

ሕርሻ አብ ትግራይ

ግደይ ዘርአጽዮን

ሰነ 1977ዓም

0	መቼድም	3
1	መለተዊ	5
2	ክፍሊ I ሓፈሻዊ ናይ ሕርሻ ኩነታት ኣብ ትግራይ	6
2.1	ናይ መሬት ትሕዝቶን መንግስትን	6
2.2	ኩናት ምብዛሕን ሰላም ምስኣን፣	9
2.3	ናይ ማሕረስ ኣጠቓቕማ ፍልጠት ዘይምህላው፣	11
2.4	ንሕርሻ ከተባብዕ ዝኸለል ማሕበራዊ ኩነታት ዘይምንባሩ፣	12
3	ክፍሊ II ኣብ ወያነና ንሕርሻ ዝምልከት ዝወሰድናዮም ፖሊሲታትን ስጉምቲታትን ውጺኢቶምን	13
3.1	መሬት መቐሎ	13
3.2	ፖሊሲና ኣብ ትውፍርትን ልፍንትን	19
3.3	ሕርሻ ተንከፍ ዝተወሰዱ ኣገደስቲ መደባትን ፖሊሲታትን	22
4	ክፍሊ III ሕዚ ኣብ ሕርሻ ኣንታይ ይገበር?	27
4.1	ናይ መሬትን ኣየርን ጠባይ	27
4.2	ህዝቢ ዝምልከት ኣሃዛት	27
4.2.1	ማሕረስ	28
4.2.2	ጥሪት ዝምልከት	30
4.2.3	ድርቅን ጥምትን/famine/	31
4.3	ናይ ማይን፣ ሓመድን፣ ኣግራባትን ዕቀባ	31
5	ኣንታይ ፖሊሲታትን መደባትን ይሃልወና	34
5.1	ኣብ ሕርሻ ዝህልወና ናይ ልምዓት ስትራተጂን ፖሊሲን	39
6	ቀጺሉ ከግበር ዘለዎ	47
7	ኣሃዛት ዝምልከት መዘኻሽሪ	48
8	ሰደቓታት	48
9	ዝተጠቐሱ ጽሑፋት	49

0 መቼድም

መሪህ ባእታና አብ ፖሊሲታት መስመራት ወዘት. ምሕንፃፅ ንጡፍ ተራ ኣይነበሮን። ስለዚውን አብዚ መስመራትን ፖሊሲታትን ምሕላው ከምት ክጸወቶ ዝግባእ ግደ ክጸወት ኣይከኣለን ንብል ኢና፤ ሓቂ ምዃኑውን ዘየካትዕ እዩ። ነዚ ብመሰረቱ ንምቕያር ካብ ዘኸእሉና ዓባይቲ ኣግባባት ሓደ ከምቲ ቅድሚ ሕዚ ዝነበረ አብ ላዕለዋይ ኣካል ክትዕ ተገይሩሎም ዝተወድኡ ነገራት ንምሰራጽ ዝቐርቡ መጽሔታት ጥራህ እንተይኮኑስ ገና ክትዕ ዝግበረሎም ዘለው ሕቶታትውን ብውሽጣዊ መፅሔት መልክዕ እናወጸኡ መሪሕ ባእታ አብቲ ክትዓት ከምዝሰተፍ ብምግባር አብ ፖሊሲታት ምሕንጻጽ ንጡፍ ተራ ከምዝጸወት ስለዝውን ንመስመራትን ፖሊሲታትን ናይ ውድብ ብብቕዓት ጠጠው ከምዝብል ምግባር ይከኣል እዩ። ነዚ ንምግባር ‘መይደይ’ መጽሔትና ናይ መሪሕ ባእታ ናይ ክትዕ መጽሔት ኮይና ክተገልግል ተወሲኑ ቀዳማይ ሕታም ሎሚ ተዘርጊሑ ኣሎ።

ካብዚ ሓሊፉ መሪሕ ባእታና ዝመሃሮ ክልሰሓሳብ ብፍላይ ከምኒ ፖለቲካል ኢኮኖሚ ዝበሉ ጥረ ክልሰሓሳባት አብ ዕለታዊ ሕቶታት ምምላስ ስልዘይጥቀመሎም መስመራትን ፖሊሲታትን አብ ምሕንጻጽ ክሳብ ክንደይ ወሳኛይ ግደ ከምዘለዎም ክርኢ ስለዘይከኣል ነት ዝተመሃሮ ክልሰሓሳብ ይርስዖ። ክልሰሓሳብ ንተግባር ብሳይንሳዊ መንገዲ አብ ምምራሕ ዝህልዎ ወሳኛይ ግደ ክርዳእ ኣይከኣለን። መስመራትን ፖሊሲታትን አብ ምንጻር ዝግበር ክትዕ እዚ ኩሉ ንኸርእዮ ዕድል ክህቦ እዩ። በዚ መዳይ’ዘውን ከም መይደይ ዝበለ ውሽጣዊ ናይ ክትዕ ምጽሔት መተካእታ ዘይርክርቦ ይኸውን።

ነዚ ዓላማዚ ንምምላእ ተልእኾ ተሞራብዎ ዘሎ መይደይ መጽሔትና አብ ናይ ሎሚ ሕታማ ሒዞቶ ወጺኦ ዘላ ናይ ትግራይ ሕርሻ ከመይ ይኹን ዝብል ሕቶ ንምምላስ ዝቐረበ እዩ። አብዝሓለፉ ተደጋገምቲ ድርቅታት ናይ ሕርሻና ምድልዳልን ዘይምድልዳልን አብ ናይ ቃልስናን ህዝብናን ህልውና ክሳብ ክንደየናይ ወሳኛይ ምዃኑ ብዘየዳግም ሪፍሮ ኢና። ስለዚ ሕርሻና ከመይ ይኹን ዝብል ሕቶ ካብቶም ሕዚ ንወያነና ኣጋጢሞም ዘለው ወሰንቲ ሕቶታት ሓደ እዩ። ናይ ህዝብናን ወያነናን ናይ ሞትን ሕዩትን ሕቶ ዝምልስ ዓብይ ጉዳይ ስለዝኾነብጥንቃቕ ተጻኒዑ መስመራት ተነጻርሉ ክምለስ ዘለዎ ጉዳይ እዩ። ነዚ ንምምላስ ከምቲ ናይ ቀደሙ አብ ላዕለዋይ ኣካል ቀሪቡ ተውዲኡ ናብታሕቲ ዝሰርጽ አብክንዲ ክኸውን እቲ መሪሕ ባእታ አብቲ ነዚ ንምግባር ዝግበር ክትዕ ካብ መጀመሪኡ ዝሳተፈሉ ክኸውን እዩ። ብብቕዓትን ብትኹረትን ከምዝሳተፈሉ ድማ ዘየጠራጥር እዩ።

አብዚ እምነትዚ ብምድራኽ በቲ ሓደ ወገን ብብዓይ ግደይ ዘርኣዕየን ዝቐረበ ሕርሻ ናይ ትግራይ ከመይ ክኸውን ይግባእ ንዝብል ሕቶ ንምምላስ ርእይቶ ዝሕብር ፅሑፍ ቀሪቡ ኣሎ። እቲ ፅሑፍ ሓልሓሊፉ ብእንግሊዝኛ ዝተጠቐሰ ጥቕስታት ኣለዎ። ትርጉም ናይ’ዚ አብ መጨረሻ ቀሪቡ ኣሎ።

በቲ ካልእ ወገን ብብዓይ መለስ ዜናዊ ዝተወሃበ ግምጋም ናይ ብጻይ ግደይ ፅሑፍውን ኣሕቢርና ሓቲምና ኣለና። አብ ናይ ክልቲኦም ብዎት ርእይቶታት ዘሎ ኣፈላላይ ብጥንቃቕ ምክትታልን ዘዝመስለካ ርእይቶ ምሃብን ኣድላይ ክኸውን እዩ። እቲ ዝበለጸ ኣገባብ ዝኸውን ንቕድም ነቲ ናይ ብጻይ ግደይ ፅሑፍቲ ብጥንቃቕ እናንበብካ ምክታዕ ብድሕራኡ ነታ ናይ ብጻይ መለስ ፅሑፍቲ እናንበብካ ጎኒ ንጎኒ ኣብታ ፅሑፍቲ ካብ ናይ ብጻይ ግደይ ተጠቐሱ ዘሎ ነገራት ካብታ ናይ ብጻይ ግደይ ፅሑፍቲ ባዕላ እናደለኻ ምንባብ ንክልቲኡ ኣናገናዘብካ ምርኣይ ዝመስለካ ርእይቶ ምሓዝ ምክታዕ።

አብ መጨረሻ መሪሕ ባእታ ዝመስሎ ርእይቶ ፅሑፍ ብውልቁ ይኹን በኣካል ደረጃ ናብ ናይ ፕሮፖጋንዳ ቢሮ ልኢኹ አብ መይደይ ክሕተመሉ ክግበር ይኸእል እዩ። ብዛዕባ አብ መይደይ ንክትዕ ዝዘርግሑ ሓሳብት ይኹን ብዛዕባ መይደይ ክትገብሮ ዝግባእ ሓፈሻዊ ርእይቶታት ናብ ፕሮፖጋንዳ ቢሮ ምልኣኽ ንመፅሔትና ህይወታዊ አብ ምግባር መሪሕ ባእታና አብ መስመራትን ፖሊሲታትን ምሕንጻጽ ክጸወቶ ዝግባእ ንጡፍ ተራ ንኸጸወት አብ ምግባር መተካታ ዮብሉን። ስለዚ ከም ሓደ ወያኔ ግብኣ ተወሲዶ ኩሉ ዘዘርካቡ ሓንጢጡ ክሰድድ ብዓብይኡ ንጽብ።

ካብዚ ወጺኢ ነብሲ ወክፍ ተመያያጢ ኣካል ናይቲ ምይይጥ ቃለ ጉባኤ ሒዙ ፅሚቕ ናይዚ ቃለጉባኤ እዚ ስፍሕ ኢሉ ብናይ ፖለቲካዊ ምይይጥ ፀብፃብ ሰንሰለት ናብ ዝምልከቶ ኣካል ቀልጢፉ ክሓልፍ ኣለዎ። ብዝተረፈ ናብ መይደይ ፅሑፍ ክትፅሕፉ እትደልዩ ኣካላት ወይ ውልቀሰባት ናብ መይደይ ፕሮፖጋንዳ ቢሮ ሪጅን 2 ኢልኩም ክትሰድዎ ትኸእሉ ኢኹም።

ዓወትን ኣሳልጦን ንመይደይ መፅሔትና!

መተሓሳስቢ፤

እዚ መቕድም ብፕሮፖጋንዳ ቢሮ ዝተጸሓፈ እዩ። አብ መይደይ መጽሔት ክሕተም ምዃኑ ንዓይ ኣቐዲሞም ኣይነገሩኒን ፍቓደይውን ኣይሓተቱን። እዚ ቅድሚ ናይ ማሌሊት ጉባኤ ምስቲ በዓል መለስ ንዓይ ንምውቃዕ ዝጥንጠን ዝነበረ ሸርሒ

ዝተዛመደ እዩ። ምስዚ ኣተሓሕዞም ነዚ ዘቕረብኩዎ ጽሑፍ ዝነቅፍ 'ርእይቶ ብዛዕባ ሕርሻ ኣብ ትግራይ 22.10.77ዓም ብመለስ ዜናዊ' ዝብል ንድኒ ንጎድኒ ኣውጺኦም እዮም። ዓላማ ናይዚ ጽሑፊ ዝነበረ በቲ ኣብ ናይ ጥሪ 1977ዓም ናይ ፖሊትቢሮ ኣኼባ ንሕርሻ ፖሊሲና መበገሲ ዝኸውን ጽሑፍ ከዳሉ እሞ ኣብ ማእከላይ ኮሚቴ ኣኼባ ክንዘራረበሉ ሓልፍነት ስለዝተወሃበኒ እዩ ነይሩ። እዚ ጽሑፍ/draft/ ናብ ኣባይን መለስን ክሰድ ከለኹውን ዝስተኻኸል እንትሊዎ ክእርምዎ ወይ ብዝበለጸ ክንመያየጠሉ እዩ ነይሩ። ሕዚ ግን ልክዕ መርገጽታት ተታሒዞም ከምዝተመያየጥናሉ ኣምሲሎም ናቶም ተቐቐሚ ጽሑፍ ኣተሓሕዞም ብሓባር ክልቲኡ ከወጽእ ንሮም

1 መለተዊ

ሕርሻ አብ ሕብረተሰብ ትግራይ ናይ ነዊሕ ዘመን ታሪኽ ዘለዎ እዩ። ሕርሻ አብዚ ናይ ሓበሻ ቦታ ቅድም ክብል ባዶም ሃማውያን ዝተጀመረ ምዃኑ ዝዘረበሉ ኳ እንተኾነ ብዘይጥርጥር ግን ቅድሚ 3000ዓመት ኣቢሉ ሴማውያን ካብ ዓረብያ ኣብ ዝሰገርሉ እዋን ዝመዕበለ ናይ ሕርሻ ፍልጠትን ክእለትን ከምዝነበረ ኣየካትዕን። ትግራይ ናይ መጀመሪያ ናይ ሓበሻ ሕ/ሰብ ዝተጣየሻላ ስልዝኾነት ድማ ኣብ ኣፍሪቃ ድሕሪ ግብጺ ዝመዕበለ ናይ ሕርሻ ፍልጠትን ኣሰራርሓን ዝነበራ እያ። እዚ ቅድሚ 3000ዓመት ዝነበረ ፍልጠት ብሓጺን ማሕረሻ ጌርካ ብብዕራይ ምሕራስ፣ መሬት ምድልዳል(terracing)፣ ዝተፈላለዩ ዘራእቲ ምጥቃም ወዘተ. ምንም ዓይነት ምምሕያሽን ለውጥን ከየምጸእ ክሳብ ሕዚ ዘለና ምዋእል ብምጽንሑ ትግራይ ብተክኒካዊ ዓይኒ ኣብተን ድሕራት ዝበሃላ ሃገራት ክትሰራዕ ጥራህ ገይርዎ ዝይኮነስ ኣብቲ መነባብሮ ሕ/ሰብኛውን ዓብይ ድኽነትን ውድቀትን ዘኸተለ ምዃኑ እዩ። ነዚ ብተክኒካዊ ድሕረትን ናይ መነባብሮ ምንቁልቋልን ሕ/ሰብ ትግራይ ፖለቲካውን ኢኮኖሚያውን ማሕበራውን ምኽንያታት ስለዘለዎ እዚ ጽሑፍ ክቕርቦም ፈቲኑ ኣሎ።

ሕርሻ ካብ 95% ዘይውሕድ ሕ/ሰብ ትግራይ ዝናበረሉን እቲ ዝዓበዩ ኢኮኖሚያዊ ጨንፈር ስልዝኾነን ወያነና ኣብ ዝወሰደም ፖለቲካዊ መርገጽታትን ኢኮኖሚያውን ማሕበራውን ፖሊሲታትን ፍታሕን እቲ ዝለዓል ጽልዎ ዘለዎ እዩ። ስለዝኾነ ድማ ብብእዋኑን መድረኹን ዝወሰድናዮም ፖሊሲታትን ፍታሕን ምግምጋምን ንቕድሚት ዘሰጉም ሓደሽቲ ፖሊሲታትን መደባትን ምውጻእን ዝውቑር ግዕዞ ወያነና ክኸውን ይግባእ። ካብዚ ብምድራኹውን ዝሓለፈ ፖሊሲታትናን ውጽኢቶምን ገምጊምና ነቲ ኣብ ሕ/ሰብና ዘሎ ትሑት ኢኮኖሚያውን ማሕበራውን መነባብሮ ዝፈትሕ ቅድሚ ሕዚ ገፊሕን ንኹሉ ኣጣሚሩ ዝርኢ(comprehensive ዝኾነ) ስለዘይነበረ ነዚ ንምምላእ እዚ ጽሑፍ ይቕርብ ኣሎ። ብፍላይ ድማ ኣብዚ ናይ ቃልሲ እዋን ኣብ ሕ/ሰብና ብኩናትን ተፈጥሮን ካልኣት ዝተፈላለዩ ምኽንያታት ዝበጽሑ ዘለው ኢኮኖሚያዊ ምንቁልቋልን ጎስጎስቆልን ወያነናውን ቢኮኖሚ ዓርሱ ኪኢሉ-ክቐጽልን ዘጋጥምዎ ዘለው ጽገማት ንምፍታሕ ናይዚ ጽሑፍ ኣድላይነት ካብ ማንም ጊዜ ንላዕሊ ህጹጽን ኣገዳስን/ኣድላይን ኮይኑ ኣሎ። ይኹንምበር ናይ ቅድሚ ሕዚ ብውድብ ይኹን ብመንግስቲ ኢትዮጵያ ዝተገበሩ ጽንዖታትን ጽሑፋትን መረዳእታትን ከምቲ ዝድለ ስልዘይተረኽቡን እቲ ተክኒካዊ ፍልጠት ዘድልዮ ሓበሬታታትን ውን ባዶም ዝምልከቶም ፈላጣት ደጋፊ ሓበሬታት ስለዘይተገበረሉ ብዝበለጸ እንዳገፈሐን እንዳኣምቐን ክኸይድ ከምዝግበኣ ከዝንጋዕ ዮብሉን።

ዝኾነ ንልምዓት ዝኸውን መደባት(development proposals) ነዘም ዝስዕቡ ኣገደስቲ ነጥብታት ኣብ ግምት ዘእተውን ዝምልስን ክኸውን ይግባእ፡

1. ኢኮኖሚያዊ ዕላምኡ እቶት ክዓብንቴክኒካዊ ምምሕያሽ ተገይሩውን መፍረይነት ንምምሕያሽ
2. ህ/ሰባዊ ኩነታትን መነባብሮን ከመሓይሽ ክዕልም ይግባእ(ሕክምና፣ ትምህርቲ፣ ምግብ፣ ዝገ፣ ጸጥታ፣ ትራንስፖርት፣ ስራሕ ምርካብን ጽቡቕ ናይ ስራሕ ኩነታት ምፍጣርን፣ ወዘተ.
3. ፖለቲካውን ምምሕዳራውን ተሳታፍነት ናይ ህዝብን ውዳብኡን፣ እቲ ዝወጽእ ኢ/ማህበራዊ መደባት ኣብ ትሕቲ ኣየናይ ስርዓት ነየናይ ደርቢ ጥቕሚ፣ እንታይ ዓይነት ኣወዳደባን ናይ ስራሕ ምክፍፋልን ኣብቲ ሕ/ሰብ ክግበር ይግባእ፣ ዝብሉ ክምልስ ይግባእ።

ስለዚ ኣብ ሕርሻ ክንወስዶ ዝግባእ ፖሊሲታትን መደባትን በዘም ኣብ ላዕሊ ተጠቒሶም ዘለው ሰለስተ ረቛሒታት ኣንጻር ክቕርብ ክፍትን እዩ። ብፖለቲካዊ መስመራትና ቅድሚ ሕዚ ኣብ ዝተፈላለዩ ጽሑፋትና ገፊሕ መግለጺ ዝተወሃበም እቶም ኣገደስቲ ነጥብታት ጠቒስ ክሕልፎም እዩ። ቅድሚ ሕዚ ዘይተለዓሉ ነጥብታት ግን ብገፊሑ ንምግላጽ ተፈቲኑ ኣሎ።

አቀራርባ እዚ ጽሑፍ 3 ዓባይቲ ክፍልታት ክህልዎ ተገይሩ ኣሎ። ቀንዲ ዕላማ ናይዚ ጽሑፍ ኣብ ሕርሻ ዘለውና ቀንዲ ጸገማት ጠቀሙ(identify ገይሩ) ነዘም ዘለው ጸጋማት ዝፈትሕ ፖለቲካውን ኢኮኖሚያውን ማሕበራውን መደባት ንምሕባር እዩ። ኣብቲ ተክኒካዊ ዝኾነ ድማ ጽንዓትን ሓበሬታታትን ብብዝምልከተን ኣካላት ዝገፍሕ ክኸውን እዩ። እዚ ንምግባር እዚ ጽሑፍ ቀዳማይ ክፍሉ ሓፈሻዊ ናይ ሕርሻ ኩነታት ኣብ ትግራይ(background)፣ ካልኣይ ክፍሉ ክሳብ ሕዚ ዝወሰድናዮም ፖሊሲታትን ስጉምቲታትን ውጽኢቶምን፣ ሳልሳይ ክፍሉ ሕዚ ክንገብሮ ዝግበእናን ናይ ቅድሚት ሕርሻ ተስፋ(agricultural prospects) ዝገልጽ ኮይኑ ቀሪቡ ኣሎ።

2 ክፍለ 1 ሓፈሻዊ ናይ ሕርሻ ኩነታት ኣብ ትግራይ

ሕርሻ ኣብ ትግራይ ምስ ምምጻእ ሴማውያን ቅድሚ 3000 ዓመት ኣቢሉ ዝነበረ እዩ። ኣብቲ እዋን ካብ ሱዳን ዝሰገሩ ሴማውያን ብብዕራይ ገይሮም ሓዲን ማሕረሻ ዝጥቀሙን ዝተፈላለዩ ዘራእት ዘብቁሉን ዝነበሩ ምዃኖም ይግለጽ። እቲ ፍልጠት ናብ ዓዲ ሓበሻ ምስ ሰገሩውን ዝጥቀሙ ምዃኖም ይግለጽ። እዚ ሕዚ ሕ/ሰብና ዝጥቀሙ ዘሎ ናይ ሕርሻ ኣገባብን መሳርሕን ናይ ነዊሕ ዕድመ ከምዘለዎን ምንም ዓይነት ምምሕያሽ ዘይገበረ ምዃኑን ንርዳእ። ሕዚ ዝጥቀሙም መሳርሕታት ሓንቲ ኣፋ ማሕረሻ ብብዕራይ ዝተተት፣ መዕጻዲ/መቁረጺ እኽልን ሳዕርን ተራ ማዕጻድ ዝጥቀም፣ እኽሊ ዝኸይድ ብብዕራይ እንዳተረገጸ ወይ ድማ ብበትሪ እንዳደጉደገ፣ እንተረኺቡን እንተነፊዑን መሬት ከልምዕ ድኹዲ ዝጥቀም፣ ካልእ ዘመናዊ ማዳበሪያ/መደኩዲ ዘይፈልጥ ወይ ኣድላይነቱ እንተፈለጠውን ስኣን ዓቕሙን ዘቕርቡሉን ዘይጥቀም፣ እዩ። በተን ዝተጠቀሰ መሳርሕ እንተዘይኮይኑ ጊዜ ዝቐጥቡሉን ጉልበት ዝቕንሱሉን ቴክኒካዊ ሓገዝ የብሉን። ኣብ ገሊኡውን ናይ ምግዛእ ዓቕሚ ስኢኑ ሓዲን ማሕረሻ ዘይብሉ ብዕንጨይቲ ዝሓርስ ውሑድ ኣይኮነን። ስኣን ፍልጠቱን ድሑር ባህሉን ኣብ ከባቢኡ ክጥቀሙ ዝኽእል ናይ እንሰሳን ሰብን ጉልበትውን ብግቡእ ኣይጥቀምን።

ካብ ናይ ታሃዲ (THADU- Tahtay Adiabo and Hadegeti Developmant Unit) ጽንዓት ኣብዚ እዋን ቡቲ ዘሎ ተክኒካዊ ትሕዝቶ ገባር ትግራዊይ ሓዲ ገባር ሓዲ ጽምዲ ሓዲ ኣብ ሓዲ ከረምቲ ክሓርሶ ዝኽእል ካብ 3 ሄክታር/12 ጽምዲ/ ኣይበዝሕን። /1 ካብ ዝተፈላለዩ ጽንዓታት ዝተረኽበ ኣብ ጽቡቕ እዋን ካብ ሓዲ ሄክታር ዝርከብ እቶት ጣፍ 5-7 ኩንታል፣ ስርናይ 6-8 ኩንታል፣ ዒልቦ 9-11 ኩንታል፣ እዩ። ካብ ናይ ሃንቲንግ (Hunting) ጽንዓት ከምንርድኦ ኣብ ማሕረስ ዝነበር ህዝቢ ናይ ሓዲ ሰብ ናይ ዓመት እቶት (income per capita) \$43.00 እዩ። ኣዚ ጽንዓት ናይ እንደርታን ክልተኣውላዕሎን ራያን ዘሎ ናይ ገባር ኩነታት ዘጽነዕ ስለዝኾነ እቲ ትሑት መነባብር ዘለዎ ህዝቢ ኣንተኾነ ብሓፈሽኡ ናይ ትግራይ ገባር ኩነታት ካብዚ ተዋሂቡ ዘሎ ኣሃዛዊ መግለጺ ዝፍለ ኣይኮነን። ነዚ ትሑት ኢኮኖሚያዊ መነባብርኡ ንምምላእ ገባር ትግራዊይ እንሰሳ ብምፍራይን ናይ ሓጋይ ሸቕሊ ብምድላይን ስደት ብምኽድን ካብ ዓመት ናብ ዓመት ክሰግር ይጽዕር። ካብ ዝተፈላለዩ ጽንዓታት ከምዝግለጽ ናይ ኢትዮጵያ ናይ ሓዲ ሰብ ዓመታዊ እቶት (income percapita) \$130.00 እዩ። እዚ ድማ ኣብ ዓለም ብትሕቲ ኢትዮጵያ ዘለዎ ባንግላዳሽ (us 100)፣ ቻድ (us 110)፣ ቡህታን (us 80)፣ እየን። ኣብ ኢትዮጵያ ኣብ ትሕቲ ዓብይ ድኽነት (absolute poverty income level) ዝነበር ህዝቢ ኣብ ከተማ 60% ኣብ ገጸር ድማ 65% እዩ ይብል። ኣብ ትግራይ ግን ካብዚ ዝገደደ እዩ ብፍላይ ኣብ ገጸር ትግራይ ካብ 90% ዘይውሕድ ህዝቢ ኣብ ዓብይ ድኽነት (absolute poverty income level) እዩ ዘሎ እንተበልና ካብ ሓቂ ዝረሓቐ ኣይኮነን። ኣብ መዓልቲ ዝወሰዶ ፕሮቴን ይኹን ካሎሪ ካብቲ ክኾኖ ዝግባእ (standard) ንታሕቲ እዩ። ዝኸደኖ ዝስኣን፣ መደቀሲኡን ገዝኡን ትሑት፣ ወዘተ. እዩ።

ካብዚ ዝኸለ መነባብርኡን ሂወቱን ንዝኾነ ዓይነት ሓዲጋ ዝተቐለሰ እዩ። ብዝተፈላለዩ ተፈጥራዊ ሓዲጋታት (ድርቅ፣ ኣንበጣ በረድ) ዝፍጠር ናይ ኣዝመራን እቶትን ምንጋዕ፣ ካብ ጸምዛ ምሕዳር፣ ስደትን ዝኸኸን ጥሪትካን ምብራሕ፣ ክሳብ ሂወትካ ምስኣን ይበጽሕ። ዓመታዊ ሞት ብዙሕ እዩ (2.4%) ናይ ምንባር ዕድመውን ሓጺር እዩ (40 ዓመት)፣ ብሕግም ዝጥቃዕን ዝመንመንን እዩ። መነባብር ገባር ትግራዊይ በዘም ተጠቐሶም ዘለው ኣሃዛት ጥራሕ ዝግለጽ ኣይኮነን። ኣብ ዝተፈላለዩ መድረኻት ኣብ መነባብርኡ፣ ህይወቱ፣ ጥራቱ፣ ሰብነቱ፣ መንፈሱ ሕማቕ ህልቂትን በሰላታትን፣ ጭንቀትን ስደትን ጽሑፍ ክገልጸም ዘይኽእልኳ እንተኾነ ገፋሕቲ ምዕራፋት ክጸሓፍሉ ዝኽእሉ እዮም። ነዚ ከምዚ ዓይነት ውዳቕ መነባብር ህዝቢ ትግራይ ቀንዲ ምኽንያት እቲ ዝነበረ መስፍናዊ ስርዓትን መንግስትን እዩ። ኣብ ክሊዚ ስርዓት እቶም ዝተፈላለዩ ምኽንያታት ድማ በዚ ዝሰዕብ ኣግባ ክንሪኦም።

2.1 ናይ መሬት ትሕዝቶን መንግስትን

መስፍናዊ ስርዓት ኣብ ትግራይ ካብ 1500 ዓመት ንላዕሊ ዕድመ ዘለዎ እዩ። ኣብዚ ስርዓት ኣርባዕተ ዓይነት ናይ መሬት ትሕዝቶ ነይሮም። ንሳቶምውን ርስቲ፣ ጉልቲ፣ ሸሕና (ዴሳ)፣ ትሕጃ (ቀላድ) ይበሃሉ። እዘም ዝተፈላለዩ ናይ መሬት ትሕዝቶ ኣብቲ ናይ ገባር መነባብር ምድኻምን ሕርሻ ከይምዕብልን ብሓባር ዓብይ ግደ ነይርዎምኳ እንተበልና ብብውልቂ ዝነበሮም ተራ ምርኣይ ግን ነቲ ንወሰዶ ፖሊሲታት ኣገዳስነት ስለዘለዎ ብብሓደ ክንትንትኖም ከድሊ እዩ።

1. ርስቲ፣

ርስቲ ዝበሃል ካብ ወላዲ ናብ ውሉድ እንዳተሓላለፈ ዝኸይድ ናይ መሬት ትሕዝቶ እዩ። እዚ መሬት እቶም ቀዳምት ዓዲ ዘቕንዑ ቤ/ሰብ ዝሓዝዎ መሬት ኮይኑ እቲ ትሕጃ ከይጠፍእን መስመር ከይስሕትን ናይ ወለዲ ሰንሰለት ሓዲ ካብ ወላዲ ናብ ውሉድ እንዳተሰጋገረ ዝተሓለፈ እዩ። ነዚ ጉዕዞ ዘዕንቅፍ ኣሰራርሓታት ቅቡል ኣይኮነን። ዘይቅቡላት

አሰራርላ ከም መሬት ምሻጥ፣ አብ ሙብዛሕትኡ ንደቀንስትዮ ከምርዓዋ ከለዋ መሬት ከምቀላ ዘይምግባር፣ ወዘተ. ዝመሳሰሉ እዮም። እዚ ዓይነት ናይ መሬት ትሕዝቶ ዝበዘሕ ሓረስታይ ዋላ ንኡሽተይ ትኹን መሬት ከህልዎ ዕድል ዝህብ ብምዃኑ ብሓዲ ገጽ ጽቡቕ ክኸውን ከሎ ብኻልእ ገጽ ግን አብ ነዊሕ ዘመናት ወለዶ ሓሊፉ ብሓድሽ እንዳተተከለን እንዳበዘሐን አብ ዝመጸሉ እዋን እታ መሬት እንዳተመቐለት አጸቢቓ እንዳነአሰት ክትመጽእ ገይርዋ እዩ። ብተወሳኺ መሬት አብ ርእሲ ኢኮኖሚያዊ ተደላይነታ ናይ አብ ዓዲ ተወላድነትካ መረጋገጺትን ምስክርን ብምዃና ዋላ ብመሬት ዘይመሓደርውን አብዝኾነ ቦታን ስራሕን ይሃሉ ካብ ናይ ወላዲ መሬት ተመቃሊ እዩ ነይሩ። አብ ትግራይ እቲ ዝበዘሐ ገባርን ዝገፍሐ መሬትን ብርስቲ ዝመሓደር እዩ። 75% ህዝቢ ትግራይ መሬት ዝነበሮ እዩ። እቲ ዝበዘሐ ዝነበረቶ ናይ መሬት ትሕዝቶ ካብ ሓዲ ሄክታር ኣይትበልጽን/አብ ዓድዋን ዓጋመን ካብ ፍርቂ ሄክታር ኣይትበልጽን/። እዛ መሬትውን ብውሕዱ አብ ሰለስተ ዝተፈለለያ ቦታታት ተብታቲኻ ትርከብ እያ።

ካብ ናይ ክፍሊ ህዝቢ ጽንዓት አብ ትግራይ፣

ዓይነት	በዝሒ ቤተሰብ	ገፍሒ መሬት
ድኻ ገባር		
ማእከላይ ገባር		
ሃፍታም ገባር		
መስፍን		

ሰደቓ ቁ. 1.

አዚ ናይ ርስቲ ትሕዝቶ መሬት አብ መነባብሮ ገባርን ትሕዝቶ መሬትን ዝፈጥሮ አሉታዊ ሳዕቤናት አሎ። ብብእዋኑ ወለዶ ብዝወሰኸ ቁጽሪ እታ መሬት እንዳጸበበት ክትከይድ ግድነት እዩ። እቲ ገባርውን መሬቱ ጸባሕ ዝካፈል ውሉድ ከመጽእ ምዃኑ ስለዝርከሉ ብምጽባባ ተምጸአሉ ኢኮኖሚያዊ ምንቁልቋል ጥራሕ ዘይኮነስ ነታ መሬት ልሙዕነታ ንክይጠፍእን ክይትሸርሸርን ክይከላኸልን ንክትለምዕ ጸዕፊ ንኸይገብርን ይገብር። ስለዝኾነ ድማ ናይ መሬት ልሙዕነት እንዳንቆልቆለን እንዳተሸርሸርን ክኸይድ ዓብይ ምኽንያት ኮይኑ እዩ። ዝብዘሕ መሬት ድጉዓታት ድማ ንነዊሕ ጊዜ ስለተሓረሰን ክንክን ስለዘይተገበረሉን ልሙዕነቱ ትሒቱ አብ ገሊኡውን ሓመድ ስኢኑ ተሪፉ አሎ። ብተአውሳኺ እዚ ናይ ርስቲ መሬት ትሕዝቶ አብ ሞንጎ ኣዝማድን ኣሕዋትን ይብጽሐኒ እዩ ኣይብጸሐካን፣ ምቕለኒ ኣይመቐለካን ክበአሱን ከካሰሱን ከሚጎቱን ዝጠፍእ ጊዜን ገንዘብን፣ ዝኸፈል ጉቦን ብዝገደደ ናብ ድኽነት ዘእትዎ ዝነበረ እዩ። ካብዚ ንላዕሊ ድማ እቲ ስርዓት ፍትሓዊ ስለዘይነበረ ዳያኑ አብ ጉቦ ዝናቡሩ ብምዃናም ገንዘብን ሓይልን ዘመድን ዝነበሮ ገፊሕ መሬት ሓዙ/አሕዲጉ ንዝተረፉ ዘጸብብ ወይም ዝነቅል እዩ ነይሩ። ስለዝኾነ ድማ ካብ ..... ሄክታር አብ ርስቲ ዝነበረ መሬት ....% ብመሳፍንቲ፣ .....% ብሃፍታም ገባር፣ .....% ድኻታትን ማእከላይ ገባርን ዝውነን ከምዝነበረ ንርኢ።

2. ጉልቲ፣

ጉልቲ ዝበሃል ናይ መሬት ትሕዝቶ ንቤ/ክርስትያንን ንመሳፍንትን ዝሓትን በመንግስቲ ከገብርዎ ዝፍቀድ እዩ። አብ ትግራይ መሬት ብርስተኛታት ዝተትሓዘ ስለዝኾነ እቲ ብጉልቲ ዝፍቀድ መሬት ካብቶም ርስተኛታት ግብሪ ክውሰድ ምፍቃድ ማለት እዩ። ንቤ/ክርስትያን ግን መመሓደሪ ነቲ ቤ/ክርስትያን ተባሂሉ ብብከባቢኡ ካብ ዘሎ መሬት ይፍቀድሉ፣ እቶም ንቤተክርስትያን ዘገልግሉ ይጥቀምሉ/ይሓርስዎ። እዚ ናይ ጉልቲ መሬት ሙብዛሕትኡ ጊዜ ካብ ወለዶ ናብ ወለዶ እንዳተሰጋገረ ብመሳፍንትን ብቤተክርስትያንን እቲ ህዝቢ ሕምሾ እንዳኸፈለሉ ዝጸንሐ እዩ። ሓዲ ንጉስ አብ ትሕቲኡ ንዘለው ሹመኛታት ዝጉልተሎም ነቶም ተአመንትን ዝበለጸ ግብሪ ዝህብዎን እዩ። ብተመሳሳሊ መገዲ እቶም ሹመኛታትውን ንትሕቲኡም ዘለው ሹመኛታት ይጉልቱሎም፣ ከሙኡ እንዳበለ ክሳብ ጭቃሹም ይወርድ። ሓዲ ሹመኛ ተፈታዊ ክኸውንን ጥቕሚ ክረከብን ነቲ ገባር ከቢድ ግብሪ የውድቐሉ። ነዚ ኩነታት ሚካኤል ስታህል(Michael Stahl) ዝበሃል አብ መጽሓፉ አብ መበል 17 ክፍለዘመን ናብ ዓዲ ሓበሻ ከይዱ ዝነበረ ዲኤልሜዳ ዝበሃል ፖርቱጋላዊ ከምዚ ዝስዕብ ገይሩ ከምዝገለጸ የብርህ፣

‘The worst thing is that .... The governerships of all his(the kings) kingdoms and provinces seem to be sold rather than given. No one receives them except by giving for them certain amount of gold which is more or less the income and profit the aspirant and applicant hopes to get for them. As there are always many applicants, those who give most for them usually receive them. They give much more than hounestly derive from them and so as not to be at a loss, **they bleed ....** the people, disposing of the lesser offices and the governorships of particular places and territories to those who promise and give most in return for them. So it is all merely an auction. Since these

governors are the lords and judges and hold in their hands absolute control over the lives and property of the whole population, generally speaking, they are all plunderers rather than governors' p. 22 /2

ዴሞክራሲ እና ጥቅም ላይ የዋለው ስርዓት አብ ገባር ዝብጽሕ ዝነበር ግፍፍ ዝገለጸ አሕጺርና ከነቕርቦ ከለና፣ ጉልተኛታትን ንዝሾምም አሕጺሶም ንባዕልቶም ከትርፉ ነቲ ገባር ከቢድ ዕዳ ዘውድቑሉን ከምድሌቶም ዝገብርዎን ከምዝነበሩ ገሊጹ ኣብቲ መወዳእታ ድማ እዚ እምስ ወረርሽኤ እምበር መመሓደርቲ ኣይኮኑን ይብል።

ብርግጽ ወረርሽኤ እዮም። ወያኔና ከሳብ ዝመጽእ ገባር ትግራይ ባይ ኣግባብ ተመዝሚዙን ተረሚሱን እዩ። መሳፍንቲ ዘርኢ ይኹን ካልእ ሓገዝ ምንም ከይገበሩሉ ሕምሾ ናይ እቶቱ ካብ ዓውዱ ከሰፍርዎ ጸኒሖም እዮም። ብግዜ ኃይለስላሴን ዓብ ካዝንኡ ዝኣቱ ግብሪ ስራዕን ፍሉጥን ከኸውን ብ1942ዓምፈ ናይ መሬት ግብሪ ኣዊጁ ካብ ሕድሕድ ገባር ግብሪ ይእኩብ ነይሩ። ነቲ ጉልተኛ ግን ካብ ማእገር ገባር ክወርድ ኣይገበርን ከም ቀደሙ ሕምሾ የኸፍል ነይሩ። ኣብ ርእሲ ዚ እቲ ገባር ነቲ ሹመኛ ብጉልበት ክሰርሖሉን ከምኡውን ኢድ መንስኢ እንዳተበሃለ ጠሰሚ ወይ መዓር ወይ ሙኩት ዘበርከተሉ እዋን ውሑድ ኣይነበረን፣ ከምኡ እንተዘይገይሩ ድማ ዝበጽሖ ጉድኣት ንኡሽተይ ኣይነበረን። ነዚ ድማ 'ክንዲጣፍያ ዝበልጸካስ ክንዲ ጣፍ የጽርየካ' ዝብል ናይቲ ሕ/ሰብ ኣበሃህላ ጽቡቕ መግለጺ እዩ።

ኣብ እዋን ኃይለስላሴ እቲ ገባር ተወሳኺ ናይ መሬት ግብሪ ከኸፍል ከምዝተገብረ ሪኤና። ብ1934ዓም/1942ዓምፈ ናይ መሬት ግብሪ ብገንዘብ ዝኸፈል ተወሳኺ ዕዳ ተኣዊጁ። ኣብ ትግራይ እቲ ዝወደቐ ግብሪ ኣብ ሙሉእ ክፍለሃገር ኮይኑ በበአውራጃኡን ወረድኡን ተኸፋፊሉ ድማ ናብቲ ገባር ይዘርጋሕ። ካብ ናይ ሃንቲንግ ጽንዓት ከምኡ-በነት ንምውሳድ ኣብ እንደርታ ኣውራጃ \$206,000 ይኸፈል ነይሩ። እዚ ናብ መንግስቲ ካዝና ዝኣቱም-በር እቶም ወረዳ መመሓደርቲን ጭቓታትን ዘትርፍዎ/ዝወስድዎ ኣብ ግምት ኣየእቱን። ካብዚ ንላዕሊ ይኸፍል ምንግሩ ናይ ሃንቲንግ ጽንዓት ንባዕሉ የረድእ እዩ። ገባራት ካብ \$1.50 እቲ ዝተሓተ ክሳብ \$20 እቲ ዝለዓለ ግብሪ ይኸፍሉ ከምዝነበሩ ይገልጽ። እቲ ዝብዝሕ ግን \$.... እዩ ዝኸፍል ነይሩ። ኣብ እንደርታ ዝነበረ በዝሒ ገባር ግን 100,000 ኣቢሉ እዩ (በዝሒ ሰብ 540,000ነይሩ)። እቲ ገንዘብ ናብዘም ገባር እንተተኸፋፊሉ ካብ \$2 ንላዕሊ ኣይምሓለፈን ነይሩ።

ቤተክርስቲያን ብጉልቲ ካብ ገባራት ትወስዶ እቶት ከምቲ ኣብ ላዕሊ ዝተጠቐሰ ኣግባብ ኮይኑ ፍልይ ዝበለ ድማ እቲ መሬት ሙሉእ ብሙሉእ ናይ ቤተክርስቲያን ኮይኑ ካብቲ መሬት ዝግልገሉ ኣቕሾሽቲ ጉልተኛታት ኮይኖም እቲ መሬት ተዋሂብዎም ይሓርሱ። ናይቲ ቤተክርስቲያን መገልገልቲ ስለዝኾኑ ድማ እቲ ፍርያት ይጥቀምሉ። ካብዚ ወጻኢ ግን እታ ቤተክርስቲያን ንገባራት ትውፍርቲ ብምሃብ ተሕርሶ እዩ። በዚ ኣግባብ ምስቲ ገባር ብትገብሮ ስምምዕ ድማ ሲሶ ወይም ርባዕ ወይም ሕምሾ ትወስድ ማለት እዩ። ኣብ ትሕቲ ቤተክርስቲያን ኣብ ትግራይ ዝነበረ መሬት ...%ክታር ...% ናይቲ ጠቕላላ ዝሕረስ መሬት እዩ።

እዚ ናይ ጉልትን ግብርን ስርዓት ከቢድ ዕዳ ኣብ ገባር ክወድቑ ብምግባርን ቤተክርስቲያንውን ገፊሕ መሬት ክትሕዝ ብምግባር ነቲ ገባር መነባብርኡ ከንቆልቁል ዓብዩ ተራ ተጻዊቱ እዩ።

3. ሽሕና/ዴሳ/ ፣
ሽህና ዝበሃል ድሕሪ ምምጻእ ጥልያን ኣብ ውሑድ ቦታታት ዝተጀመረ፣ መሬት ናይ ዓዲ ኮይኑ ነቶም ገባራት ብማዕረ ዝመቓቐልን ኣብ ውሑን ዓመታት ድማ ዳግመ መቐላ እንዳተገበረ ዝስተኸኸልን ስርዓት እዩ። ማዕርነትዊ ናይ መሬት መቐሎ ኣግባብኳ እንተኾነ ብትኸኸለኛ ኣግባብ ስለዝይተሰርሖሉ በኣድልዎን ሓያላትን ዘይተመጣጠነ ናይ መሬት ትሕዝቶ ክህሊ ኮይኑ ብብእዋኑ ድማ ከመቓቐል ኣይተገበረን። ብፍላይ ወያኔና ኣብ ዝጀመረሉ እዋን እቶም ሓደሽቲ ወለዶ መንእሰያት መሬት ስኢኖም ዘንጸርጽሩሉን ምስቶም መሬት ዝሓዙ ዝጓነጹሉን ነይሩ። ናይ ሽሕና መሬት ኣብ ዓጋመን ሸረን ነይሩ።

4. ትሕጃ /ቀላድ መሬት/ ፣
እዚ ከም ርስቲ ገና ዘይተተሓዘ መሬት ውሑን ገንዘብ ንመንግስቲ ወይም ንጭቓ እንዳተኸፈለ ዝዕደል መሬት እዩ። እዚ ከምዚ ዓይነት መሬት ኣብ ራያን ኣድያቦን ነይሩ። ከም መሰል ዝኾነ ትግራይ እቲ ዝድለ ገንዘብ ከፊሉ ከረከብ ከምዝኸእልኳ እንተተፈለጠ ዝበዝሕ መሬት ንመሳፍንትን ሃፋትምን ዝዕደል ነይሩ። ናብቲ ዝዕደል መሬት ረጊጸም ዘይፈልጡ ናይ ቤተመንግስቲ ሓሻኸርን መሳፍንትን ሃፋትምን ብጋሻታት ዝቐጸር መሬት ይሕዙ ነይሮም። ብትውፍርቲ የሕርስዎ ወይም ሕዳር ኮይኑ ይቐመጥ። ካብ ድኻታት እቶም መሬት ዝረኽቡ ብጣዕሚ ውሑዳት ብብዙሕ ጸዕርን ጉቦን ኮይኑ ንጭቓታትውን 'ኩዳድ' ክኣትዉን ክሓርሱን ይግደዱ ነይሮም።

ናይ ራያ መሬት ቀላድ ክወድቕ ዝተገበረሉ ምኽንያት ህዝቢ ራያ ኣብ እዋን ወያነን ኣብ እዋን ናይ ጣልያን ወራር ካብ ኩናት ሃዲሙ ዝምለስ ዝነበረ ናይ ኃይለስላሳ ሰራዊት ስለዝተቐዘመ መቐጮ ክኸውን ተባሂሉ እዩ። ስለዝኾነ ድማ ነቲ ኣብ ራያ ዝነበር ድኻ ገባር ዘሎ ዘይኮነ ተዋሂቡን ንመሳፍንትን ሓሻኽርን ኃይለስላሳ እዩ። ነዚ ታት መረዳኢታ ዝኸውን ዝስዕብ ኣሃዛት ምርኣይ ይከኣል።

መሬት ዝረኽቡ	ገፍሒ መሬት ካብ ጠቕላላ %
መስፍን	
ሃብታም	
ድኻ	

ሰደቓ ቁ.2.

2.2 ኩናት ምብዛሕን ሰላም ምስኣንን፤

ኣብ መነባብር ህዝቢ ትግራይ ምንቁልቁል ተደጋገምቲ ኩናትን ናይ ሸፋቱን ዓቀይቶትን በዝሕን ዓብዪ ተራ ነይሮም። ነጋውስን መሳፍንትን ትግራይ ግዝኣቶም ንምግፋሕስ ይኹን ግዝኣቶም ንምክልኻል ብዙሕ ሰራዊት የሰልፉ ከምዝነበሩን ተደጋጋሚ ኩናት ከምዝካየዱን ታሪኽ ዝገልጽ እዩ። ኩናት ብዙሕ ጉልበትን ጊዜን ዝጠፍአሉ፤ ምህርትን ጥሪትን ንብረትን ዝበርሰሉ፤ ከፍሪ ዝኸለል ናይ ሰብ ጉልበት ብምትን ኣካል ብምግጉዳልን ዘምከን፤ እቲ ከሰርሕ ዝኸለልውን ሰላም ሲኢኑ ንባዕሉን ጥሪቱን ክከላኸልን ክሓብእን ክሃድምን ዝገብር ምጅኑ ዘካትዕ ኣይኮነን። ብፍላይ መስፍናዊ ኩናት ኣብ ወራርን ምብራስን ዝተደረኸ ስለዝኾነ ኣብ ሕ/ሰብ ብፍላይ ድማ እቲ ገባር ዝበጽሕ ጉድኣት መጠን የብሉን። መስፍናዊ ሰራዊት ኣብ ዝዘመትሉ ከይዱ ወሪሩ ዝበልዕን ዝሰትን ዓቕታይ ስለዝነበረ ናይ ገባር ጥሪት ብዘይ ንሕስያ ዝሓርድ፤ ጠስሚ ርጉኦ መዓር ዝግልብጥ ዝተረፈውን እንተሊዩ ወሪሩ ዝኸይድ እዩ ነይሩ። ስሩዕ ደሞዝ ስለዘይነበር ኣብቲ ናተይ ዝብሎ ህዝቢውን እንተኾነ ድርጎኛ ኮይኑ ገባር ክሓርድሉን ክቕልቦን ስዋሜስ ክጸምቑሉን ይገብር ነይሩ እዩ። መሬት ገፊሕን ልሙዕን፤ በረኽታት ድማ ሃፍታም ኣብዝነበረሉ እዋን ገባር ትግራዊይ ነዚ ናይ ኩናት ሳዕቤናት ክምዘ ዝኸለልኳ እንተነበረ ምስ መሬት ምጽባብን ልሙዕነት እንዳቕነስ ምኽድን ናይ ኣዝመራ ምትሓትን፤ ዝኾነ ኩናት ኣብ መነባብር ህዝቢ ትግራይ ጸሊም ነጥብን ዘይሓዊ በሰላን እንዳገደፈሉ ከይዱ። ነዚ ኩነታት ንምግላጽ ናይ ታሪኽ መርዳኢታ ምጥቃስ ኣገዳስ ይኸውን።

ካብ ናይ ፓንክረስት መጽሓፍ ኣብ እዋን ናይ መሓመድ ግራኝን ናይ ጋላን ወራራት (መበል 16 ክፍለዘመን) ኣብ ዓዲ ሓበሻ መጺኡ ዝነበረ ኣልሚዳ ዝበሃል ፖርቱጋላዊ ብኩናት ምኽንያት ኣብ ህዝቢ ዝበጽሕ ዝነበረ ግፍዕን ኪሳራን ክገልጽ ከሎ፤ ‘ እቲ ናይ ወገን ሰርዊት ናይ ባዕሉ እኹል ስንቂ ስለዘይሕዝ ኣብ መንገድም ዝረኽብዎ ህዝብን ዝቕንይሉ ከባቢን ክሸከሞም ግድነት ይኸውን። እቲ ናይ ወገን ሰራዊት ነዚ ህዝቢ ካብቲ ጸላኢ(ጋላ) ብዘይንእስ ይወርዎን የዕንዉዎን ብፍላይ ኣብቲ ንንውሕ ዝበለ ጊዜ ዝጸንሕሉ ከባቢ’

ቅጽል ኣቢሉ፤
 ‘ ..... ብዙሕ ሰራዊት ምስ ሓሻኽር(ከደምቱ) በብዕለቱ ናብ ዝኾነት ቁሸት ይኣትው እቲ ሰራዊት ናብ ዝመረጸ ዝ ይኣቱ ነቲ በዓል ዝዩ የውጽኦ የጽንዖ ከም ደስ ዝበሎ ነቲ ንብረት ናይ ዝዩ ይወርር ክሳብ ሰበይቱውን ይዕምጽ’ Richard Pankhurst economic history of Ethiopia p.177

ሎደልፊስ ዝብሃል ጸሓፊ ኣብ 1684ዓም ዝጸሓፎ መጽሓፍ ብተመሳሳሊ መገዲ ከምዚ ዝስዕብ ይገልጻ፤

‘ ኣቲ ሰራዊት ኣብዚ ገደል ዝበዝሖ ዓዲ ንነዊሕ ጊዜ ዘጽንሖ ስንቂ ተሸኪሙ ክኸይድ ኣጸጋሚ እዩ። ስለዚ ካብቲ ህዝቢ ብፍቓድ/ብሓይሊ ስንቂ ይወስድ። ከምኡ ብምግባር ድማ ነቲ ህዝቢ ካብ ጸላኢ ብዘይንእስ የብርስዎ። ካብዚ ዝነቐለ እቲ ሰላማዊ ህዝቢውን ማሕረሱ ገዲፉ ዓቀይታይ ኮይኑ እንዳወረረ ክነብር ይመርጽ/ይግደድ።

ካብዚ ንላዕሊ እታ ዓዲ ብሸፋቱን ለያቡን ተወሪራ እያ። እቲ መንግስቲ ምስ ጋላ ወራር ብተደጋጋሚ ይገጥም ስለዝነበረ ነዘም ሸፋቱ ከጽርዮም ኣይከአለን። እዞም ሸፋቱን ለያቡን መብዛሕቱኡ ጊዜ በዝሒ ዘለዎ ጉጅለ ኮይኖም እዮም ነቲ ህዝቢ ዝወርዎ። Pankhurst p.178

ኣብ ቀረባ እዋን ኣብ ናይ ዓዲዎ ኩናት 1888ዓም ሰራዊት ሚኒሊክ ኣብ ርእሲ ህዝቢ ትግራይ ድርጎኛ ኮይኑ እኸሉን ጥሪቱን ወሪሩ ክብሩ ክገሃስ ገይርዎ እዩ። ኣብዚ እዋንዚ ኣዝመራኳ ፅቡቕ እንተነበረ ቅድሚኡ ብምኽንያት ናይ ጥሪት ህልቂት ብጉልሓይ ካብ 1880 – 1884ዓም ዝነበረ ጥሜት ከይደሓነ ከሎ ኣብወር ተወዲኦም መሕረሲ ተሳኢኑ ኣብዝነበረሉ እዋን ብተደራቢ ናይ ሚኒሊክ ሰራዊት እቲ ተረኽቦ ምህርትን ጥሪትን ስለዘጥፈኦ ዓብይ ጥሜት ኣትዩ ክሳብ ቆርበት እንዳጠጠቐ ዝብለዓሉ ኩነታት ከምዝነበረን ዘበነሽ እንዳበለ ዝዝክር ናይ ክፉእ እዋን እዩ። ናይዚ ጥሜት ሳዕቤን ተመሓላላፊ ሕማም /ኮለሪያ/ ኣትዩ ብዙሕ ሰብ ሃሊቐ እዩ። ብወገን ሚኒሊክ ተሰሊፉ ዝነበረ ሓይሊ 100,000 ሰራዊት ... መፅዓኛ፣ ብወገን ጥልያን ተሰሊፉ ዝነበረ ሓይሊ 20,000 ሰራዊት ... መፅዓኛ ነይሩ።

ብናይ ወገን ሰራዊት ኣብ ህዝቢ ክንድዚ ዝኣከል ጥፍኣት ይበጽሕ ምንባሩ ካብ ረኣና ብወገን ጸላኢ ዝበጽሕ ጥፍኣትን በደልን ንምግማቱ ኣጸጋሚ ኣይኸውንን። ካብ ናይ ግራኝ ጸሓፊ ዝነበረ ዓረብ ፋቂሕ ዝበሃል ዝጸሓፎ ንመረጃኡ ብኣክል ንምጥቃስ፣

‘ናይ መሓመድ ግራኝ ሰራዊት ገሊኦም ድሕሪ ብዙሕ ውግእ ዝሰልጉዎም ዝወረርዎ ንብረት ሓዘም ንዓዶም ክምለሱ ዝደልዩ ነይሮም። እዞም ክምለሱ ዝደልዩ ሰራዊት /ሶማሊያ እዮም/ ዝወረርዎ ጤላ በጊዕ፣ በቕሊ፣ ኦዲጊ፣ ባራዩ ሓዘም ንዓዶም ክምለሱ ንመሓመድ ግራኝ ፍቓድ ክሓቱ እንተኣበዮም ሞሊቆም ክኸዱ ወሲኖም። ሕድሕድ ሰራዊት ክሳብ 200 በቕልን ባርያን ወሪሮም ነይሮም። ... ይብል። ናይ መሓመድ ሰራዊት 5000 ፈረሰኛን 12,000 እግረኛን ነይሩ። እቲ ዝኣረዶን ዘቃጸሎን ዘብረሶን ንብረት ሓዊስካ እዚ ሰራዊት ጸላኢ ዘብጸሐ ዕንወት ንምግማት ይከአል።’ Pankhurst 178 176-177

ካብዚ ኣበሃህላ ሓደ ሰብ ክሳብ 200 በቕልን ባርያን ዝወርር እንተኾይኑ ምስቲ በዝሒ ሰራዊት ኣብ እዋን ኩናት ዝጠፍእን ዝበርስን ዝቕተልን ሓዊስካ ዝበጽሕ ጉድኣት ንምግማቱ ኣየጸግምን። ድሕሪዚ ኩናት ኣብ 1540 – 1543ዓም ገፊሕ ጥሜት ኣብቲ ሕ/ሰብ ከምዝነበረ ይግለጽ እዩ። ብሓፈሽኡ እዚ ሕ/ሰብዚ ንነዊህ ጊዜ ሰላም ዝረኸበሉ እዋን ነሉን። ኩናት ዘይብሉ እውን ናይ ክረምቲ ወርሓት መጺኡ ውሑጃት መሊኡ ዘየሕልፍ ኣብ ዝኾነሉ እዋን ጥራሕ እዩ። ኣብዚ ናይ ክረምቲ ኣኣዋርሕ ድማ ኢዱ ሂቡ ዝነበረ መስፍን ወይ ዓሌት ኣይግዛእን ዝብሉሉን ዝሸፍተሉን ዝሕንግደሉን እዋን ይኸውን። እቲ ንጉስ/ራእሲ ኣብ ዝቐጸል ናይ ቀውዒ ዓመት ጊዜ ድማ ነቶም ዝሓንገዱ ክንበርክኽ ዝወፍረሉ ይኸውን። እቲ ዓንኬል በዚ ኣግባብ ይቐጸል። ካብዚ ዝነቐለ ንጉስ ኣብ ዓዲ ሓበሻ መነባብርኡ ኣብ ጉዕዞን ድንኳናትን እዩ። ምስ ሓሻኸሩን ኣግራዳቱን ብዙሕ ሰራዊት ኩልጊዜ ምስቲ ንጉስ ይጓዓዝ። ስንቂ ኣብ ርእሲ ህዝቢ እዩ። ኣብዝዓርፈሉ ከባቢ ብዙሕ ዕንጨይቲ ስለዝነድድ በረኽታት ዮብርስ እቲ ዝዓርፈሉ ከባቢ ይደኪ፣ ይጠሚ። ነዚ ኩነታት ፓንክሀርስት ኣብ መጽሓፉ ኣንድርያ ኮርሳሊ ዝበሃል ወዲ ፍሎረንታይን ነጋዳይ/1517/ ዝገለጸ ከምዚ ዝሰዕብ የቐርቦ።

‘እቲ ንጉስ ምስ ብዙሓት ተኸተልቱ ይጓዓዝ ገሊኦም እግረኛ ገሊኦም ድማ ፈረሰኛ እዮም። እቲ ሰራዊት ብጣዕሚ ብዙሕ ስለዝኾነ እቲ ንጉስ ኣብ ሓደ ቦታ ካብ 4 ወርሒ ንላዕሊ ክጸንሕ ኣይኸኣልን ናብታ ቦታውን ቅድሚ ዓሰርተ ዓመት ክምለስ ኣይኸኣልን ብምኽንያት ሕጽረት ናይ ስንቂ ኣብቲ ሕ/ሰብ ስለዝፈጥር።’ Pankhurst 178 138

ብተመሳሳሊ መንገዲ ኣልሜዳ ከምዚ ኢሉ ይገልጽ፡

‘... እቲ ንጉስ ኣብ ደንቀዝ ዝበሃል ቦታ ከተማ መስሪቱ ኣሎ። ቅድሚኡ ግን ን13 ዓመት ኣብ ሸዱሽተ ዝተፈለለዩ ቦታታት ተቐሚጡ እዩ። ኣብ ሕድሕድኡን 2 ወይ 3 ወይ 4 ጊዜ ተቐሚጡለን እዩ። ከምዚ ዓይነት ተደጋጋሚ ምቕይያራት ዝገብረሉ ምኽንያት በተደጋጋሚ ንሓደ ጸላኢ ተዋጊኡ ነቲ ካልኣውን ክዋጋእ ስለዘለዎን ዝነድድ ዕንጨይቲ ንምርካብን እዩ። ኣብ ሓደ ቦታ ነዊሕ እንተጸኒሑ ዕንጨይቲ ይጽገም። ዝመርጸም ቦታታት በዝሒ ዕንጨይቲ ዘለዎም እዩ። ግቡእ ኣጠቓቕማን ኣቆራርጻ ኣግራባትን ስለዘይነበረ እቲ ሰፈር ብሓጺር ጊዜ እቲ ዝነበረ ገረባት ይበርስ ናብ ዕንጨይቲ ዘለዎ ቦታ ድማ ሰፈር ክቐይሩ ይግደዱ ‘ Pankhurst 178 139

ካብዚ ኩሉ ንርድኦ ነገር እንተሃለወ እቲ ስርዓት ሰላም ረጅቡ ዘይፈልጥ፣ ዓቋታይ ዝብዝሐሉ፣ ብናይ ወገንን ጸላእን ሰራዊት ጥሪትን ንብረትን ዝበርሰሉ፣ ብዙሕ ገባር ዝሃልቀሉ ምንባዩ፣ ኣግራባትውን ቅጥዒ ብዘይብሉ ሓዊ ንምንዳድን፣ ሓዲሽ /ዘላቂ ዘይኮነ/ ሰፈር ብብእዎኑ ኣብዝምስረተሉ እዋን ንገዛ መስርሒ ብምቕራጽ፣ ነቲ ሕዚ ኣብ ሕብረተሰብና ዘሎ ድኽነትን ናይ መሬት ባዳ ምዃንን ዓብይ ተራ ከምዝነበሮ እዩ።

ካልእ ኩነት ኣብዘይነበረሉ እዋን እንተኾነውን ብብእዎኑ ኣርሓታት ናይ በረኻ እንዳኾኑ ብብከባቢኡ ዝሸፍቱ ንኣሸቱ ነጋውስ ነይሮም እዮም። እዞም ሸፋቱ ናይ ገባር ዝራብዕን ሙኩትን ዝሓርዱ፣ ጠስምን ርጉኣን ዘገላብጡ፣ ገንዘቡን ጥሪቱን ዝኸትሩ፣ ኣንስቱ ዝዕምጹ ምንም ዓይነት ሰብእዊ ርህራሄ ዘይብሎም እዮም። በዚኣም ምክንያት ገባር ትግራይ ልቡ መሊኡ ኣብዑሩ ከይጸምድን ጥሪት ከየፍርን ዓብይ ዕንቅፋት ኮይኖም ጥራሕ ዘይኮነስ ዝነበሮውን ኣብሪሶም እዮም።

ኣብ ገሊኡ ዓድታት ብሸፋቱ ዝበጸሕ ዝነበረ ጥፍኣትን በዝሒ ሸፋቱን ከም ኣብነት ምጥቃስ ይከኣል እዩ። ኣብ ወረዳ ዓዲ ኣርባዕተ ቅድሚ ወያነና 54 ሸፋቱ ነይሮም፣ ከሳብ 15 ሰብ ቀቲሎም፣ ካብ 60 ንላዕሊ ኣንስቲ ገሊሶም፣ በዝሒ ዘለወን ጥሪት ዘሪፎም፣ ገንዘብውን ከቲሮም እዮም።/ካብ ሪፖርታጅ 1ይ ጉባኤ ወረዳ ዓዲ ኣርባዕተ 1975ዓም/ ኣብ ካልኣት ወረዳታትውን ካብዚኣም ዝበዝሑ ሸፋቱ እንተዘይኮይኑ ዝውሕድ ኣይኮነን። እቲ መንግስቲ ነዞም ሸፋቱ ንምጥፋእ ዝገበሮ ጸዕሪ ትሑት እዩ። ነቶም ሸፋቱ ክሃድኑ ዝለእኹ ፖሊሳትን ነጭለባሻትን ድርጎኛታት ኮይኖም ብዝገደደ ነቲ ገባር ሸኽሚ ዝኾንዎምበር ጸገሙ ዝፈትሕሉ ኣይነበሩን።

2.3 ናይ ማሕረስ ኣጠቓቕማ ፍልጠት ዘይምህላው፣

ን300ዓመት ከንጥቀመሉ ዝጸናሕና ናይ ማሕረስ ኣግባብን መሳርሕን ሕዚውን ምንም ዓይነት ለውጢ ከይተገበረ ንጥቀመሉ ዘላና እዩ። ዋላ ኣብ ድሑር ሕ/ሰብ ኮይንካ ክመሓየሹ ዝኸእሉ ነገራትውን ዝተፈተኑ የለውን። ማህረሽኡ ንኡሽተይ ምምሕያሽ ገይሩ ብዕምቆት መሬት ገልቢጡ ክሓርስ እንዳኸኣለ፣ ኣብ ከባቢኡ ዘሎ ጉልበት ደቀንስትዮ ወይ ካብ ብዕራይ ወጻኢ በቐለ፣ ኣድጊ፣ ፈረስ ወዘተ. ተጠቐሙ ግዚኡ ክቐጥብ ወይ ዝሓሸ እቶት ክረከብ እንዳኸኣለ፣ መሬቱ ቢታ ዘላቶ ድኹዒ ክድኩዕ ወይ ከይትሸርሸር፣ ናይ ኣየር ኩነታት ከይበላሾን ክከላኸልን እንዳኸኣለ፣ ሰኣን ፍልጠቱ ከተጠቐመሎም ዘይከኣለ ምዃኑ ጥራሕ ዘይኮነስ ነዚኣም ከበራትዑ ዝኸእሉ ነገራት ቦቲ ድሑር ባህላዊ ኣረኣኣይኡ ከናሽዎምን ክኹንኖምን ጸጺሑ እዩ። ኢደጥበበኛታት ከይምዕብሉ ቡዳ ጠቢብ እንዳበለ ንዑቓትን ጸሑትን ኮይኖም ካብ ሕ/ሰብ ክንጸሉ፣ ኣንስቲ ክሓርሳ እንተራኡ ጉድ ዘምጽኦ ውርደተኛታት ኢሉ ዝራገም፣ ብኣድጊ እንተሓረስ ዘይተገበረ ዝገብር ውርደተኛን ሕሱርን ጌሩ ዝወሰድ፣ በዓል እንተጠሓሰ ዝግዝት፣ ዝረግም ሕ/ሰብ እዩ ነይሩና። በዓላት በዚሓም ኢዱን እግሩን ቀይዶም ኣብቲ ወሳኛይ ዝኾነ ናይ ክራማት ኣዋርሕ ናይ ስራሕ ዕንቅፋት ኮይኖም ኣብ እቶት ምቕናስ ጥራሕ ዘይኮነስ ክሳብ ግብ ኢሉ ክስእን ዝገብር ኩነታት እዩ በጸሑ። እቲ ዝነበረ ናይ መሬት ትሕዝቶ ንገባር ሙሉእ ጊዚኡ ክጥቀመሉ ዝደፍእ/ዝደሊ ኣይኮነን እምበር ካብ ዓመት 189 መዓልቲ ብበዓላት ዝተትሓዘ እዩ ነይሩ። ካብዞም በዓላት 85 ግድነት ዝበዓሉ 104 ኸዓ ከም ከባቢኡን ደብሩን ዝኸበሩ እዮም።

ነዚ ኩነታት ክቐይር ዝግደስ መንግስቲውን ኣይነበረን፣ ጥርጉፍ ዝኾነ መንግስቲ ዝመስረተን ብጥላን ክሰርሕ ዝጀመረን መንግስቲ ኃይለስላሴውን ንጨንፈር ሕርሻ ዝሃቦ ጠመት ብጣዕሚ ትሑት እዩ። ኣብ ናይ ኢትዮጵያ ኢኮኖሚ እቲ ዝለዓለ ናይ ኢኮኖሚ ጨንፈርን ንናይ ወጻኢ ሸርፊ መርከቢ ናይ እቶትን ምህርትን ዝዓበየ ፍልፍል ሕርሻ ምዃኑ ዓይንኻ ዓሚትካ ሃሰስ ኢልካ ዝፍለጥኦ እንተኾነ መንግስቲ ኃይለስላሴ ኣብ መበል 3ይ ጥላኑ እዩ ክፈልጦ ክኣሉ። ኣብቲ ናይ 3ይ ጥላን/3rd five year development plan 1968 – 1973 ዓም/ ናይ ሕ/ሰብ መነባብሮ ንምምሕያሽ ዕላማ ዝነበሮ ምዃኑ ዝጠቐምኦ እንተኾነ መበገሲ ናይ ወጻኢ ዕዳ ንምክፋል ንኤክስፖርት ዝኸውን ፍርያት ምፍራይ ምንባዩ ካብቲ ጥላንን ዝተገበረ ምንቅስቓሳትን ንምርዳእ ይከኣል እዩ። ነዚ ንምብራህ ዝስዕብ ጥቕሲ ካብቲ ጥላን ብሚካኣል ስታህል ዝቐረብ ንርእ።

‘..... The real and sustained development of Ethiopia is in the event, unthinkable without sound progress in the expansion of agricultural output’.

ናይ ሕርሻ እቶት ምውሳኽ ዘድለየሉ ምክንያት ድማ፣

“..... to produce steadily expanding supplies of food stuffs to meet the growing money demand for food, rapidly increasing urban population. The present nutritional levels of much of the population must be

improved. Ethiopia needs also to expand agricultural exports in order to pay for the growing volume of imports demanded by a growing economy.” Page 74 /3

እዚ 3ይ ጥላን ምስ ናይ ኢትዮጵያ ኩነታት አቐሚጥዎ ዘሎ ዕላማ ሓቅን ከማላእ ዘለዎን ምዃኑ ተቐቢልና ኣፈጻጸምኡ ግን ንገባር ኢትዮጵያ ኣብ ግምት ዘየእቱን ብአንጻሩ ነቲ ድኻ ካብ መሬቱ ዘፈናቕልን፣ ንኤክስፖርት /commercial agriculture/ ጥራሕ ዝግለመ መዝማዛይን ንገባር ዘዳኽምን ብምዃኑ ዝኹነን ይኸውን። ነዚ መዝማዛይን ድሑርን ትሕዝትኡ እቲ ጥላን ከምዚ ዝስዕብ ይገልጽ እዩ፡

“the rapid development of commercial agriculture is the only way to get the relatively quick increase in agricultural exports. It will clearly be essential to induce more foreign private investment and to import the needed managerial and technical skills; these farming enterprises may be public or private in ownership and operation but the really important consideration is that the activities be commercially and financially sound.” Page 75 /4

ነዚ ዘተባብዕ ናይ ልቓሕን ታክስን/ግብሪ/ ፖሊሲውን ወጺኡ ነይሩ። እዚ ጥላን ንከም ትግራይ ዝመስል ከባቢ ገፋሕቲ መሬት ንወጻኢ ንግዲ ሕርሻ ክሰርሖም ዝኸእል ቦታታት ዘይብሎም ዝግደሱም ኣይነበረን። ከም ጨላሎን ወላምን/CADU and WADU/ ዝመሰሉ ፕሮጀክታት ከም ናይ ምርምር መፈተኒን ቦታ ተወሲዱ ናብ ካልኣት ገባራት ብEPID(Extension project and implementaion) ኣቢሉ ክዝርጋሕ ዝብል ጥላንውን ነይሩ። ንባዕልተን ናይ ጨላሎን ወላምን ፕሮጀክታት ግን ንገባራት ኣፈናቕሊን ዝተገባየ እዩን። ምክንያቱ መበገሲኡን ንዕዳጋ ዝኸውን ትርፌ ምህርቲ ንምርካብ ስለዝነበረ። ብሓፈሽኡ እቲ ጥላን ንድኻ ክሕግዝ እንተዝፍትን ነይሩውን ተጓናጸይ ክኸውንዩ ነይሩ። ምክንያቱ ገፋሕቲ ሕርሻ ንምክያድ ዝወጸሉ ከባቢ ገባር ከየባረርካ፣ ገባር ዝሓርሶ ወይ ሳዕሪ ዘብልዐሉ መሬት ከየሕደግካ ክካየድ ኣይክእልን። እቲ ቀንዲ ዕላማ ንዕዳጋ ዝኸውን ምህርቲ ምርካብ ስለዝነበረ ነቲ ድኻ ገባር ንኡሽተይ መነባብርኡ ዝግበረሉ ጸዕሪ ነቲ ዋና ዕላማ ክጸረር እዩ። እቲ ገፊሕ ሕርሻ ክካየድሉ ዝተበሃለ ከባቢ ገባር ስለዝተቀመሉ። ስለዝኾነ ድማ ድኻ ገባር ንምሕጋዝ ዝግበር ጸዕሪ ከምዘይነበረ ኢና ክንርዳእ። ብአንጻሩ ግን ገባራት ካብ መሬቶም ተፈናቑሎም እዮም። ኣብ ትግራይ EPID ነይሮም እዮም ዘምጽእዎ ለውጢ ግን ብዙሕ ኣይኮነን። ዘመናዊ ድኹዲ ምሻጥ ጀሚሮም ነይሮም። ነቲ ድኻ ናይ ነዊሕ እዋን ልቓሕ ስለዘይህቡ ግን እቲ ገባር ክጥቀመሉ ኣይክእልን፣ ናይ ምዛኒ ሓይሊ ኣይነበሮን።ነቲ ገባር ከመሓይሹ ዝኸእሉ ኢደጥበባት ምግፋሕን ትምህርቲ ምዝርጋሕንውን ኣይነበረን።

2.4 ንሕርሻ ከተባብዕ ዝኸእል ማሕበራዊ ኩነታት ዘይምንባሩ፣

ንሕርሻ ዘተባብዕ ማሕበራዊ ኩነታት ክንብል ከለና ከም ሕክምና፣ ቤት ትምህርቲ፣ ትራንስፖርት፣ ዝተፈላለዩ ናይ ስራሕ ሜዳ፣ ወዘተ. ዝመሳሰሉ ማለት እዩ። ሕ/ሰብና በቲ ትሑት መነባብርኡን ድሑር ባህሉን ዝነቐለ ንዝተፈላለዩ ሕማማት ዝተቐለበ ስዩ። ብተደጋጋሚ ሕማም ኣብ ሰብን ጥሪትን ዝበጽሕ ጉድኣትን ካብ ማሕረስ ምትእጉጓልን ብዙሕ እዩ። ተመሓለፍቲ ሕማማት/epidemics/ ከም ኮለራያን ጉልሓይን ዝመሰሉ ክእትዉ ከለዉ ብዙሕ ናይ ሰብን ጥሪትን ህልቂት ኣኸቲሉ እዩ ዝሓልፍ። ነዚ ከም ኣብነት ክጥቀስ ዝኸእል ኣብ ዘበንሻ/1986ዓም/ ኣትዩ ዝነበረ ሕማም ጸለውታ ዘብጸሐ ህልቂት እዩ። /እንተተረጎሙ ብአሃዝ ክግለጽ ምግባሩ/

ካብ ናይ ሕክምናታትና ጸብጻባት ከምንርደኡውን ከምኣብነት ኣብ 21,851 በዝሒ ህዝቢ ዘለዎ ወረዳ ብዓመት ሓሚሙ ዝሕከም 9049 እዩ። እዚውን ብዙሕ ገባር ብምክንያት ገንዘብ ምስኣንን ሕክምናውን ስለዝርሕቆን ከይተሓከመ ዝተርፍ ምህላው ኣብ ግምት ክእቱ ይግባእ። 82.7% ናይዞም ሕሙማት ኣብ እዋን ኣዝመራን ቀውዕን /ካብ ግንቦት - ጥሪ/ ዝረኣ እዩ። እዚ ናይ ሕማም ኩነታት ነቲ ገባር ኣብ ማህረሱ ስውንውን ክብል ወይ ጨረሱ ከይሓርስ ስለዝገብሮ ኣብ ኢኮኖሚያዊ ኩነታቱ ዓብይ ጽልዋ ኣለዎ። ብተመሳሳሊ መገዲ ኣብ ጥሪቱ ዝበጽሕ ህልቂት ንምርኣይ እዚ ናይ ውድብና አሃዛዊ መረዳእታ ምቕራብ ይከኣል።

ዓይነት ጥሪት	ብሕማም ዝሞታ ብዝሒ	ካብ ጠቕላላ %
ከፍቲ		
ጤለ በጊዕ		
ካሊእ		

ሰደቓ ቁ.3

ኩነታት ብአንጻር እቲ ዝነበረ ናይ ሕክምና ግልጋሎት ከምዘን ከሎ ክሳብ ክንደይ ገባር ዝጉዳእን ዘንቆልቁልን ከምዘነበረ ንምርዳእ አየጸግምን። አብ ትግራይ 4 ሆስፒታላት 6 ዶካትር ጥራሕ ዘለውን ብአቀማምጠእን ካብቲ ገባር አጸቢቐን ዝረሓቑ ነይረን። 6 ጤና ጣቢያ --- ሰራሕተኛ ዝነበርዎን፣ --- ክሊኒካት --- ሰራሕተኛን ሓካይምን ዝነበርዎን ነይረን። ብዓመት ዝህበእ ግልጋሎት ድማ 5% ናይቲ ህዝቢ ኮይኑ ሙብዛሕትኡ ድማ አብ ከተማ ዝነበር እዩ። ናይ እንስሳ ሕክምና ዳርጋ አይነብረን ክበሃል ይከአል።

እዚ ካብቲ ገባር ብምርሓቕን ውሑዳት ብምዃንን ጥራሕ ዘይኮነስ ነቲ ሕብረተሰብ ብተገዳስነት ክሕክማ ድልዎት ዘይምንባረንዎን እዩ። ምስቲ ሕዚ እንህቦ ዘለና ግልጋሎት ክወዳደራ ከለዎ ብጣዕሚ ትሑት ምንባሩ ኢና ንርኢ።

ብትምህርቲ ወገንዎን ነቲ ሕ/ሰብ ዝተወሃበ ጠመተ ትሑት እዩ። እቲ ሕ/ሰብ ካብቶም ድሑር አረአያታትን ልማዳትን ክርሕቕን ዘበናዊ ናይ ሕርሻ አጠቓቕማ ክጅምርን ዘበናዊ ትምህርቲ ክመሃር ይግባእ። እንተወሓደ እቲ ዝበዝሕ ከንብብን ክጽሕፍን፣ እቲ መንእሰይ ድማ 1ይ ደረጃ ክመሃርን ዘኽእል ትልምን ምውፋርን ክግበር ምተገበአ ነይሩ።

አብ ኢትዮጵያ አብ ቀዳማይ ደርጃ ትምህርቲ 1 – 6ይ ክፍሊ ማለት እዩ/ ዝመሃር 11% ናይቲ አብዚ ዕድመ ክመሃር ዝግበእ አይበልጽን። እዚ ዋላ ምስ አብ ምብራቕ አፍሪቃ ዘለዎ ዓድታት ክወዳደር ከሎ ትሑትን እታ ናይ መጨረሻታን ምዃን ንርዳእ። ከምዚ ኮይኑዎን እቲ ዝበዝሕ ተምሃራይ ካብ ከተማታት እዩ። ካብ ሙሉእ ናይ ተምሃሮ በዝሒ 35% አብ ሸዋ ክፍለሃገር ዝርከብ እዩ። Gorgy Galperin 1978/79 statistics table 8 “Ethiopia population resources economy, 1981 “

ስለዚ አብ ገጸር ዝነበረ ናይ ትምህርቲ ኩነታት አብ ግምት ክኣቱ ዘይኽእል ምዃኑ ንርኢ ። ቦቲ ናይ ሕርሻ ሙያ ዝወሃብ ትምህርቲዎን ከምቲ ዕብየትን ገፍሕን ናይቲ ጨንፈር ዝመጣጠን አይኮነን። አብ ሙሉእ ኢትዮጵያ ናይ አለማያ ኮለጅን ናይ አምቦ ደብረዘይትን ብዓመት ካብ 1000 ዘይበዝሕ ተምሃሮ ጥራሕ ዝምርቑ ነይረን። ትሑት ብዝበለ ደርጃ ዘምህራ ቤት ትምህርታት አይነበሩን።

3 ክፍሊ II አብ ወያነና ንሕርሻ ዝምልከት ዝወሰድናዮም ፖሊሲታትን ስጉምቲታትን ውጺኢቶምን

3.1 መሬት መቐሎ

አብ ሕ/ሰብና ካብቶም ቀንዲ ፖለቲካዊ ሕቶታት መሰረታዊ ፍታሕ ዝሓትት ናይ መሬት ትሕዝቶን አብ ሞንጎ መስፍንን ገባርን ዘሎ ዝምድናን እዩ ነይሩ። ውድብና ብሽም ማሕበር ገስገስቲ ብሄረ ትግራይ /ማገብት/ ሕዳር 1967 ዓም ካብ ትቐውም ጀሚራ ነዚ ሕቶዚ ዝምልከት ዝሰዕብ መምርሒ ነይርዎ። ብሽም ማሕበር ገስገስቲ ትግራይ` 1967ዓም ዝወጸ መግለጺ አብ ትሕቲ መሰረተ እምነት ዝብል ርእሲ፣

‘ማርክሳዊ ሌኒናዊ ርእይቶ ዓለም እቲ ሓቀኛን ሳይንሳዊን ናይ ሰራሕተኛ ወገን ርኢቶ ዓለም ስለዝኾነ ብሙሉእ ሕሊና ብምእማንን ብምርዳእን መምርሒና ክኾን ብምቅባል በዚ ዝተልዓለ ድማ ንቲዕላማና አብ ግቡእ ንምብጻሕ እቲ ጊዚያውን ታሪኻዊ ኩነታት ጸረ ባላባታዊን ጸረ ሃጽያዊዎን ፖለቲካዊ መስመር ክንሕዝ ዘገድደና ብምዃኑ፣

እቲ ሰፊሕ ህዝቢ ኢትዮጵያ ከምቶም ሳንዳታቱ ናይ ሳልሳይ ዓለም ህዝቢ ቦቶም ዝበስበስ ባላባታውን ሃጺያውን ስርዓት ዝተደራረብ ምዝመዛን ጭቆናን ከምዝበጽሑን እዚ ምዝመዛን ጭቆናን ድማ ካብ ስረመሰረቱ ክድምሰስ ዝኽእል ቦቲክፍሊ ሰራሕተኛ /መደብ/ መሪሕነትን ምስ ንኡስ/ድኻ ሓረስቶት አብዝግበር ሕብረት እሞ አብ ማርክሳዊ ሌኒናዊ ርእይቶ ዓለም ዝተመሰረተ ክኾውን ከምዘለዎ ብምርዳእ ።

እቲ ወያነ ንብሄራዊ ቃልሲ ጥራሕ ዘይኮነስ ደርባዊ ጠባይ ዘለዎን ንኤን. ዲ. አር ብኡ አቢልውን ናብ ዴሰነት ዝዕልም ምዃኑ አብዚ ላዕሊ ተጠቒሱ ዘሎ ጽሑፍ አብ ትሕቲ ‘ዕላማ / ናይ ተጋድሎ ፕሮግራም/’ ዝብል ርእሲ ከምዚ ዝሰዕብ የቐርቦ፣

ቁ.2 ` ናይ ብሄራት ማዕርነትን ከምኡ ድማ ካልኣት ናይ ዲሞክራሲያዊ መሰላትን ናይ መፈጸምታ ዘይኮነስ ንኤን.ዲ.አር ከምኡውን ሶቪየሊዝም ዓወት መገዲ እዮም ኢልና ብምእማንን ብምድጋፍን እቲ ዝድለ ምንቕቓሕን ተጋድሎን ብሰፊሑ ኣብ ብሄርና ብዝተረፈውን ኣብ ሙሉእ ኢትዮጵያ ንኸግበር `።

ካብዚ ናይ 1967ዓም ናይ ማ.ገ.ብ.ት ቅዋማት ንርደኦ ነገር እንተሃለወ ኣብዚ እዋን ኣብ ትግራይ ይኹን ኣብ ኢትዮጵያ ዝካየድ ወያነ፤

- ፖለቲካዊ መስመሩ ንባላባታዊን ሃጽያውን ስርዓት ካብ ስር መሰረቱ ክድምስስ ከምዘለዎን ናይ ሸቃላይ መሪሕነት ምስ ንኡስ/ድኻ ሓረስቶት ተሓባባርነት እቲ ወያነ ክካየድ ከምዘለዎ፤ ደርባዊ ጠባይ ዘለዎ ወያነ ምጥኑን ናብ ሓዲሽ ዲሞክራሲያዊ ወያነ/ ኤን.ዲ.አር / ብኡ ኣቢሉውን ናብ ዴሲነት ዝዕልም ምጥኑ ኣነጻጽ ኣቐሚጡ እዩ።
- ፖለቲካዊ መስመሩ ከምቲ ዝተገለጸ ኮይኑ እንዳሃለወ ግን ኣብ መሬት ትሕዝቶ ለውጢ እንታይ ዓይነት መስመር ይከተል ንዝብል ዝተቐመጠሉ ፖሊሲ የለን። ብድሕርዝ ብየካቲት 1968ዓም ዝጸደቐ መትከልን ሕንጻጽን ብዛዕባ ትሕዝቶ መሬት ዝወጸ ቅዋም ከምዚ ዝስዕብ ነይሩ፤

ኣብ ትሕቲ ` ጸባያት ናይቲ ሰውራ` ዝብል ርእሲ ኢኮኖሚያዊ ዕላማ ናይቲ ወያነ ክገልጽ ከሎ፤
`ኢኮኖሚያዊ መስፍናዊ ኣገባብ እቶት ደምሲስካ ሃጽያዊ ምዝመዛን ክትራንን ቦንቁስካ ናጻ ብሄራዊ ኢኮኖሚ ምትካል፤ ትሕዝቶ መሬት ምትኽኻልን፤ ርእሰማላዊ እቶት ተቐጻጺርካ ሓይልታት ማእቶት ኣብቲሕቲሕ ሕብረተሰባዊ ቁጽጽር ምግባር፤ ዝተተለመ ዴሳዊ ኢኮኖሚ ምህናጽን ጥቕሚ ህዝብን ሃገርን ንምምላእ ኣብ ናይ ወዲሰብ ምምዝማዝ ናጻ ዝኾነ ኢኮኖሚ ምምስራትን ናይ ተ.ሓ.ህ.ት ዘይዕጸፍ ዕላማ እዩ።`

ካብዚ ቀጺሉ ኣብ 18 21 – 22 ኣብ ትሕቲ `ናይ ገጠር መሬት ትሕዝቶ` ዝብል ርእሲ ድማ ድሕሪ ባላባታዊ ስርዓት መሬት ኣብ ሕብረተሰብና ዝፈጥሮ ጸገማት ብምግላጽ ከምፍታሕ ዝቐረበ፤

- ` . . . ዝኾነ ይኹን ወገን ነዚ ሽግግር እዚ ብሰውራውን ዴሳውን መንገዲ ክፈትሕ ዝፍትን ነዘን ዝስዕባ ነገራት ኣብ ግብሪ ምውዓል ናይ ግድን ኮይኑ ይረኽቦ፤
  - 1. ናይ መስፍናዊ ኢኮኖሚያዊ መሰረትን መደብ መስፍናውያንን ምድምሳስ።
  - 2. ንዴሳዊ ምዕባለ መንገዲ ምጽራግ
- ንዚኣን ምፍጻም ማለት ድማ ገባርነትን መስፍንነትን ምጥፋእ፤ ናይ መሬት ዋንነት ምትዕርራይ፤ ሓብራውን ማሕበራዊን ሕርሻ ምስፍሕፋሕ፤ ገባር ምውዳብን ኣስተምህሮ ምሃብን ማለት እዩ። ` 18 25 – 26

ኣብዘም ዝተጠቐሱ ፖሊሲታት ካብቲ ዲሞክራሲያዊ ወያነ ንላዕሊ ናይ ዴሲያዊ ወያነ ፕሮግራማትውን ደባሊቐ ከምዘሎ ተገንዚብና ሕዚውን እንተኾነ ብዛዕባ መሬት ትሕዝቶ ብኸመይ ኣግባብ ክፍታሕ ኣለዎ ንዝብል ዘቐመጠ ዝርዝር ፖሊሲ የለን። መስፍናዊ ስርዓት ክድምስስ ከምዘለዎ ብንጹር ኣቐሚጡ ኣግባብ ኣደማስሳ ግን መሬት ብማዕረ ምምቕቓልን ብውልቂ ክውነን ወይስ መሬት ምህጋርን ብማዕረ ክመቐቐልን ወይስ መሬት ብምሽግሻግ ይፈታሕ ንዝብል ንጹር ዝተቐመጠ ፖሊሲ የብሉን። መሬት መቐሎ ብግብሪ ምክያድ ምስጀመሪ 1968ዓም ግን እዚ ዝስዕብ ኣገዳሲ ፖሊሲ ነይሩ፤

` ኩሉ መሬት ናይ ሕ/ሰብ ይኸውን፤ ናይ መሳፍንትን ቤተክርስቲያንን መሬት ብዘይ ካሕሳ ይህገር፤ መሬት ኣይልወጥን ኣይሸየጥን፤ መሬት ንኹሉ ገባር ብማዕረ ይምቀል።`

ማዕረ መቐሎ መሬት ክበሃል ከሎ ዕያላትን ካልኣት ሕብረተሰብ ክጸርም ዝግባእ ኣካለ ኅደሎታትን ድኹማትንውን ኣብ ግምት ዘእተወ እዩ ነይሩ። ናይዚ ፖሊሲ ቅንውነትን ኣድላይነትን ንምብራህ ብአንጻር እዘም ዝስዕቡ ሕቶታት ምርኣይ ከድሊ እዩ።

1. ንምንታይ ምሽግሻግ ናይ መሬት ነጺግናዮ?
2. ንምንታይ መሬት ንኹሉ ብማዕረ ክመቐቐል ተገይሩ፤ ብውልቂ ክውነን ክሸየጥ ክልወጥ ኣይፈቐድን?
3. ገባር ብደርቡ ብሕታዊ ጥሪት ክውንን ክደሊ እዩ ነዚ ድልየቱ ዘየዕግብን መሬት ብብእዋኑ ምስትኽኻል ስለዝግበር ንመሬት ክንክን ከይገብር ዘዕንቅፍ ኣይኮነንዶ?

ናይ መስፍንነት ስርዓት ምድምሳስ ናይ ዲሞክራሲ ሕቶ እዩ። ንቡርዢዊ ዲሞክራሲያዊ ወያነ ዝቃለስ ይኹን ንህዝባዊ ዲሞክራሲያዊ ወያነ ዝቃለስ ሓይሊ ዘልዕሎ ሕቶ እዩ። ስለዚ ኣብ ክልቲኡ ወያነታት እንተኾነውን እቲ ኣብ ላዕሊ ተጠቐሱ ዘሎ ናይ መሬት ምህጋርን መቐሎን ፖሊሲ ኣድላይን እቲ ክውሰድ ዘለዎ ትኽክለኛ ፖሊሲ ምጥኑ ንምብራህ ክፍትን እዩ።

መስፍናዊ ስርዓት ናብ ቡርዢ ስርዓት ብኸልተ ኣግባብ ክሰጋገር ይኸእል እዩ። እቲ ሓደ ኣግባብ ብጭገናዊ መስመር ኮይኑ እቲ መስፍን ትሕዝቶ ከይተሓደገ ወይ ብመጠኑ ምሽግሻግ ብምግባር ነቲ ናይ ገባር ናዕቢ ብምዝሕሓል ምስ ኢንዱስትሪን

ዕዳጋታትን ምዕባይ እቲ ሕርሻውን ርእሰማላዊ ትሕዝቶ እንዳላዘ ቀስ እንዳበለ ናብ ቡርጅ ስርዓት ክልወጥ ከሎ እዩ። እዚ ንመጀመሪያ ኣብ ፕሩሲያ /ጀርመን/ ዝተረአየ ስለዝኾነ ናይ ፕሩሲያ ኣገባብ ቡርጅ ወያነ ይበሃል።

እቲ ካልኣይ ኣግባብ ጨሪሱ ነቲ መስፍናዊ ስርዓት ዝነቅል መሬት ብመንግስቲ ክህገር ዝገብር ብቐጥታ ድማ ርእሰማላዊ ዝምድና እቶት ኣብ ሕርሻ ዝፈጥር ብወያነ ዝካየድ እዩ። እዚ ንመጀመሪያ ጊዜ ኣብ ኦሜሪካ ዝተረአየ ብምዃኑ ናይ ኦሜሪካ ኣግባብ ቡርጅ ወያነ ይበሃል። ነዞም ክልተ ኣግባብ ሌኒን ኣብ ናይ ገጻር ሕቶ ፍራንኮ ፕሮግራሙ ንምንጻር ኣብ ዘውጸኦ ጽሑፍ ከምዚ ዝስዕብ የቐርቦ፡

“but there may be two forms of that development(bourgeois development). The survivals of serfdom may fall away either as a result of the transformation of landlord economy or as a result of the abolition the landlord latifundia i.e. either by reform or revolution. Bourgeois development may proceed by having big landlord economies at the head which will gradually become more and more bourgeois and gradually substitute bourgeois for feudal methods of exploitation. It may also proceed by having small peasant economies at the head which is a revolutionary way, will remove the “excrecence” of the feudal latifundia from the social organism and then freely develop without them along the path of capitalist economy.”

“ Those two paths of objectively possible bourgeois development we should call the prussian path and American path, respectively. In the first case feudal land lord economy, which condemns the peasants to decades of most harrowing expropriation and bondage, while at the same time a small minority Grossbauern(“big peasants”) arises. In the second case this is no landlord economy or else it is broken up by revolution, which confiscates and splits up the feudal estates. In that case the peasant predominates, becomes the sole agent of agriculture, and evolves into a capitalist farmer. In the first case the main content of the evolution is transformation of feudal bondage into servitude and capitalist exploitation on the land of feudal landlords- Junkers. In the second case the mainbackground is transformation of the patriarchal peasant into a bourdeois farmer.” P 25 /5

እቲ ብምሽግሻግ ተጨጊኑ ናብ ርእሰማልነት ዝዓቢ ካብ ባላባታዊነት ናብ ቡርጅ ስርዓት ዝሰጋገር ኣግባብ ኣብዚ ዘለናዮ መዋእል ናይ ቢሮክራሲያዊ ርእሰማልነትን ሃጻይነትን ምዝመዛ ዘኸትል ቡብእዋኑ ነቲ ገባር እንዳዳኸመን እንዳድከየን ዝኸይድ እቲ ገባር መሬት ክረከብ ዕድል እንተረኺቡውን ወዲሉ ሓዲሩ መሬቱ ነቶም መሳፍንቲን ሃፋትም ገባራትን እንዳሸጠ ጥራሕ ኢዩ ዝተርፈሉ ከይዲ እዩ። ሃጻይነት ምስ ደቂ ዓዲ መሳፍንቲ እንዳተሻረኸ ንገባራት ካብ ዝነበሮም ትሕዝቶ እንዳነቐለ /evict እንዳገበረ/ ገፋሕቲ መሬት ብመካይን ክሕረስ እንዳገበረ ገባራት ስራሕ ክስእኑን ክድርቡዩን ዝገብርን ምህርቲ ኣፍርዮምውን ክወዳደሩ ስለዘይክእሉ እንዳደኸዩ ክኸዱ ዝገብርን ከይዲ እዩ። ስለዚ ብጥቕሚ ናይቲ ድኻ ገባር ኣንጻር ክንገራኡ ከለና ምሽግሻግ ወይ ጭገናዊ ለውጢ ኣብ ትሕዝቶ መሬት ገይርካ ናብ ቡርጅ ስርዓት ምስግጋር ዘይጠቓምን ዝጎድእን ስልዝኾነ ንጸረሮን ንነጽጎን።

ካብዚ ብዝተረፈ ናይ መሳፍንነት ስርዓት ምጥፋእን ናይ ቡርጅ ስርዓት ምምጻእ ብክልልቲኡ ኣግባብ ማለት ብጭገናን ብወያነን ክመጽእ ዝኸእል ምዃኑ ተቐቢልናውን ኣየንኡ ኣግባብ ብዝበለጸ ንርእሰማልነት / ቡርጅ ስርዓት/ ክዓቢ መገዲ ይኸፍት ዝብል ምምላስ ኣገዳሲ እዩ።

መሬት ብውልቀሰባት /ዓባይቲ መሳፍንነትን ሃፋትምን/ ዝውነን እንተኾይኑ ርእሰማል ኣብ መሬት ኣዋፊሮም ክሰርሑ ዝደልዩ ሃፋትም ነቲ መሬት ኪራይ ክኸፍሉ ይግደዱ እዮም። መሬት ብተፈጥሮ ውሱን ስለዝኾነ እሞ ተታሒዙውን ስለዝጸንሐ ዝኾነ ርእሰማላዊ ገንዘብ ኣዋፊሩ ኣብ 'ነጻ' ዝበሃል መሬት ክሰርሕ ኣይኸእልን። እቲ መሬት ብሞኖፖል ተወኒኑ ስለዘሎ ነቲ መሬት ኪራይ ክኸፍል ይግደድ እቲ ርእሰማላዊ ብዘእትዎ ካፒታል ኣንጻር ማእኸላይ መኽሰብ ይረከብ እዩ። ካብኡ ንላዕሊ ግን ነቲ ባህሪ መሬት ዝኸፈል ኪራይ ኣሎ እቲ ኣብ ሕርሻ ዝርከብ ፍርያት ኣብ ማእኸላይ መኽሰብ /average rate of profit/ ንላዕሊ ስለዘይረከብ እቲ ካብ ማእኸላይ መኽሰብ ንላዕሊ ዝኾነ እቶት ናብቲ ባህሪ መሬት ከም ኪራይ ክረከብ ስልዝገብር እዩ። እዚ ዝኾነሉ ድማ መሬት ከምድሌትካ ክተግፍሕ ስለዘይትኸእል ብሞኖፖል ስለተትሓዘን ኣብ ሕርሻ ዝዋፈር ካፒታል ምስቲ ኣብ ኢንዱስትሪን ንግድን ዝዋፈር ካፒታል ተደሚሩ ብሓባር ማእኸላይ መኽሰብ ኣብ ክንዲ ዝትመነሉ ንባይኑ ክትመነሉን እሞ ባቲ ዝተሓተ ፍርያማነት ዘለዎ መሬት ክትመንን ዝግበር። እዚ ድማ ካፒታል ናብ ዝደለዮ ጨንፈር /ኢንዱስትሪ፣ ሕርሻ፣ ንግዲ/ ተዋፊሩ እንዳተወዳደረ ርእሰማልነት ክዓብን መሳርሒ እቶት ክመሓየሽ ከይገብር ዝግባት ስለዝኾነ እዩ ኣብ ቡርጅ ስርዓትውን እንተኾነ ሞኖፖላዊ ትሕዝቶ መሬት ናይ ምዕባል ዕንቅፋት ዝኸውን። ስለዚ መሬት ብመንግስቲ ተሃሊሩ ንርእሰማላውያን

እንዲሁም ከሰርሐ እንተገይሩ ንዛዊሕ ጊዜ ናይ ምሕራስ ዕድል ስለዘህልዎም ካፒታሎም አዋፊሮም ዝበለጸ መኻሰብ /differential rent/ ከረኸቡ ስለዘኸለሉ ይተባብዑ እዮም ብኡ መጠንውን ሕርሻ ቀልጢፉ ናብ ር/ማላዊ ዝምድና ከዓቢ ይገብሮ። መሬት ብምህጋር ናይ መሬት ኪራይ አይተርፍን ናብ መንግስቲ ይኣቱ እዩ እቲ ካብ ካፒታል ብምውፋር ዝርከብ ምህርታምነትን መኻሰብን ግን ከምቲ መሬት ብመሳፍንቲ ሞኖፖላውያን /junkier bourgeois/ ተትሒዙ ኩንትራት ብዝተወደአ ቁጽሪ ዝሕደግ አይኸውንን። ስለዚ ናይ መሬት ምህጋር ነቲ ርእሰማላዊ ካፒታል ብዘውፈሮ መጠን መኻሰብ /differential rent/ ከረከብ ከገብሮ ከሎ ናይ መሬት ኪራይ /absolute rent/ ግን ናብ መንግስቲ ክኣቱ ይገብር። እዚ ከይዲ ንርእሰማልነት ከተባብዕ ከሎ ቦቲ ሓደ ወገን ድማ ንመስፍናዊ ትሕዝቶ ጨሪሱ ዝድምስስ ይኸውን አሎ። ስለዚ ናይ መሬት ምህጋር ኣብ ቡርጅ ስርዓትውን ባዚ ኢኮኖሚያዊ ተርኡ ከረአ ዘለዎን አገዳስን እዩ። ብናይ ለኒን አገላልጻ፤

“consequently the concept of nationalization of land in terms of economic reality is a category of commodity and capitalist society “ p76 /6

ናይ መሬት ምህጋር ሕቶ ኣብ ቡርጅ ስርዓት ኣብ ክሊ ሸቕጥ ከረአ ዘለዎን ምህጋር ማለት ድማ ነቲ ካፒታል ብምውፋር ክርከብ ዝከኣል ትርፌ እቶት /differential rent/ ካብ ናይ መሳፍንቲ ወይ ውልቀወንቲ መሬት ነጻ ገይሩ ነቲ ርእሰማላዊ ክኣቱ /ክበጽሑ/ ዝገብር እዩ። እዚ ናይ መሬት ምህጋር ናይ መሬት ኪራይ/differential rent/ ከምኡውን ጠቕላላ ኪራይ/absolute rent/ የጥፈኡም ማለት አይኮነን ምስ ምውፋር ካፒታል ዝኸይድ አካል ናይ ቡርጅ ሕርሻ ስርዕት እዩ። መሬት ብመንግስቲ እንተተሃረሩ ግን ክጥቀሙ ንዘደሊ ርእሰማላዊ አካል ባዝሑ ከዓቢ ወይ ከንእስ ይኸእል እምበር ከራይ የኸፍሎ እዩ። ስለዚ ናይ መሬት ምህጋር ኣብ ቡርጅ ስርዓት ዘምጽአ ለውጢ እንተሃለወ እቲ differential rent እቶም ወንጌቲት መሬት ዝወስድዎ ዝነበሩ ነቶም ርእሰማላውያን ክኸውን ምግባርን እቲ absolute rent ድማ ናብ መንግስቲ ክኣቱ ብምግባር ንባላባታዊ ስርዓት ካብ ስሩ ዝብርቁቕ ምዃኑ እዩ። ብናይ ለኒን አብሃህላ ክንገልጸ እንተኾይኑ ከምዚ ዝሰዕብ ይብል፤

“Thus, the question of the nationalization of the land in capitalist society falls into essentially distinct parts the question of differential rent and that of absolute rent. Nationalization changes the owner of the former, and undermines the very existence of the later. Hence, on the one hand, nationalization is a partial reform within the limits of capitalism(a change of owners of a part of surplus value), and on the other hand, it abolishes the monopoly which hinders the development of capitalism as a whole.” P79 /7

መሬት ምህጋር ኣብ ቡርጅ ስርዓት ነቲ ናይ ርእሰማልነት ምዕባለ ዘሳልጥ ምዃኑ ርኢና ። ቦቲ ካልእ ገጽ ግን እዚ ምህጋር ናይ መሬት ነቲ ድኻ ገባር ይጠቕምዶ ዝብል ምርኣይ አገዳሲ ይኸውን። ርእሰማልነት ብተፈጥሮ ናይ ካፒታል ውድድር ስለዝኾነ ኣብ ሕርሻ ዝግበር ውድድርውን ውዲሉ ሓዲሩ እቶም ውሑዳትን ዕውታትን ዝኾኑ ርእሰማላውያን ዝበዘሕ መሬት እንዳተቐጸጸርዎ ነቶም ዝደኸሙን ድኻታት ገባራትን እንዳደኸዩ ክወድቁ ዝገብር ነቲ ዝበዘሕ ድማ ብደምዝ ዝሸቐል ሓረስታይ ወይ ካብ ማሕረስ እንዳነቐሎ ናብ ፋብሪካታት ክኸይድ ወይ ስራሕ አልቦ እንዳገበሮ ዝኸይድ ጉዕዞ እዩ። ስለዚ ምህጋር ናይ መሬት ኣብ ትሕቲ ቡርጅ ስርዓት ኮይኑ ንድኻ ገባር ዝጠቕም አይኮነን።

ካልእ ክለዓል ዝኸእል ሕቶ ኣብ ቡርጅ ስርዓት መሬት ተሃረሩ ንኹሉ ገባር ብማዕረ ክምቀል እንተተገበረኸ ዝብል እዩ። እዚ መሬት ብመንግስቲ ተወኒኑ ናይ ሞሻጥ ዕድል እውን ዝኸልክል ከም ናይ ደርጊ ዓይነት መቐሎ መሬት ምዃኑ እዩ። ከምዚ ዓይነት ናይ መሬት ትሕዝቶ ንኸኸውን ዝገብር አግባብ ከምዘሎ ካብ ናይ ቻይና ተመክሮ ንምርዳኣ ይከኣል። ኣብ ቻይና ናይ ውልቀ ገባራት ናይ መሬት ዶብ ጠፊኡ ኩሉ መሬት ቦቲ ሓረስታይ ሕ/ሰብ ተወኒኑ እቲ ገባር ብዝሰርሖ ጉልበትን ዝረኸቦ እቶትን መጠን ክኸፈል ዝኸለሉ ደርጃ ክበጽሕ ከምዝኸእል ንርኢ። ነዚ ናይ ሓበራዊ ሕርሻ ምምሕዳር ምስቲ ናይ መንግስቲ ቢሮክራሲ ክወሃሃድ ብምግባር ድማ እቲ ሕርሻ አካል ናይ መንግስታዊ ቡርጅ ክኸውን ይኸእል። እዚ ከይዲ ናይ ቻይና ሕርሻ ናብ ርእሰማላዊ ትሕዝቶ ሓፈጢፉ ክዓብን መካናይዝድ ክኸውንን ገይሩ። ምስ ተመሳሳሊ ደርጃ ናይ ሕርሻ ዝነበረን ካልኣት ዘይማዕበላ ሃገራት ከምኒ ህንዲ ክወዳደር ከሎ ብጣዕሚ ስሉጥ ምዃኑ ንርኢ። ደርጊውን ባዚ ሕጂ አውጂዎ ዘሎ ናይ መሬት መቐሎ ቦቲ ናይ ቻይና አግባብ ክኸይድ እንተኾኢሉ ሕርሻ ናብ መንግስታዊ ቡርጅ ትሕዝቶ ክቐይሮ ይኸእል። ነዚ ደርጃ ክበጽሕ ደርጊ፤

- ሀ/ ኣብ ዓርሰ ምኽኣል ዝተደረኸ ካብ ሃጻይነት ነጻ ዝኾነ ኢኮኖሚ ከሃንጽ አለዎ
- ለ/ ንሕርሻ ዘተባብዕ ምዕቡል ኢንዱስትሪን ካፒታልን የድልዮ።

ቻይና ተሪር ጸረ ሃጻይነትን ዓርሰኻ ምኽኣልን መስመር ሒዞም ስለተገዛዙን ናይ ዴሳዊት ሩሲያ ኢኮኖሚያውን ተከኖሎጂካውን ሓገዛት ተደሚሩ ሕርሻ ከማዕበሉ ክኢሎም ደርጊ ግን ነዞም ክልተ ነገር ከማልእ ኣይክእልን። ኢኮኖሚ ናይ ደርጊ ናይ ሩሲያ ዴሰሃጻይነት ጽግዕተኛ ኮይኑ ዓርሱ ዘይከኣለ ብናይ ሩሲያ ምዝመዛ እንዳተደቐሰ ዝኸይድ ቅዩድ ኢኮኖሚ እዩ። ደርጊ ጸረ መስፍንነት እምበር ጸረ ሃጻይነት አይኮነን። ካብዚ ዝነቐለ ሕርሻ ክሕገዝን ከተባባዕንስ ይትረፍ ካብቲ ዝነበሮውን ምስ ሃጻይነት

ብምዝማድ እንዳተዳኸመ ክኸይድ ግድናት እዩ። ደርጊ ምስ ሃጽያዊ ፋሲያ ዘለዎ ኢኮኖሚያዊ ዝምድና ኣብ ማዕርነት ዘይኮነስ ኣብ ምዝመዛ ዝተደረገ ስለዝኾነ ናይ ደርጊ ኢኮኖሚ /ኣብ ኢንዱስትሪ፣ ሕርሻ፣ ንግዲ/ እንዳንቆልቆለ ክኸይድ ይግደድ። ከምቲ ቻይና ካብ ዴሳዊት ፋሲያ ዝረኸቡቶ ምዝመዛ ዘይብሉን ዝሊፍን ሓገዝ ደርጊ ሕዚ ክረክብ ኣይክእልን።

ብቲ ካልእ መልክዑ ናይ ኢትዮጵያ ኢንዱስትሪ ብጣዕሚ ድኹም ሓፈሻዊ ኢኮኖሚውን ትሑት ስለዝኾነ ንሕርሻ ደጋፊ ዝኾውን ካፒታል ካብ ውሽጢ ዓዲ ብቐሊሉ ዝርከብ ኣይኮነን። ብሓፈሽኡ ናይ ደርጊ ውሽጣዊ ኢኮኖሚ ይኹን ምስ ሃጺይነት ዘለዎ ዝምድና ነቲ ናይ ሕርሻ ኢኮኖሚ ክድግፍ ዝክእል ካፒታል ወይ ድማ ንነዊሕ እዋን ናይ ሕርሻ ጨንፈር ከይተመዘመዘ ክጸንሐሉ ዝኻል ኩነታት የለን። ብፍላይ ድማ ምስ ኣብ ኢትዮጵያ ዘሎ ፖለቲካዊ ቅልውላዎትን ቃልስታትን ተደሚሩ ነቲ ናይ ሕርሻ ጨንፈር ናይ ምምዝማዝ ከይዲ ዝገደደ ክኸውን ገይርዎ ኣሎ። ነዚ እዩ ደርጊ ሃንደፍደፍ እንዳበለ ሓንሳብ እኸሊ ናብ ጎተራ ብምባል ንገባር ዝጎድእ ናይ ዕዳጋ ተመን ዝገብር። ሓንሳብውን ገባር ከይኣመነሉ ብግዲ ተራድኣዊ ሕርሻ ክምስርት ፈቲኑ ዝወድቕ ዘሎ።

ደርጊ ብመሰረታዊ ጠባዩን ወድዓዊ ኩነታትን ንሕርሻ ብተራድኦ ገይሩ ናብ መንግስታዊ ርእሰማላዊ ትሕዝቶ ከሰጋግሮ ኣይክእልን። ስለዚ ናይ ሕርሻ ኩነታትን ዝምድናን ከምቲ ዘለዎ ክቐጽል ክግደድ እዩ። እዚ ማለት ድማ እቲ ድኻ ናይ ኣቡዑርን ዘርእን መሳርሒ እቶትን ስለዝጸገም መሬቱ ነቲ ሃፍታም ከውፍሮ ይግደድ። ብእዋጅ መሬት ክሸየጥ ክልወጥ ከይተፈቐደ ብትውፍርቲ ዝምድና ጥራሕ እቲ ሃፍታም ገፊሕ መሬት ክሓርስ ዕድል ይረክብ እቲ ድኻ ድማ መነባብርኡ ብዝገደደ እንዳተዳኸመ ይኸይድ። ኣዚ ከይዲዚ እቲ ዝነበረ መስፍናዊ ዝምድና ኣብ ሞንጎ ሃፍታምን ድኻ ገባርንውን ክቐጽል ይገባር። ር/ማላዊ ሕርሻ ከይዳቢ ናይ መሬት ምሻጥ ስለዝኸለከለ ሱብ ካፒታል ኣግፊሖም ከይሓርሱን ዘበናዊ መሳርሒ ከይጥቀሙን ገይሩ ኣሎ። ኣጠቓሊልካ እንትረእ ናይ ደርጊ ዓይነት ናይ መሬት መቐሎ ኣዋጅ ንመስፍናዊ ዝምድና ጨሪሱ ዘይድምስስን ርእሰማላዊ ሕርሻ ከይዳቢ ዘዐንቅፍን መድሓርሓሪ ፖሊሲ እዩ።

ካብዚ ኩሉ ክንርድኦ ንክእል ምህጋርን ማዕሮ መቐሎ መሬትን ከም ሓሳባት መጠን ካብ ስርዓት ነጻልካ እንተራኢኻኹም ምንም ትርጉም ክህልዎም ኣይክእልን። እዞም ሓሳባት ምስቲ ዝፍጠር ስርዓት ኣዛሚድካ ዘለዎም ጥቕምን ጉድኣትን ከምቲ ዝረኣናዮ ምምርማር ኣገዳሲ እዩ። እዞም ሓሳባት ነቲ ሓፋሽ ድኻ ገባር ክጠቐምዎ ዝክእሉ እቲ ወያነ ብናይ ሸቃላይ መሪሕነት ናይ ገባር ዓንዲ ሕቕነት ዝካየድ ህዝባዊ ዲሞክራሲያዊ ወያነ እንተኾይኑ ብኡ ኣቢሉ ድማ ናብ ዴስነት እንተተሰጋገሩን እዩ። ስለዚ ናይ መሬት ፖሊሲና ቅኑዕነት ትክክለኛን ዝገብር ናይ ህዝባዊ ዲሞክራሲያዊ ወያነ ፖለቲካዊ መስመር ብምክታልንውን እዩ። ፖለቲካዊ መስመርና ኣብ ናይ ማ.ገ.ብ.ትን ብየካቲት 1968ዓም ዝወጸ ፕሮግራምን ተነጺሩ ተቐሚጡ ነይሩ። ኣብ ክልቲኡ ናይ ማኦ ሓዲሽ ዲሞክራሲያዊ ወያነ ክልሰሓሳብ ይኸተል ምንግሩ ጌጋ ኮይኑ ሓፈሻዊ ኣንፈቱን ኣመራርሓኡን ግን ናብ ዴስነት ዝእምት ምዃኑ ብዝገባየ ትክክል ነይሩ። ካብዚ ብዝተረፈ ግን ድሕሪ ናይ ማኦ ሓዲሽ ዲሞክራሲያዊ ወያነ ምንጻግን ንጹር ናይ ዲሞክራሲያዊ ወያነ ምሓዝን(ካብ 1973ዓም) ናይ መሬት ፖሊሲና ንጥቕሚ ሓፋሽ ዘገልግል ምዃኑ ኣየካትዕን።

መዘኻኸሪ፣ ኣብ ስግግር ናብ ዴስነትን ኣብ ዴስነትን ዝህሉ ናይ ሕርሻ ፖሊሲና ኣብ ስግግርን ዴስነትን ክፍሊ 1 ን 11 ብመስከረም 1975ዓም ዝወጸ ምጽሕፃትና ብዘርዘር ቀሪቡ ስለዘሎ ንዕኡ ምርኣይ ይክእል እዩ።

ክሳብ ሕዚ ናይ መሬት ምህጋር ኣብ ቡርገድ ይኹን ህዝባዊ ዲሞክራሲያዊ ወያነ ንመስፍንነት ካብ ሱሩ ዝብርቐቐ ምዃኑ ከም ፖሊሲ ምውሳዱ ድማ ትክክለኛ ምዃኑ ርኢና። ካልእ ኣብ ርእሲ ምህጋር ማዕረ መቐሎ መሬት ኣብ ትሕቲ ቡርገድ ስርዓት እንተኾይኑ ንምዕባል ርእሰማልነት ዝግግትን ናይ መስፍናዊ ዝምድና ኣብ ሞንጎ ሃፍታም ገባርን ድኻ ገባርን ክጸንሕ ዕድል ዝኸፍትን ከም ፖሊሲ መጠንውን ኣብቲ ስርዓት ዘላቕነት ክህልዎ ከምዘይክእልን ርኢና። ምህጋርን ማዕረ መቐሎ መሬትን ክልቲኦም ነቲ ድኻን ማኣከላይን ገባር ጠቐሙ ነቲ ስርዓትውን ብዝቐልጠፈን ዝበለጸጎ መገዲ ናብ ዴስነት ክሰግር ዝገብር ብህዝባዊ ዲሞክራሲያዊ ወያነ ጥራሕ ምዃኑ ርኢና።

ኣብዚ ዝረኣናዮ ትንተናታት ነተን ኣብ መጀመርያ ኣልዒልናዮን ዝነበርና ሕቶታት ማለት፣

1. ንምንታይ ምሽግሻግ ወይም ጭገናዊ ናይ መሬት ለውጢ ነጻግናዮ?
2. ንምንታይ መሬት ንኹሉ ብማዕረ ተመቓቕሉ ብውልቂ ክውነን ክልወጥ ክሸየጥ ኣይፈቐድን? ንዝብላ ሕቶታት ዝምልስ እዩ ነይሩ።

ቀጺልና ነታ ሳልሳይቲ ሕቶ ‘ገባር ብደርቡ ብሕታዊ ጥሪት ክውንን ዝደሊ እዩ ነዚ ድልዩቱ ዘየዕግብን መሬት ብብእዋኑ ምስትክኻል ስለዝገበር ንመሬት ክንክን ከይገብር ዘዕንቅፍዶ ኣይኮነን?’ ንዝብል ክምልስ ክፍትን እዩ።

ርግጽ ገባር ብደርባዊ ተፈጥሮአ መሬት ብብሕቱ ከውንን ይደሊ እዩ ብፍላይ ኣብ ሕ/ሰብና መሬት ኢኮኖሚያዊ ትሕዝቶ ጥራህ ዘኮነስ ኣብቲ ዓዲ ተወላድን ዘይተወላድን ምጂንካ ዘረጋግጽውን እዩ ነይሩ። ነዚ ስምዒታት ነጺጉ ምህጋር ክቕበል ብርቱዕ ፖለቲካዊ ጻዕሪ ዘድልዮ እዩ። ብክልሰ-ሓሳብ ደረጃ መሬት ምህጋር ንመስፍናዊ ስርዓት ካብ ስሩ ዝብርቐቐ ምጂኑ ከምቲ ንሕና ብስነ-ሓሳብ ዝበጸሕናዮ እቲ ገባር ክርድኦ ኣይክእልን። ዝተፈላለዩ ቡርጂ ውድባት ቦቲ ስምዒቱ ተበሊጸም ከደናግርዎ ይክእሉ እዮም። መሬት እንተዘይተሃገሩ ውዲሉ ሓዲሩ ከምዝገዱን ንውሰናት መሳፍንትን ሃፋትምን እንዳጠቐመ ዝበዝሕ ገባር ግን እንዳደኸዩ ከምዝኸይዱን ብብርቱዕ ፖለቲካዊ ጻዕርን ቃልስን ባዕሉውን ብተሞክሮ እንዳተማህረ ክርድኦ ይክእል እዩ። ብተወሳኺ እቲ ዝበዝሕ ገባር መሬት ዘይነበሮ ወይ እንተነበሮውን ብጣዕሚ ዝነኣስ ትሕዝቶ ስለዝነበሮ መሬት ተሃገሩ ካብቲ ዝነበሮ ዝበለጸ ስለዝጥቀም ናይ ብብሕቱ ምውናን ድሌትኳ እንተሃለዎ ንምህጋር ግን ተሪሩ ዝቃወም ኣይኸውንን። ናይ መሬት ምህጋር ኣብቲ ሕቲ ችኑዕ ስርዓት/ህዝባዊ ዲሞክራሲያዊ ወያነ ወይ ኣብቲ ሕቲ ዴሲነት/ ነቲ ገባር ብግብሪ ስለዝጠቐም እንዳደገፎ ዝኸይድ ፖሊሲ እዩ። ኣብ ወያነና መሬት ከይህገር ብድኻታትን ማእከለዎትን ገባራት ዘጋጠመን ዕንቅፋት ብዙሕ ኣይኮነን።

እቲ ካልኣይ ሕቶ መሬት ብብእዎኑ ዝምቀል እንተኾይኑ ገባር ንመሬት እቲ ዝግባእ ክንክን ከይገብር ኣየዕንቅፍንዶ ዝብል እቲ ንገባር ዝጠቐም ናይ መሬት ፖሊሲ መሬት ምህጋርን ብማዕሪ ክምቀልን ምጂኑ እንተተቐቢልና እቲ ካብዚ ፖሊሲ ክመጽእ ዝኸኸል ጎናዊ ኣሉታዊ ሳዕቤናት ክፍትሕሉ ዝክእሉ መንገድታት ምድላይ፣ እንተዘይተፈቲሖም ድማ ሳዕቤናም ምቕባል እዩ ክኸውን እምበር ነቲ መሰረታዊ ፖሊሲና ዝቕይር ኣይኮነን። መሬት ብብእውኑ ዝስተኸኸል እንተኾይኑ እቲ ገባር ንመሬት ክገብር ዝግባእ ክንክን ክቕንስ ይክእል እዩ። ነዚ ሳዕቤን ንምክልኻልን ገባር ብዝበለጸ መሬቱ ክከናኸንን ዘተባብዑ ስሪታት ኣብ ናይ መሬት ፖሊሲና ኣውጺእና ኢና። ኣብ 'ናይ ወረዳ ስሪት' ዝብል መምርሒ ናይ መሬት ክንክን ዘተባብዑ ስሪታት እዞም ዝሰዕቡ ኣለው ገጽ 9- 15,

- በዓል ጽግኢ መሬት ንኸልእ እንተተገሚዱ ፍርቂ ዘርኡን ስርሑን በሊዑ ይለቅቕ
- ይጸጋእ ኣይጸጋእ መሬት ዝደኮዎ ከምጽግኢ ፍርቂ ይረክብ። ብደንቢ ዘይተደኮዕ እንተኾይኑ ብደያኑ ተራእዩ ከምጽግኢ ኣይቕጸርን
- ሽምብራን ኣብ ጽግኢ ዝተዘርኦ ሳዕሳዕን ከም ጽግኢ ይቕጸር
- ጸጊኡ ዝሞተ ጽግኢ ክበልዕ ይክእል እዩ።
- ተኸሊ ናብ በዓል ተኸሊ ናብ ካልእ እንተተገሚዱ ግምቱ ይረክብ
- በዓል ጡጥ ንክልተ ዓመት ፈፍርቂ ይበልዕ ኣብ 3ይ ዓመት በዓል ጡጥ ግራት ይለቅቕ
- ኣብ ናይ ድሕሪ ቤት ዘሎ ኣም ንበዓል ዋና ይኸውን እታ ኣም ንካልእ እንተተገሚዱ እሞ ንገዛ መስርሒ ትበቅዕ እንተኾይና ግምት ንበዓል ዋና ይወሃብ።

እዞም ስሪታት ኣብ ዝተዓደሎ መሬት ክሰርሕን ክልምዕን ንምትብባዕ ናይ መሬት መቐሎ/ምስትክኻል ኣብ ዝግበረሉ እዋን ብቐዳምነት እታ ዘልመዓ መሬት ክትወሃቡ ብምግባርን ተቐሪሳ ወይ ብሙሉኡ ንካልእ ትዕደል እንተኾይና ድማ ናይ ጉልበቱ ዋጋ ክረክብ ዝግባእ እዩ። /8

ብምጥቕላል እንትረኣ ናይ መሬት ፖሊሲና ንናይ መሳፍንቲ ኢኮኖሚያዊ መሰረት ዝነበረ ትሕዝቶ ብምህጋር ንመስፍናዊ ስርዓት ካብ ስሩ ክንቀል ጌሩ። መሬት ዘይነበሮ ወይ ንኡሽተይ ትሕዝቶ ዝነበሮ ድኻ ገባር መሬት ክረክብ ጌሩ እዩ። ቅድሚ መሬት መቐሎን ድሕሪ መቐሎን ዝነበረ ናይ መሬት ትሕዝቶ ንምንጽጻር ክረድእ ዝክእል ናይ ኣርባዕተ ዞግታት/እገላ፣ እንዳባጸሕማ፣ ተምቤን፣ ሳምረ / ከም ኣብነት ብሰደቓ ቀሪቡ ኣሎ።

ናይ ሕዝቢ እንዳባደሉማ፣ ተምቤን፣ ሳምረ፣ እገላ

	በዝሒ ገባር	ገባር % ካብ ጠቕላላ	ግፍሒ መሬት		ማእኸላይ ትሕዝቶ መሬት	
			ብጽምዲ	ካብ ጠቕላላ %	ቕድሚያ መሬት መቐሎ	ድሕሪ መሬት መቐሎ
መስፍን	1233	1.28	60964	11.85	49.4	5.3
ሃፍታም	8283	8.58	136745	26.59	16.5	5.3
ማእኸላይ	30137	31.2	162771	31.65	5.4	5.3
ድኻ	37902	39.24	91666	17.82	2.4	5.3
መሬት አልባ	18106	18.75	-	-	0	5.3
ቤተክህነት	918	-	60,657	11.79	-	
መንግስቲ	-	-	1,493	0.29	-	
	91,579	100	514,296	100		

ሰደቓ ቁ.4

- ካብ ናይ ውድብ አሃዛት እቲ ክርከብ ዝኸአለ ናይ አርባዕተ ዞታታት ከም ኣብነት ቀሪቡ አሎ። ካብዚ አሃዛት ከምንርደእ 50% ዝኸውን ናይቲ መሬት ብመሳፍንትን ሃፋትምን ቤተክህነትን ዝውሃን ከምዝነበረ እቲ ዝተረፈ ድማ 32% አቢሉ ብመእኸለዎት ገባራት 18% አቢሉ ድማ ብድኻታት ይውሃን ከምዝነበረ ንርኢ። ኣብዘን ዞታታት መሳፍንትን ሃፋትምን 10%፣ ማእኸለዎት ገባራት 31.2% ፣ ድኻታት 39.24%፣ መሬት ዘይነበሮም ድማ 18.75% ካብቲ ጠቕላላ ገባር/ቤተሰብ ከምዝነበሩ ንርኢ።
- ካብዚ አሃዝ 58% ናይቲ ገባር ከምዝተጠቐመ 10% ከምዝተወቐዐ 31.2% ከምዘይተተንከፈ ንርዳእ።

3.2 ፖሊሲና ኣብ ትውፍርትን ልፍንትን

ትውፍርቲ ኣብ መስፍናዊ ስርዓት ናይ ምዝመዛ ዝምድና ዘመልከት እዩ። እቲ መስፍን መሬትን ብዕራይን ብምውናኑ ነቲ ገባር ብርባዕ ወይ ፍርቂ ወይ ሲሶ/ ከከም ከባቢኡ/ ክሓርሱሉ ዝግበር፣ ድኻ ገባር ዝምዝመዘሉ ዝምድና እዩ።

እዚ ናይ ትውፍርቲ ዝምድና ድሕሪ መቐሎ መሬትውን ይረክ አሎ። ሕዚውን መሬት ወይ ብዕራይ ንልፍንቲ ሂብካ ናይ ካልእ ገባር ጉልበት ምምዝማዝ አሎ። እዚ ናይ ትውፍርቲ ዝምድና ብክልተ አገባብ ይካየድ። እቲ ሓደ አገባብ ሃፍታም መስፍን ዘለዎ ትርፌ ኣብዑር ንዘይብሎም ድኻ ገባራት አለፊኑ ርባዕ/ ሲሶ/ ፍርቂ ዝካፈለሉ አግባብ ክኸውን ከሎ እቲ ካልኣይ አግባብ ድማ መሬትን ብዕራይን ወይ መሬት ጥራሕ ዘለዎ ድኻ/ማእኸላይ ገባር ግን ባዕሉ ዘይሓርሱ/ ከም ደቀንስትዮ/ ንበዓል ጉልበት ዝግበር ትውፍርቲ እዩ። ትውፍርቲ ንምንታይ ንፈቕድ? ካብዘም ዝስዕቡ ፖሊሲታትና ዝነቅል እዩ።

1. ሕጽረት ናይ መሳርሒ እቶት/ ብፍላይ ኣብዑር/

ካብቲ ቅድም ኢልና ዝረከብና አሃዛት ኣብ ሕብረተሰብና እቲ ድኻ ገባር ጽምዲ ብዕራይ ዘይብሉ እዩ። ካብቲ ናይ ዛና ጽንዓት ድኻ ገባር ዝበሃል ብጠቕላላ መሬት ዘይብሉ ወይ ድማ ንኡሽተይ መሬትን ሓደ ብዕራይን፣ ሓደ ክልተ አጣል ዘለዎ እዩ። ኣብዚ ምድብ ዝጽብጸቡ ካብ ጠቕላላ ቤተሰብ ናይ ዛና 59% እዮም። /9 ። ወያነና ቡቲ ዘለዎ ዓቕሚ ነዘም ገባር እግሪ መትከሊ ዝኸውን ኣብዑር ከለቕሖም/ክህበም ኣይከአለን። ብፖሊሲ ደርጃ ኣብ ህዝባዊ ዲሞክራሲያዊ ወያነ ንሃፍታም ገባር ናይ ምውቃዕ ዕላማ ስለዘይብሉ ትርፌ ኣብዑርን ካልእ መሳርሒ እቶት ክህግር ኣይኸእልን። ስለዚ እታ ነቲ ድኻ ክትጠቐም ትኸእል መማረጺት ግራቱ ነቲ በዓል ብዕራይ ብትውፍርቲ እንዳተወዓዓለ ክሓርሱ ምግባር እዩ። ርግጽ እቲ ድኻ ገባር ከምዝመዝ ዝገብር እዩ፣ ካልእ መማረጺ ግን የለን። ትውፍርቲ ምኽልካል ማለት ዝብላዕ ቀሪብካ ኣይትብላዕ ማለት እዩ ዝኸውን። ኣብ ትውፍርቲ ዝህሉ ዝምድና/ውዕላት ነቲ ድኻ ብዘይጎድእ መገዲ ቁጽጽር ምግባር ይከአል እዩ። በዚ መልክዕ ክሳብ ሕዚ ዝወሰድናዮ ስጉምቲ የለን፣ ከም ድኻመት ክረክ ዘለዎ ክኾን እዩ። ኣብ ትውፍርቲ ዝረክ ዝምድናታት/ውዕላት ጸኒሕና ክንሪክ ኢና። ካብዚ ወጻኢ ግን ኣብ መጀመሪያ እዋን መሳፍንትን ሃፍታም ገባራትን ናይ መሬት መቐሎ ብምጽራር ኣብዑርም ነቲ ድኻ ክላፈን ክልኪሎም ነይሮም። እዚ

ግን ብጽዕንቶን ብአስተምህሮን ክፍታሕ ተኻኢሉ። ብጥቕሚ ኣንጻር ድማ እቲ ሃፍታም ገባር ስለዝረብሐሉ ይቐበሎ እዩ።

2. ኣብ ሃፍታም ገባር ዘለና ፖሊሲ

ኣብ እዋን ህዝባዊ ዲሞክራሲያዊ ወያነ እቶም ዝውቅዑ ቀንዲ ጸላእቲ መሰፍንነትን ሃጺይነትን ቢሮክራሲያዊ ርእሰማልነትን ኮይኖም ሃፍታም ገባራትን ቡርቲን ግን ደገፍቲ ናይቲ ወያነ ስለዝኾኑን እቲ ወያነውን ኣንጻር ኩሉ ዓይነት ናይ ካፒታል ምዝመዛ ስለዘይኮነ ዝግባእ ቁጽጽር እንዳተገበረ ካፒታሎም ከዋፍሩን ናይ ካልእ ጉልበት ክቕጽሩን ይኽእሉ እዮም።

ብዩካቲት 1968ዓም ዝወጸ ናይ መጀመሪያ ፕሮግራምና ብዛዕባ ሃፍታም ገባርን ሃገራዊ ቡርቲን ዘለና ቅዋም ኣነጻጽ ዘቐምጥ ኣይነበረን። ኣብቲ ፕሮግራም ንባዕሉ ናይ ዲሞክራሲያዊ ወያነን ናይ ዴሳዊ ወያነን ፕሮግራማት ኣደባቢቹ ስለዝሓዘ መሳርሒ እቶትን ርእሰማላዊ እቶትን ኣብ ትሕቲ ሕ/ሰብአዊ ቁጽጽር ኮይኑ ካብ ምዝመዛ ነጻ ዝኾነ ኢኮኖሚ ምህናጽን ዕላምኡን ምጻኑ ይገልጽ እዩ። /10 ኣብ ናይ ቀዳማይ ውድባዊ ጉባኤ ፕሮግራምውን እንተኾነ እቲ ኣብ ሞንጎ ህዝባዊ ዲሞክራሲያዊ ወያነን ዴሳዊ ወያነን ዘሎ ደረት ኣነጻጽ ኣየቐመጠን፣ ስትራቴጂኡ ዴሰነት ምጻኑ ይገልጽ እዩ። ኣብዚ ፕሮግራም ብዛዕባ ርእሰማላውያን ቁጽጽር እንዳተገበረሎም ርእሰማሎም/ካፒታሎም ከዋፍሩ ምትብባዕ ዝገብር ምጻኑ ይገልጽ፣ ብዛዕባ ኣብ ገጸር ድማ ገባራት ማሕበራዊ ሕርሻ ክቐሙ ምትብባዕን ሓገዝን ከምዝግበር ይገልጽ። /11 እቲ ናይ ቀዳማይ ጉባኤ ፕሮግራም ንርእሰማል ከዋፈር ምፍቃድን ማሕበራዊ ሕርሻ ምቕምን ክልቲኡ ሓዋዊሱ ኣብ ክሊ ዴሰነት ኮይንካ ዝግበር እዩ ኢሉ ስልዘቐምጥ ንሃፍታም ገባራትን ርእሰማላውያንን ዝምልከት ዝነበረና ፖሊሲ ጉጉይ ነይሩ። ፕሮግራምና ከምዚ እንዳሃለወ ኣብ ግብራዊ ምንቅስቕስና ግን ንሃፍታም ገባርን ርእሰማላውያንን ዝወቅዕ ኣሰራርሓ ኣይነበረን። ርግጽ ኣብ ኣስተምህሮና ተሪርና ኣብ ኩሉ መድረኽ ንወቕዖም ስለዝነበርና ክፈርሑ ይገብሮም ነይሩ እዩ። ብድሕሪ 1ይ ጉባኤና ናይ ማኣ ሕዳሽ ዲሞክራሲያዊ መስመራት ጉጉይነትን ናይ ህዝባዊ ዲሞክራሲያዊ ወያነ መስመራት ንምንጻር ዝወጸ ጽሑፍን ብዛዕባ ኢኮኖሚያዊ መምርሒ ህወሓት ዝወጸ ጽሑፍን ኣብ ሃፍታም ገባርን ርእሰማላውያንን ዝህልወና ፖሊሲ ነጻጽ ቀሪቡ ኣሎ።

ኣብ ናይ እምብኮ ኣኼባ ማ/ኮሚቴ 1973ዓም ኢኮኖሚያዊ ፖሊሲ ህወሓት ኣብ ምንጻር ኣብ እዋን ቃልስና ወይ ህዝባዊ ዲሞክራሲያዊ ወያነ እንዳተኻየደ ተራድኣዊ ሕርሻ ንምቕም ዘይከአል ምጻኑ በዘም ዝሰዕሱ ምኽንያታት ተገሊጹ፣

ሀ/ ናይ ተራድኣታት ምምስራት ነቲ ሃፍታም ገባር ጥቕሚ ብቐጥታ ስለዝወቅዕ ሃፍታም ገባር ድማ ኣብ እዋን ህዝባዊ ዲሞክራሲያዊ ወያነ ክውቃዕ ስለዘይብሉ ተራድኣታት ኣብ እዋን ቃልሲ ንምክያድ ኣይከአልን።

ለ/ ተራድኣታት ዕውታት ኮይኖም ሸተኣም ክወቅዑ ናይ ሕርሻ መኻይን ክህሉ ምግባር ወሳኒ ብምጻኑ ብዘይ ምዕቡል መሳርሒ እቶት ናይ ሕርሻ ምህርቲ ክዓቢ ስለዘይኽእል እቲ ገባር ብተራድኣ ምውዳቡ ካብቲ ብልፍንቲ ምውዳቡ ዝተፈለየ/ዝሓሸ ናይ ምህርቲ ለውጢ ዘየምጽእሉ ስለዝኾነ ክጅመርኳ እንተኽእል እቲ ገባር ዘይድግፎን ዘላቕነት ዘይህልዎን ይኸውን። ነቲ ቴክኒካዊ ኩነታት ናይ ሕርሻ ምምሕያሽ እቲ ገባር ብባዕሉ ዓቕሚ ጥራሕ ከካይዶ ስለዘይኽእል ናይ መንግስቲ ናይ ካፒታልን መሳርሒ እቶትን ክኢላታትን ሓገዝ የድልዮ። ነዚታት ንምምላእ ዘድሊ ቅድመ ምድላዎት ከይገበርካ ተራድኣታት ምምስራት ዘይትኸከለኛን እቲ ገባር ፈቲኑ ክወድቕን ተራድኣ ክጸልእን ዝገብር ይኸውን። ስለዚ ብወገና ኣብ እዋን ቃልሲ እቲ ቴክኒካዊ ኩነታት ንምምላእ ዘለና ዓቕሚ ትሑት እዩ። ኣብ ናይ ስግግር መደብናውን ንምምልኡ ቀሊል ጉዕዞ ኣይኸውንን።

ብምጥቕላል ኣብ እዋን ቃልሲ እቲ ዝህሉ ውዳብ ብልፍንቲ ደርጃ ኮይኑ ክሳብ እቲ ዝለዓለ ልፍንታዊ ውደባ ክኸይድ ይኽእል እዚ ድማ ብናይ ደርብታት ኣሰላልፋ ንሃፍታም ገባር ዘይወቅዕ ይኸውን ማለት እዩ። ካብኡ ሓሊፉ ግን ኣብ እዋን ስግግር ክሳብ እቲ ዘድሊ ቴክኒካዊ ምድላዎት ዝግበር ልፍንታዊ ውዳብ ዝቐጽለሉ ኩነታት ኣሎ።

ሐ/ ኣብ ደቀንስትዮ ሕቶን ሕ/ሰብ ክጸርም ዝግባእ ኣካላት ዘለና ፖሊሲ መሬት ክውፈር ዕድል ዝኸፍት ሓደ ምኽንያት እዩ። ኣብ መሬት መቐሎ ፖሊሲና ጉልበቶም ተጠቐምም ክሓርሱ ንዘይኽእሉ ኣካላት ሕ/ሰብ መሬት ክረኽቡ ስለዝተገበረ መሬት ንክውፈር ሓደ ምኽንያት እዩ። ኣብ ዝሓለፈ ስርዓት ግቡእ መሰል ዘይረኽባ ዝነበራ ደቂኣንስትዮ ኣብ ናይ መሬት መቐሎና ምስ ደቂባባዕትዮ ማዕረ ከምቀላ ኔሩ እዩ። ወያነና ናይ ደቂኣንስትዮ ማዕርነት ብሙልእነት ዝረጋገጸ ኣብ ሕ/ሰብዊ ማእቶት እንተተኸፈለን ምጻኑ ይለምን። ናይ ጾታ ጸቕጢ ዋና መሰረቱ ደቂኣንስትዮ ካብ

ማእቶት ምንጻለንን አብ ሰብአይ ጽግዕተኛ ብምዃንን እዩ። ነዚ ናይ ደቂኣንስትዮ ማዕርነት ብሙሉእነት ንምርግጋጽ ነዊሕ ፖለቲካውን ኢኮኖሚያውን ቃልሲ ዘድልዮኳ እንተኾነ ኣብዚ ዘለናዮ ናይ ወያነና መድረኽ መሬት ብማዕረ ክምቀላ ምግባር ዓብይ ስጉምቲ እዩ። ይኹንምበር ደቀንስትዮ ናይ ምሕራስ ልምዲ ስለዘይብለን በቲ ሕ/ሰብውን ንለንስተይቲ እንተሓሪሳ ከም ነውሪ ስለዝውሰድ በዓልቲ ሓዳር እንተዘይኮይና አዋፊ ክተሕርስ ትግደድ እያ። እዚ ትውፍርቲዚ ከምቲ መሳፍንቲ ገፊሕ መሬት ሓዞም ዘውፍርዎ ዝነበረ ሓደ ኣይኮነን፤ ከም ናይ ምዝመዛ ዝምድናውን ክረኣ ዝግባእ ኣይኮነን።

ካልእ ብሽምግልና ይኹን ኣካሎም ብምጉዳል ወይም ድኹማት ብምዃን ክሓርሱ ዘይኻሉ ኣለው። እዚ እም ከምዚ እም ዝበሉ ኣካላት እቲ ሕ/ሰብ ክሸከምም ስለዘይክእል ዋላ ዘይሓርሱ እንተኾኑ ኣውፊሮም ክሓርሱ መሬት ክረኽቡ ተገይሩ እዩ። ብምጥቕላል ኣብ ወያነና ንትውፍርቲ ክንፈቅድ ዘገድዱ ወድዓዊ ኩነታት ከምዘለው ኢና ንርእዪ ዘለና። ኣብዚ እዋን እቶም ዝውጡራት ሰለስተ ዓይነት ናይ ትውፍርቲ ዝምድና እዞም ዝሰዕቡ እዮም።

ሀ/ መሬት ንበዓል ጉልበትን ብዕራይን ምውፋር

እዚ መሬት ረኺብም ግን ባዕሎም ክሓርስዎ ዘይከኣሉ ንበዓል ጉልበትን ብዕራይን መሬቶም ኣውፊሮም ዝተወሰነ እቶት ዝካፈሉሉ ዝምድና እዩ። ሙብዛሕትኡ ከምዚ ዘውፍሩ ደቂ ኣንስትዮ፣ ዝደኸሙን ኣካለ ጎደሎን እዮም። ከም ከባቢኡን ዘሕልፍዎ ጉልበትን ዘርእን መጠን ዝተፈላለዩ ውዕላት ይገብሩ እዮም። ንኣብነት እዞም ዝሰዕቡ ውዕላት ክንርእዪ ኢና።

መሬት ጥራሕ ዘውፍሩ ኣብ ደቡብ ኣብቲ ቆላታት በዓል መሬት ርባዕ ካብ እቶት ይረክቡ። ኣብ ከባቢ ሳምረ ሲሶ ካብ እቶት ይረክቡ። ኣብቲ ደጉዓታት ድማ ፍርቂ ካብ እቶት ይረክቡ። ኣብ ከባቢ ዴስኦ/ክልተ ኣውላዕሎ/ ሕሙሾ ይረክቡ። ኣብ ከባብታት ማእከላይ ግንባር ርብዓ ወይ ሲሶ ይረክቡ።

እዚ ናይ ኣከፋፍላ ኣፈላላይት ክህሉ ዝገብርዎ ምኽንያታት ኣለው እዮም። እቲ መሬት ረገድ እንተኾይኑ እቲ ዘውፍር ክሳብ ሲሶ ይወዳዳል። ካልእ ምክንያት ድማ ገፍሕን ጸብን ናይ መሬት ኣብቲ ውዕል ጽልዎ ኣለዎ። ገፊሕ መሬት እንተኾይኑ እቶም ዝውፍሩ ሃፋትም ከምድሌቶም ገፊሕ መሬት ስለዝረኽቡ ብርባዕ ካብ እቶት ክኸፈሉ ክወዳዳሉ ዕድል ይኸፍተሎም፤ ከም ኣብ ደቡብ ኣብ ቆላታት ከባቢ ማለት እዩ። እቲ መሬት ዝውፈር ዝጸበበ እንተኾይኑ ክሳብ ሲሶ ክኸፈሉ ይሓቱ። ካብኡ ንላዕሊ ብፍላይ ኣብዚ እዋን እንዳለሙን መኸረሚ ዝኸውን ስንቂ ብልቓሕ ነቲ በዓል መሬት ክሳብ ምሃብ ዝኸድሉ ከባቢታት ኣሎ። ከም ከባቢ ዴስኦ ገፊሕ መሬት ዘለዎን ባልዕ ናይ ኣራዊት ዝብዝሓሉን እቲ ውዕል ናብ ሕምሾ ክወርድ ይገብሮ። ካልእ እቲ በዓል መሬት ጉልበቱ እንተወሲኹ ፍርቂ ካብ እቶት ይወስድ።

ለ/ መሬትን ብዕራይን ንበዓል ጉልበት

ከምዚ ዓይነት ትውፍርቲ እቲ ዝበዝሕ ብመሳፍንትን ሃፋትምን ዝግበር እዩ። ባዕልቶም ኣብ ዕዮ ስለዘይካፈሉ እቲ ዘለዎም መሬትን ኣብዕርን ንበዓል ጉልበት ብምውፋር ኣብ እቶት ዝካፈሉሉ ዝምድና እዩ። ኣብዚ እዋን ማእኸላይ/ድኻ ገባር ኮይኖም ግን ባዕሎም ክሓርሱ ዘይኸእሉ /ደቂኣንስትዮ፣ ሽማግሌታት፣ ኣካለ ጎደሎ/ የወፍሩ እዮም።እዚ ዝምድና ትውፍርቲ ከም ከባቢኡን ዘሓልፍካዮ ጉልበትን ዘርእን ዝተፈላለዩ ውዕላት ኣለው።

ቃንጃ ብዕራይን በዓል ጉልበትን መሳፍንቲ እዮም። እቲ በዓል ጉልበት ኣብቲ ቃንጃ ዝሓዘ በዓል መሬት ሓደ መዓልቲ ሰሪሑ ነቲ ቃንጃ ብዕራይ ኣብ ግራቱ ክልተ መዓልቲ ይጥቀሙሉ። እዚ እቲ በዓል ጉልበት ቃንጃ ጥራሕ እንተሊዎ ምስ ካልእ ቃንጃ ዘለዎ ዝገብር ምልፋን እዩ።ከምዚ ዓይነት ዝምድና ሙብዛሕትኡ ጊዜ ኣብ ሞንጎ ድኻታት እዩ። ጽምዲ ወይ ካብኡ ንላዕሊ ኣብዕር ዘለውዎ ህፍታም/መስፍን ግን ሓረስታይ ርባዕ ቆጶሩ መሬት ኣወፊሩ ይጥቀሙሎም። ሓረስታይ ርባዕ ማለት ካብቲ ዝሓረሶ እቶት ርባዕ ይረክብ ማለት እዩ። እዚ ሓረስታይ ርባዕ ሙሉእ ጊዜኡ ኣብትሕቲ እቲ ሃፍታም ኮይኑ ኩሉ ዓይነት ናይ ሕርሻ ስራሕቲ ይሰርሕ/መሳርሕ ምድላው፣ ምድኻዕ፣ ምሕጻር፣ ምሕራስ . . . / እቲ ሃፍታም ምግብ ይኸእሎ እዩ። እዚ ዝምድና ብገፊሑ ዝረኣ እዩ።

3. ብዕራይ ንበዓል ጉልበትን መሬትን

እዚ ትርፌ ብዕራይ ዘለዎ ጉልበትን መሬትን ንዘለዎ ዘካርዮሉ ኣግባብ እዩ። ትርፌ ብዕራይ ረኺብም ዘውፍሩ መሳፍንት ሃፋትምን ብዝግበዩ ኮይኖም ማእኸለዎት ገባራትውን የካርዩ እዮም። እዚ ዝምድና ከም ከባቢኡ ዝተፈላለዩ ውዕላት ኣለውዎ። ከም ኣብነት ኣብ ኣድያቦ ንሓደ ጽምዲ ካብ ሓምለ ስጋብ ነሓሰ ኣብዘሎ ጊዜ ክሕረሱሉ 4 ኩንታል ኪራይ ይኸፍል። ኣብ ደቡብ ግን ንተመሳሳሊ ኪራይ ክልተ ክሳብ ክልተን ፈረቓን ኩንታል ይኸፍል። ከምዚ ዓይነት ዝምድና ብዙሕ ዝውጥር ኣይኮነን።

እዞም ዝተፈለለዩ ውዑላት ከምቲ ኣብ ዝሓለፈ ስርዓት ዝነበርዎ እዮም። ብወገና ነቲ ድኻ ገባር ብዝጠቐም ኣግባብ ክሳብ ሕዚ ዝገበርናዮ ለውጢ የለን። ንዕዮ ክብሪ ዝህብን ንድኻ ገባር ዘይጎድእን ናይ ምክፍፋል መጠን ክህሉ ምግባር ከምኡውን ኣብ ኩሉ ከባቢ ሓደ መልክዕ ክሕዝ ምግባርን ከድሊ እዩ። ድሕሪ መሬት መቐሎ ዝተረአዩ ሓደ ለውጢ ኣሎ። ኣብ ዝሓለፈ ስርዓት እቲ ዝበዝሕ ናይ ትውፍርቲ ዝምድና ኣብ ክሊ ርብዕን ሲሶን እዩ ነይሩ። ብድሕሪ መሬት መቐሎ ግን እቲ ዝበዝሕ ናይ ትውፍርቲ ዝምድና ፍርቂ እዩ። ኣብ ትውፍርቲ ሃብታም ገባር መሬት ጥራሕ ረገሲ ናይ በዓል መሬት ጉልበት ከይውሰኽ ርባዕ ወይ ሲሶ ጥራሕ ክኸፍል እዩ ዝዳሎ። እቲ ድኻ ገባር ግን መሬት ኣውፊሩ ጉልበቱ ሓዊሱ ፍርቂ ክምቀል እዩ ዝደሊ። ኣብዝሓለፈ ስርዓት እቲ ዝበዝሕ ዝምድና ብርባዕን ሲሶን ይግበር ነይሩ። ሕዚ ኣብ ወያነና ግን እቲ ነገር ተገልጢፎ እቲ ዝበዝሕ ዝምድና ብፍርቂ ኮይኑ ነቲ ድኻ ዝጠቐም ኮይኑ ኣሎ። ከምዚ ንክኸውን ክልተ ኣገደስቲ ምኽንያታት ኣለው።

እቲ ሓደ ምኽንያት ቅድም መሬት ብመሳፍንቲ ተታሒዞ ኣብዝነበረሉ እዋን እቲ ዝገፍሖን ዝለምዐን መሬት ስለዝወነንዎ ባዕሎም ስለዘይሓርሱ ነቲ ሃፍታም ገባር እዮም ዘውፍርዎ ነይሮም። እቲ ሃፍታም ድማ ነዚ ጽቡቕ መሬት ብርባዕ ወይ ብሲሶ ክወፍር ዕድል ነይሮም። ነቲ ናይ ድኻ መሬት ዝጭነቐሎ ምኽንያት ኣይነበረን። ስለዝኾነ ድማ ኣራጢጡ ክደራደርን ልዕልነትን ነይሮም። ስለዚ እቲ ድኻ ጉልበቱ ሓዊሱ ክላፈን እንተደለዩውን እቲ ሃፍታም ስልዘይደልዮ ከይፈተወ መሬቱ ንርባዕ ሂቡ ንባዕሉ ናብ ሸቕሊ ይሰደድ። ድሕሪ መሬት መቐሎ ግን እቲ መሬት ንኹሉ ብማዕረ ስለዝተመቐለ እቲ ሃፍታም ናይ ምድርዳር ሓይሉ ቀንሲ ብኣንጻሩ ድማ ናይቲ ድኻ ገባር ወሲኹ። ሕዚ እቲ ሃፍታም ዝውፈር መሬት ዝረከብ ካብቲ ድኻ ገባር እዩ ካልእ ዘማርጸሉ ዕድል የለን። ስለዚ እቲ ገባር ጉልበቱ ሓዊሱ ከውፍር ስለዝደሊ ብፍርቂ ይወዓዓል። ካብዚ ሓሊፉ ኣብዚ እዋን በዓል መሬት ዝኸርዐሉ ንኸወፍር ዝልመነሉ፣ ኣብ ገሊኡ ድማ ክሳብ መኸረሚ ዝኸውን እኽሊ እቲ ዝውፍር ሃፍታም ክለቅሕ ዝግደደሉ ክባቢ ኣሎ።

እቲ ካልኣይ ምኽንያት ኣብዚ እዋን ጽቡቕ ፍትሒ ምህላዉ እዩ። ቅድሚ ወያነና እቲ ሃፍታም ኣብ ቅድሚ ፍርዲ ልዕልነት ስለዝነበሮ እቲ ድኻ ክረትዕ ዝነበሮ ዕድል ንኡሽተይ እዩ ነይሩ። ስለዝኾነ ኣብ ናይ ውፍርቲ ዘይምቅዳዎት እንተነይሩ እቲ ሃፍታም ክሸፍጥን ኣብ ፍርዲ ክስዕርን ይኸእል ስለዝነበረ እቲ ገባር ፍርቂ ከይረከብ ይኸእል ነይሩ። ድህሪ ወያነና ግን ሸፈጥ ክህሉ ስለዘይኸእል እቲ ድኻ ልቡ መሊኡ ብፍርቂ ክወዓዓል ይኸእል።

ካምዚ እንዳሃለወ እውን እቲ ዝምድና ንድኻ ዝጎድእ እዩ። ንኡብነት ሓደ ጽምዲ ዘውዕል ትውፍርቲ እንተወሲድና ዝርከብ እቶት 2 ኩንታል መሸላ እንተኾይኑ ንኩንታል ብ 100 ቅርሺ ንኩንታል ሒሳብ 200 ቅርሺ ይኸውን። እቲ ድኻ ዘውዕሎ ጉልበት/ማሕረስ፣ ጸህያ፣ ዓጺድ/ 10 መዓልቲ ብ 3 ቅርሺ ንመዓልቲ ሒሳብ 30 ቅርሺ ይኸውን። ናይ ኣቡዑር ሒሳብ 3 መዓልቲ እንተሓረሰሎም 6 ቅርሺ ብመዓልቲ 18 ቅርሺ ይኸውን። እቲ ሃፍታም ብፍርቂ እንተትወዓዒሉ 100 ቅርሺ ክወስድ እዩ ማለት እዩ። እቲ ናይ ገባር ጉልበት ከእቱ እንተዝሕሰብ ነይሩ እንተወሓደ እቲ 30 ቅርሺ ናብቲ በዓል መሬት ድኻ ገባር ክኣቱ ነይሩ እዩ። ብወገነይ እቲ ሃፍታም ርባዕ ጥራሕ/50 ቅርሺ/ ክወስድ ይግባእ ነይሩ እብል። እቲ ሃፍታም ናይ ብዕራይ ሞኖፖሊ ክሳብ ዝሃለዎ ንምትግባሩ የጻግም ይኸውን። ግን ብውድብ ወይ ብካልኣት ደገፍቲ ገበርቲ ሰናይት ዝካረዩ ኣቡዑር ብምቕራብን እቲ ድኻ ገባርውን ክውደብን ብምግባር ካብቲ ሃብታም ጽዕንቶ ምቕናስ ይከእል እዩ ዝብል እምነት ኣለን። ከምቲ ሕዚ ዘለዎ ኮይኑውን ብስሪት ደርጃ እቲ ሃፍታም ጉልበቱ ከይወሰኽ ኣቡዑር ጥራሕ ብምውፋር ርባዕ ጥራሕ ክወስድ ምግባር ዝከእል ይመስለን፣ ኣቐዲምካ ግን ጽንዓት ምግባር ከድሊ እዩ።

3.3 ሕርሻ ተንከፍ ዝተወሰዱ ኣገደስቲ መደባትን ፖሊሲታትን

1. ክፍሊ ሕርሻ ምቕቓም፣

ኣብ ሕ/ሰብና እቲ ዝዓበዩ ናይ ኢኮኖሚ ጨንፈር ሕርሻ ኮይኑ እቲ ዘለዎ ደርጃ ትሑት ብምዃኑን ኣብ እዋን ቃልሲ ዓርስና ንምኸእል ብቐዳምነት ክረኣ ዘለዎ ስለዝኾነን ግቡእ ጠመተን ፖሊሲን መደብን ዘድልዮ ጊዜ ዘይህብ ሕቶ እዩ። ዝወጹ ፖሊሲታትን መደባትን ወያነና ብዝበጸሑ ዕብየትን ዝህልዎ ብቐዳትን ዝግዝኡ ኮይኖም እቲ መድረኽ ብዝፈቐዶ ንሕርሻ ዝምልከት ፖሊሲን መደብን ግን ፈጺሙ ክዝለል ዘይግባእ ክኸውን እዩ። ናይ ቃልሲና ፖሊቲካዊ መሰረት ሓደ መልክዑ መስፍንነት ምውቃዕን መነባብር ገባር ዘመሓይሽ ሕርሻ ክምዕብል ምግባርን ስለዝኾነ ብዕጥቂ ክነፍርሶ ዝተጠማጠምናዮ መስፍንቲ ስርዓት ኢኮኖሚያዊ ስጉምቲ ብምውሳድ መሬት ንኣራሲኡ ብምዕዳል ጀሚርናዮ ኣለና። ካብኡ ቀጺሉ ክህሉ ዝግባእ ተክኒካውን ናይ ኣወዳድባ ኣግባባት ድማ ፍታሕ ዝጽበዩ ስለዝኾነ ነዚ ዝምልከት መደባትን ፖሊሲታትን በብእዋኑ ወጺኦም እዮም።ኣብ ናይ ጸኢ ኣኼባ ማ/ኮሚቴ 1972ዓም ንወያነና ኣድላይትን

እዋናውን ተባሂለን ካብ ዝቐማ ኣካላት ሓንቲ ጨንፈር ሕርሻ/054/ ነይራ። እዛ ክፍሊ ኣብ ህዝብን ውድብን ክትሰርሖም ዝግባእ ስራሕትን ዕላምኡን መምርሒ ወጺኡላ ምንቅስቓስ ጀመራ ኣላ። ካብቶም ዕላማታት ኣብ ህዝቢ ዝስርሑ እዞም ዝስዕቡ እዮም።/9

- ዝበለጸ ፍርያት ክህብ ዝኸእል ናይ እኸልን እንሰላን ዘርኢ ምጽናዕ ወይ ካብ ጸላኢ ምምጻእ። ከከም ኢድላይነቱ ድማ ንህዝቢ ምዕዳል።
- ናይ ደን ልምዓት ምክያድ ማለት እቲ ዘሎ ደን ብዘየግብብ ከይበርስ ምቁጽጻር እቲ ክለምዕ ዝግባእ ከእ ምልማዕ።
- ን ኡንድስትርያዊ ኣገልግሎት ክውዕሉ ዝግበኦም ኣግራባት ብዘይ ኣግባብ ከይቐረጹን ብዝበለጸ ከምዝትከሉን ምግባር/ከም ዕጣን፣ እንዳዲዕ፣ ወዘተ.
- ሕርሻዊ ስራሕቲ ዝጋፋሓሉን ዝምዕብሉሉን ኣግባባት ጽንዓት ምክያድን ድሑር ኣሰራርሓ ምምሕያሽን ሓበሬታ ምሃብን።
- ናይ ሕርሻ ምህርቲ ንክዓቢ ንህዝብና ግቡእ ኣስተምህሮን መምርሒን ምሃብ።
- ናይ ሕርሻ ትምህርቲ ምድላውን ክኢላታት ክስልጥኑ ምግባርን።
- ኣብ ትግራይ ዘሎ ናይ መሬት ትሕዝቶን ዓይነትን ጽንዓት ምክያድን ሕርሻዊ ጥቕሙ ምሕባርን።

ነዞም ዕላማታት ሒዞ እታ ጨንፈር ዝህልዎ ቅርጽን ኣሰራርሓን ወጺኡ ኣብ 1973ዓም ገፊሕ ናይ ሕርሻ ልምድን ኣሰራርሓን ናይ ገባራት ትግራይ መጽናዕቲ ተገይሩ። ነዚ ልምዲን ደርጃን ናይ ሕርሻ ኣብ ግምት ዘእተወ ትምህርቲ ተዳልዮ ብ1974ዓም ኣብ ሕርሻ ተዋፊሮም ክመርሑ ዝኸእሉ ተመሃሮ ንመጀመሪያ ጊዜ ኣሰልጢኑ ኣውጺኡ። ሽዑውን ኣብ ህዝቢ ተዋፊሮም መደባት ንምፍጻም ተንቀሳቂሶም። እዚ ቤት ትምህርቲ ካብ ተጋደልትን ገባራትን እንዳሰልጠነ ብቐጻልነት የውጽእ ኣሎ።

2. ማሕበራዊ ምምሕያሽ

በብወረድኡ ህዝባዊ ሕክምናታትን ቤት ትምህርታትን ተኸፊቱ ኣሎ። ክልቲኦም ትካላት ኣብ ሕርሻ ቀጥታዊ ጽልዎ ኣለዎም። ብኸልቲኦም ዝወሃብ ዘሎ ግልጋሎት መጠኑ ምስቲ ሕ/ሰብና ዝደልዮ ክመዛዘን ከሎ ብጣዕሚ ንኡሽተኳ እንተኾነ ብናይ ወያኔና ዓቕምን ደረጃን ኣንጻር ክምዘን ከሎ ዓብዩ ፍጻሜ እዩ። ሕክምናታትና ብማእኸላይ ግምት በብዓመቱ ን 1.5 ሚሊዮን ሕሙማት ይፍውሳ እዩን። ካብዚኦም 30-40% ኣብ ናይ ማሕረስ ዕዮ ዝካፈሉ፣ ሕክምና እንተዘይረኽቡ ነይሮም ድማ ካብ ማሕረስ ክቦኹን ዝነበሩ እዮም። እዚ ኣብ ማእቶት ምቕናስ ክነብሮ ዝነበረ ሳዕቤን ንምግማት ኣጸጋሚ ኣይኸውንን። ትምህርቲ ኣብ ሕርሻ ቀጥታዊ ይኹን ተዘዋዋሪ ጽልዎታት ኣለዎ። ንሕርሻ ብቐጥታ ክገልግሉ ዝኸእሉ ክኢላታት ከፍሪ ዝኸእል፣ እቲ ህዝቢውን ናይ ሕርሻ ፍልጠቱን ክእለቱን፣ ባህሉን ከመሓይሽ ዝኸእል እንተተማሂሩ እዩ። ብተዘዋዋሪ መገዲ ድማ ንሕርሻ ክጠቕሙ ዝኸእሉ መሳርሒታት ከፍሪ ዝኸእል ኪላታት ዝፈጥር ትምህርቲ እዩ። ሕዚ ኣብተን ከፊትናየን ዘለና ቤት ትምህርቲ 12% ናይቲ ከመሃር ዝግበኦ ጥራሕ እዩን ዝሸፍና። ንሕርሻ ጥራሕ ዘይኮነስ ንኹሉ መዳያዊ ምዕባላና ትምህርቲ ወሳኒ ግደ ስለሰዘለዎ ገፊሕ መደብን ምንቅስቓስን ዘድልዮ እዩ።

በዝሒ ሰብ ብዕድመን ያታገ									
ወረዳ	ደቂ ተባዕትዮ			ደቂ አንስትዮ			በዝሒ ህዝቢ	በዝሒ ገባር	በዝሒ ተምሃሮ
	0-7	7-15	15-55	0-7	7-15	15-55			
ናዕደር	4658	3586	8131	4762	2843	8734	34471	8921	509
ፀድያ	2066	1918	5330	2341	1545	5244	22324	5370	400
እንዳማርያም	4150	2305	6266	4073	1916	7401	25709	6785	950
ቀይሕ ተኽሊ	----	----	4970	----	----	5552	21 161	4653	482
ፅምብላ	----	-----	6243	----	----	8873	37617	8820	499
ዓዲ አርባዕተ	1920	1255	2905	1635	1000	4157	12872	----	329
መጠቆ	----	----	4530	----	----	3057	16346	----	575
እ/የሕማ	2270	3458	8305	2578	2547	8612	26669	----	971
ዋዕራብ	----	----	9546	----	----	8579	24579	----	296
ሓ/ምላሽ	----	----	4393	----	----	4362	18980	----	1053
አሕስኣ	----	2442	5366	----	1651	7044	26524	----	231
ድምር		14964	65985		11502	71615	267192	34549	6295

ወረዳ	በዝሒ ህዝቢ	በዝሒ ገባር	በዝሒ ከፍቲ	ገፍሒ ዝሕረስ መሬት ጽምዲ
ናዕደር	34471	8921	30750	33253
ፀድያ	22324	5370		18349
እንዳማርያም	25709	6785	19239	31360
ቀይሕ ተኽሊ	21 161	4653	-----	-----
ፅምብላ	37617	8820	31616	-----
ዓዲ አርባዕተ	12872	----	12434	22543
መጠቆ	16346	----	13502	13631
እ/የሕማ	26669	----	-----	29993
ዋዕራብ	24579	----	-----	-----
ሓ/ምላሽ	18980	----	12279	-----
አሕስኣ	26524	----	20635	-----
ድምር	267192	34549	119820	

ሰደቆ ቁ. 5

- እዚ አሃዛት ናይ 1975ዓም ካብ ናይ ባይቶ ፀብፃባት ዝቐረብ እዩ። እንዳባሕማ ናይ 1974ዓም እዩ።

- እቲ ብዕድመን ብዎታን ተፈልዮ ዘሎ ዝበዘሐ ካብ ናይ ሓፋሽ ማሕበራት ዝተወሰደ እዩ። ስለዚ ኡብ 7-15 ዕድመ ዘለው ዘይተወደቡ ክህልው ስለዝኸለሉ እቲ ትኽክለኛ በዝሒ ናይ ሰገናት ከይኸውን ይኸእል እዩ። ናይ ፀድያ፣ እንዳማርያም፣ ናዕዴር፣ ዓዲአርባዕተ፣ እንዳባሕማ ከም ሙሉእ ክውሰድ ይከኣል።
- እቲ ኡብ ዕድሜ ክካፈል ዝኸእል ካብ 15-55 ዕድመ ዘሎ ናይ ደ/ተባዕተዮ በዝሒ 24.7% ካብ ጠቕላላ ህዝቢ ምዃኑ ንርኢ።
- ካብ 15-55 ዕድመ ዘለዎ ደ/አንስትዮ 26.8% ካብ ጠቕላላ ህዝቢ ምዃነን ንርኢ።
- ካብቶም ንትምህርቲ ዝእኹሉ መንእሰያት/7-15 ዓመት ዕድሜኦም/ 12.8% ጥራሕ ከምዝመሃሩ ንርኢ።

3. ባህላዊ ለውጥታት

ኡብ ትግራይ ስራሕ ዘይሰረሐሎም በዓላት ብዙሓት እዮም። ኡብ ዓመት 85 በዓላት ኩሉ ገባር ዘይሰርሐሎም ኮይኖም 104 በዓላት ድማ ከከምከባቢኡን እምነቱን ገሊኡ ዝሰርሐለን ገሊኡ ድማ ዘኸብረን እዮን። ምስ ናይ አየር ኩነታት ምልውዋጥን ናይ ዝናም እዋን ምሕጻር ኡብ ዝረአየሉ ዘሎ እዋን እዘን በዓላት ኡብ እቶት ናይ ገባር ዓብዪ ጽልዎ አለወን። ገሊኡ በዓላት ኡብቲ ጽቡቕ ዝናም ዝርከቡሉን አገዳሲ ናይ ማሕረስ እዋንን **ዝውዕሉ/ከም ማርያም ኡብ ወርሒ** ነሓስ 2 ሰሙን ሙሉእ/ ዝበዓል ስለዝኸነ ናይ ጽቡቕ ማሕረስ እዋን ይሓልፎ እዩ። ብተወሳኺ ናይ ትግራይ ማሕረስ ክመሓየሽን ፍርያት ክውስኽን እንተኾይኑ ቦቲ ሕዚ ዘለናዮ ኩነታት ጸዕቂ ናይ ጉልበት ዕዮ ዘድልዮ ስለዝኸነ ብበዓል ምኽንያት ዝባኸን ጊዜ ዘየድልን ክውገድ ዘለዎን እዩ። በዚ ምኽንያት በዓላት ንምቕናስ ኡብ አቕሽሽትን ህዝብን ዝተገበረ ወፈራ ዓብዪ ግምት ክወሃቦ ይግባእ። ብናይ አቕሽሽቲ ኮንፈረንስ --- **መዓልቲ** ክቕነሱ ተገይሩ ብዙሓት ገባራት ኡብ ግብሪ የውዕልዎ አለው። ሙሉእነት ክህልዎ ገና ብዙሕ ቃልሲ የድሊ እዩ።

ካልእ ኡብ ትግራይ ናይ ማሕረስ ስራሕ ናይ ሰብአይ ጥራህ ጌርካ ዝውሰድ ዝነበረ ብ1974ዓም 213 ዝኾና ደቂ አንስቲዮ ብስራዕ ማሕረስ ክመሃራ ብምግባር ባዕለን ኡብቡር ጸሚደን ክሓርሳ ተገይሩ ዓብዪ ድሑር ባህሊ ተሰይሩ እዩ። ናይ ደቀንስትዮ ጉልበት ኡብ ናይ ማሕረስ ዕዮ ክውዕል ምግባር ናይ ዕዮ ጉልበት ኡብ ማሕረስ ብ100% አቢሉ ይውስኽ አሎ ማለት እዩ። እቲ ትምህርቲ ቀጻሊ ኮይኑ ይወሃብ አሎ።

ብጸጥታን ብፍትሕን ምኽንያት ኡብ ሕርሻ ዝበጽሕ ዝነበረ ዕንቅፋት ከምቲ ቅድም ኢልና ዝረአናዮ ነይሩ። ሕዚ ግን ጥሪት ካብ ዝወዓለቶ ብሰላም ትአትወሉን ገባር አፍደጊኡ ከፊቱ ዝሓድረሉን ኩነታት ተፈጠሩ ካብ ሊባን ሓያልን ዘይሰግአሉ፣ እንተሰራሕን ጽዒሩን ፍርያቱ ዘሕድን ዘየለ ምዃኑ ወያነና ዘረጋገጸሉ ስለዝኸነ ኡብ ሕርሻ ፍርያት ዝህልዎ አወንታዊ ብጽሒት ዓብዪ ግምት ዝወሃቦ እዩ።

4. ናይ ዕዳጋ ፖሊሲና

ናይ ዕዳጋ ኩነታት ንሕርሻ ኡብ ምትብባዕ ወይም ምዝሕታል ዓብዪ ተራ አለዎ። ኡብ ቡርጅ ስርዓት ዕዳጋ ኡብ ውድድር ዝተደረሸ ስለዝኸነ ከም ናትና ዝበለ ብድሑር ሕርሻዊ አሰራርሓ ዝፈሪ ፍርያት ምስ ምዕቡል መሳርሒ እቶት ዝስራሕ ሸቕጣት ክቀያየር ከሎ ኪሳራ አለዎ/ተመጣጣኒ አይኮነን/። ስለዚ ናሕርሻ ምህርቲ ኡብ ትግራይ ብዋግኡ/on its value/ ምስ ናይ ኢንዱስትሪ ሸቕጣት ክቀያየር እንተተገይሩ ናይ ሕርሻ ጨንፈር ከምዝመዘን ክዳኸምን ከምዝኸእል ብሩህ እዩ። ኡብ ርእሲቢ ብምኽንያት ናይ ቅርሺ ዝቕበበን ናይ ጸላኢ ጸቕጥታትን ናይ ሸቕጥ አቕሑ ሕጽረትን ዋገኡም አጸቢቑ ንሒሩ እዩ። መብዛሕትኡ ክሳብ 500% ውሲኹ እዩ። እዚ ኩነታት ኡብ ግምት ብምእታው ናይ ሕርሻ እቶትና ደሓን ዋጋ ክረከብ ምግባር አገዳሲ እዩ። ዕዳጋ ክሳብ ዝሃለወን ናይ ሸቕጥ አቕሑት ምቕይያር ክሳብ ዘሎን ናይ ሕርሻ ምህርቲ ብፖሊሲ ካብ ዋግኡ ንላዕሊ ክረከብ ብምግባር ንሕርሻ ንምትብባዕ ዝግበር ናይ ዕዳጋ ምክልኻል መሰረታዊ አሰራርሓን ፍታህን አይኮነን። እቲ መሰረታዊ ፍታሕ ናይ ሕርሻ መሳርሒ እቶት ብምምሕያሽ ናይ ሕርሻ ምህርቲ ምስ ናይ ኢንዱስትሪ ምህርቲ ማዕረ ዋግ/value/ ክህልዎ ምግባር እዩ። በዚ ሕዚ ዘሎ ናይ ዕዳጋና ኩነታት እቲ ካብ መጠን ንላዕሊ ብዝተፈለለ መልክዕ ካብ ዋግኡ ንላዕሊ ዝሸየጥ ዘሎ ናይ ኢንዱስትሪ አቕሑት ቁጽጽር ብምግባር ኡብ ሓራ ቦታና ዝበጽሕ ዘሎ ምዝመዛ ምቕናስን ናይ ሕርሻ ምህርትና ደሓን ዋጋ ክረከብ ምግባርን አገዳሲ እዩ። ብተወሳኺ ናይ ጸላኢ ኢኮኖሚያዊ ማሕንቕቲ ዝጸረር አሰራርሓ ምውጻእ የድሊ። ነዚታት ንምፍታሕ ዝኸእል ኢኮኖሚያዊ ፖሊሲ ኡብ አኼባ ፖሊት ቢሮ ጥሪ 74ዓም ዝሰዕብ መምርሒ ወጺኡ አሎ።

1. ሓራ መሬትና ዝደልዮ አቐሑት ካብ ጸላኢ/ወጻኢ ቦታታት ክኣቱ ዘተባብዕ
2. ንጸላኢ ናይ ኢኮኖሚ ማሕንቕቲ ዝገብር
3. ናይ ስለላ መርበባት ምቕናስ ወይም ምድኻም
4. ኣብ ሓራ መሬትና ዝግበር ኢኮኖሚያዊ ምንቅስቓስ ንምትብባዕ
5. ኣብ ሓራ መሬትና ዝመሃር ምህርቲ ደሓን/ጽቡቕ ዋጋ ንክረክብ ንምግባር

ቁ. 1, 4, 5 ብቐጥታ ንሕርሻ ዘተባብዑ ፖሊሲ እዮም። ካብዚ ብምድራኸውን ዘድሊ ናይ ዕዳጋ ቁጽጽርን ናይ ዋጋ ተመንን ተገይሩ ንህዝቢ ግልጋሎት ክህባን ዕዳጋ ንምቁጽጻር ክሕግዛን ህዝባዊ ድንኳናት ክቐማ/ክጣየሻ ተገይሩ። ህዝባዊ ድንኳናት ብሕሳር አቐሑ ብምሻጥ ግልጋሎት ስለዝሃባ ነጋዶ ክዳኸሙ ስለዝገበሩ ወያነናውን ናይ ነጋዶ ግልጋሎት ብምሉእነት ክትክእ ዓቕሚ ስለዘይብሉ ህዝባዊ ድንኳናት ናይ ዋጋ ተመን ጥራሕ ክቆጸጸራ ተገይሩ። እዚ ናይ ዕዳጋ ፖሊሲና ገባር ካብ ምህርቲ ደሓን ዋጋ ክረክብን ናይ ኢንዱስትሪ ሸቕጣት ካብ ዝግባእ ንላዕሊ ዋጋ ከይውስኸን፣ ሓራ መሬትና ዝደልዮም ሸቕጣት/ማሕረሻ፣ ጆዲድ፣ ላምባ፣ ወዘተ./ ብበዝሒ ክረክብን ሓጺዞ እዩ።

5. ኣብሕርሻ ዘለውና ናይ እዋን ቃልስን ድሕሪ ቃልስን/ ኣብ ስግግር/ ዕላማን ፖሊሲን

ሕርሻ ዓወታት ከመዝግብን ኣብ ናይ ቅድሚት ሸቲኡ ክወቅዕ ዝኸኸል ንጹርን ቅነዕን ዝኸነ ናይ ቀረባን ነዊሕን ዕላማን ፖሊሲን እንተሃሊዞ እዩ። ናይ ወያነና መድረኻት ፈሊጥካ ኣበዮናይ መድረኽ እንታይ ፖሊሲን መደባትን ይህልወካ ኣነጺርካ ክትጓዳዝ ምክክል ናይቲ ወያነ መስመራት ኣብ ምሕላውን ካብ ደርገፍገፍን ዘዩድሊ ኪሳራታትን ክትድሕን ይገብር። በዚ መልክዕ ኣብ ወያነና ክህልው ዝኸኸሉ መድረኻት ተፈሊጦም ብብመድረኹም ክህልውና ዝኸኸሉ ናይ ሓይልታት ኣሰላፊፋ ኣብ ግምት ኣእቲኻ ኣብ ሕርሻ ወጺኦም ዘለው ዕላማታትን ፖሊሲታትን ኣብ ፍጻሜታትና ዓብይ ቦታ ዝሕዙ እዮም። ንሕርሻ ዝወጹ መምርሕታት ኣብ ናይ እምብኮ ኣኼባ ማ/ኮሚቴ 1973ዓም ካብ 'ኢኮኖሚያዊ ጉዕዞ ህወሓት' ዝበልጎ ካብ ናይ ስግግር መጽሕፍትን ኣብ መወዳእታ ናይዚ ጽሑፍ ተታሒዞም ኣለው። ክሳብ ሕዚ ወጺኦም ዘለው መምርሕታት እቶም መሰረታውን ሓፊሻውን ኮይኖም ኣብ ግብሪ ክትርጎሙ ግን ብብእዋኑ ናይ ቴክኒካውን ቲክኖሎጂካውን ሕቶ ኣብ ሕርሻ፣ ናይ ሕርሻ ጉልበት ኣወዳድባን ኣጠቓቕማን፣ ናይ ምህርቲ ኣክፋፍላ ሕቶ፣ ታክቲካውን ስትራቴጂካውን ዕላማታትን መደብን ዝህሉ ዝምድና ኣብ ክሊ ሕርሻ ወይ ከዓ ሕርሻ ምስ ካልኣት ኢኮኖሚያዊ ጨንፈራት፣ ምስዚ ተተሓሒዞ ዝህሉ ናይ ባጀትን ናይ ጉልበትን ክኢላታትን ናይ ምውፋር ሕቶ ክምለሱን ፖሊሲን መደብን ክወጽሎም የድሊ። ናይዚ ጽሑፍ ዕላማውን በዞም ዝተጠቐሱ ነጥብታት ኣብዚ እዋን ኣብ ወያነና ዝለዓሉን ክለዓሉ ዝኸኸሉን ሕቶታት ብምምላስ ኣብዚ መድረኽ ክውሰዱ ዝግበኦም ፖሊሲን መደባትን ንምሕባር እዩ።

ዝተጠቐሱ ጽሑፋት(ኣብ ክፍሊ I/ ክፍሊ II ን)
 ኣብቲ ጽሑፍ ብስማያዊ ቁጽሪ የመልክቱ

1. Tach Adiabo and Hadehti Development Project
2. 'Ethiopian political contradictions in Agricultural Development' by Michael Stahil p.25
3. Ibid p.74
4. Ibid p.75
5. 'The Agrarian Program of Social Democracy in the first Russian Revolution 1905-1907' by Lenin p.25
6. Ibid p.76
7. Ibid p.79
8. መሬት መቐሎ ኣብ ዞባ ዛና ጽንዕት ህወሓት መስከረም 1977
9. ibid p.40
10. መትከልን ሕንጻጽን ተጋድሎ ሓርነት ህዝቢ ትግራይ ቀዳማይ ሕታም የካቲት 1968ዓም ገጽ 20-22
11. ቀዳማይ ውድባዊ ጉባኤ መትከልን ሕንጻጽን ህወሓት የካቲት 1971ዓም ገጽ 23-24

4 ክፍሊ III ሕዚ ኡብ ሕርሻ እንታይ ይገበር?

ክሳብ ሕዚ ኡብ ዝሓለፈ ስርዓት እቲ ኡብ ሞንጎ መሳፍንትን ገባራትን ዝነበረ ናይ ምዝመዛ አገባብን እቲ ስርዓት ንሕርሻ ዝሃቦ ጠመተ ትሑት ምንባሩን፣ ከምኡውን ናይ ሕ/ሱብና ባህላውን ቴክኖሎጂያውን ትሑት ብጣዕሚ ትሑት ምዃኑን ርኢና። በዚ አንጻር ወያነና ነዘም ጸገማት ንምፍታህ መሰረታዊ ፖለቲካዊ ውሳኔታትን ስጉምቲታትን ከምዝወሰደን ኡብ ማሕበራውን ቴክኒካውን ትሑት ሕ/ሱብን እውን መጠናዊ ለውጢ ንምምጻእ ከምዝተንቀሳቐሰን ርኢና። ካብዚ ቀጺልና ኡብ ሕርሻ ዘሎ ሕ/ሱብና ዝኒህሉ ኩነታትን ነቲ ዘሎ ኩነታት ኡብ ምምሕያሽ ወይ ምቕያር ዝጥምት ክኸውን እዩ።

4.1 ናይ መሬትን አየርን ጠባይ

ትግራይ ካብ ምዕራብ ----% ክሳብ ----% ምብራቕ፣ ካብ ----%ሰሜን ክሳብ ----% ደቡብ ኮይኑ 102,000ኪ.ሜትር ትርብዒት ዝግመት ስፍሓት ዘለዎ ብሄር እያ። ትግራይ ካብ 213 ሜትር ትሕቲ ጸፍሒ ባሕሪ ከባቢ ዓፋር፣ ክሳብ 3000ሜትር ልዕሊ ጸፍሒ መሬት ዝርከበላ ቦታ ኮይና በዚ ናይ ብራሽ መሬት ዝተደረሽ ድማ ዝተፈላለዩ ናይ አየር ጠባይት ዘለዎም ናይ መሬት አከፋፍላ አለዎም። ክሳብ 1500 ሜትር ልዕሊ ጸፍሒ ባሕሪ ዘሎ ቦታታት ቆላ ይበሃል። አየሩ ብጣዕሚ ሙቕት ዘለዎን ኡብ መብዛሕትኡውን ካብቲ ካልእ ቦታታት ትግራይ ዝወሓደ ማይ ዝወቕዕሉ ቦታ እዩ። ካብ 1500 ክሳብ 2500 ሜትር ዘሎ ቦታታት ድማ ወይን ደጋ ይበሃል። ማእኸላይ ሙቕት ዘለዎ ቦታታት እዩ። ካብ2500 ሜትር ንላዕሊ ብራሽ ዘለዎ ቦታታት ደጉዓ ይበሃል፣ ቆራራን ደሓን ዝናም ዝረከብ ቦታታት እዩ። ኡብዚአም ዝተፈላለዩ ብራሽታት ምስ ጠባይ አየርን በዝሒ ዝናምን ዝዘመዱ ነቲ ፍሉይ ብራሽ ጥራሕ ዝሰማምዑ ዝተፈላለዩ ዘራእቲ ይበቑሉ እዮም።

ብጀካ እቲ ጨፍሶ ዝናም ዘይረከብ ከባቢ ናይ ዓፋር በረኽታት ዝበዝሕ መሬት ትግራይ ይፈላለምበር ዝናም ይረከብ እዩ። መብዛሕትኡ እቲ ማሕረስ ዝካየደሉ ከባቢ ዓመታዊ ናይ ማይ በዝሒ ካብቲ ዝነአሰ 500ሚ.ሚ ክሳብ እቲ ዝለዓለ 1000ሚ.ሚ ይበጽሕ እዩ። ካብ 80% ዘይውሕድ ናይቲ ማይ ኡብ ሓምለ፣ ነሓሰን መስከረምን ዝወቕዕ እዩ። እቲ ዝናብ ኡብ ሓጺር ጊዜን ብበዝሕን ስለዝወቕዕ ኡብ መሬት ምሽርሻርን ኡብ ናይ ዘራእቲ አበቓቕቕላን ዓብይ ጽልዎ አለዎ። ብሓፈሽኡ ኡብ ደጉዓ ትግራይ ረቕቕ መሬትን አሲድን ዘይልመዕን መሬት ዝበዝሐሉ፣ ኡብ ቆላ ዓፋር ረጉድን ልመዕ መሬትን ግን ማይ ዘይበሉ፣ ኡብ ምዕራባዊ ቆላታት ድማ ልመዕ መሬት ዋሕዲ ዝናም ዘለዎ እዩ። ማእኸላይ መጠን ናይ ዝናም ኡብ ደጉዓታት 1000 ክሳብ 1400ሚ.ሜ ኡብ ቆላታት ድማ ክሳብ 800ሚ.ሜ ይኸውን።

4.2 ህዝቢ ዝምልከት አሃዛት

ካብ ናይ ትግራይ አገር ግዛት ቤ/ጽ ብ1973ዓም ዝተገበረ ጽንዓት ናይ ትግራይ ህዝቢ ብዝሓት 3,195,000 እዩ። ካብዚ 92% ዝኸውን ኡብ ገጸር ዝነበር ምዃኑ ይግለጽ። እዚ ናይ ህዝቢ አሃዝ ካብቲ ብውድብና ዝእኩብ ዘሎ አሃዝ ዝፍለ አይኮነን። ጸዕቂ ናይ ህዝቢ ኡብ ደጉዓታት ብዝሕ ዝበለ ኮይኑ ኡብቲ ቆላታት ናይ ዓፋርን አድያቦን ድማ ስሕው ዝበለ ምዃኑ ይረክ። ብሓፈሽኡ ምስቲ ናይ ትግራይ ገፍሒ መሬት ክወዳደር ከሎ ኡብ ሓደ ኪሎሜትር ትርብዒት 30 ሰብ ይነበር ማለት እዩ። እቲ ዝበዝሕ ሰብ ኡብ ደጉዕታት ስለዝነበር ኡብ ደጉዓ ኡብ ሓደ ኪ.ሜትር ካብ 71 እስካብ 125 ሰብ ይነበር። ብናይ 1967ዓም ስታቲስቲክስ ቤ/ጽሕፈት ጽንዓት ናይ ሓደ ቤተሰብ ማእኸላይ በዝሒ 6.5 ይብል። /2 ካብ ናይ ርጅናት ክፍሊ ህዝቢ አኼባ 13/8/77ዓም በቲ ናይ መሬት መቐሎ ዝተገበረ ግምት መብዛሕትኡ ቤተሰብ ካብ 5 ንላዕሊ ምዃኑ ይገልጽ። ካብ ናይ ውድብ አሃዛት/ሰደቓ ቁ. 6/ ናይ 4 ወረዳታት ከም ኡብነት ብምውሳድ ማእኸላይ ናይ ቤተሰብ ቁጽሪ 4.5 ኮይኑ። ካብዚ ኩሉ አጠቓሊልና ብማእኸላይ ናይ ሓደ ቤተሰብ በዝሒ ካብ 4 – 4.5 ምውሳድ ይክኸል እዩ።

ወረዳ	በዝሒ ሰብ	በዝሒ ቤተሰብ	አሃዝ ዝተወሰደሉ ዕለት
ናዕዴር	34471	8921	1975 ዓም
ፀድያ	20863	5370	1975ዓም
እንዳማርያም	25709	6785	1975ዓም
ዕምብላ	37617	8820	1975ዓም

ሰደቻ ቁ.6

ናይ ትግራይ ህዝቢ በብዓመቱ 2.5% ይውስኽ እዩ ዝብል ገምጋም ኣሎ። ብናይ ማእኸላይ ስታቲስቲክስ ቤ/ጽ ዝተገበረ ጽንዓት ካብ 2.8% - 3.5% በብዓመቱ ይውስኽ ይብል። ብናይ ሃንቲንግ ገምጋም 2.5% ዕብየት ጽቡቕ ግምት እዩ ይብል። /3

ካብ ናይ ውድብ አሃዝ ናይ ዓዲአርባዕተ፣ ናዕዴርን እንዳማርያምን ክሳብ 7 ዓመት ዘለው ቆልዑ ብዝሓም ብምውሳድን ናይ 7 ዓመት ማእኸላይ ናይ ህዝቢ ወሰኽ ብምስራሕን በብዓመቱ ናይ ህዝቢ በዝሒ ብ2.5% ዝውስኽ ምዃኑ ንርኢ። ስለዚ ናይ ህዝቢ ወሰኽ በብዓመቱ 2.5% እዩ ኢልካ ምውሳድ ትኽክለኛ ገምጋም ይኸውን።

ካብ ሰደቻ ቁ.1 ከምንርድኦ ኣብ ዕዮ ክሳተፍ ዝኸለል ካብ 15 ዓመት ንላዕሊ ናይ ደ/ተባዕትዮ ቁጽሪ 24.7% ናይቲ ህዝቢ እዩ። ብተመሳሳሊ ዕድመ ዘለዎ ደ/አንስትዮ 26.8% ናይቲ ህዝቢ እዩን። ካብዚ ክንርዳእ ንኸለል እቲ ዝበዝሖ ኣካል ናይ ሕ/ሰብ /75%/ ኣብ ዕዮ ዘይሳተፍ ተጠዋሪ እዩ (ናይ ደ/አንስትዮ ጉልበት ሙሉእ ብሙሉእ ስልዘይንጥቀመሉ እውን እዩ)። ካብ 7-15 ዕድመ ዘለው 17.8% ናይቲ ሕ/ሰብ እዮም። ካብዚአም ኣብተን ዘለውና ት/ቤት ዝመሃሩ 12% ጥራሕ እዮም። እዚ ምስቲ ንቕድሚት ዝህሉ ኢኮኖሚያዊ መደባትን ጉዕዞን ኣብ ግምት ኣእቲኻ ብጣዕሚ ትሑት እዩ፣ ዝተሓተሉ ምክንያቱ ፈሊጥካ ናይ ተምሃሮ በዝሒ ዝካብዩሉ መገዲ ምድላይ ኣገዳሲ ይኸውን።

4.2.1 ማሕረስ

ኣብ ትግራይ እቲ ዝበዝሖ ኣብ ገጽ ዝነበር ህዝቢ ኣብ ማሕረስ ዝናበር ኮይኑ ኣብ ዓፋር ቆላታት ዝነበር ህዝቢ ግን 20% ናይቲ ህዝቢ ኣብ ከፍቲ ምርባሕን መጓሰን ዝነበር እዩ። እቲ ኣብ ማሕረስ ዝነበር ህዝቢ ቀንዲ እቶቱ ካብ ናይ እኸሊ ሕርሻ ኮይኑ ተደራቢ ጥሪትውን የፍሪ እዩ። ናይ ሕርሻ ኣግባብ ብጣዕሚ ድሑር ዘይመዕበለ ብምዃኑ ዝርከብ እቶት ብጣዕሚ ትሑት እዩ። መሬት ብዑምቀት ገልቢጡ ክሓርስ ዝኸለል ማሕረሻን ጉልበትን ኣይጥቀምን። ካብቲ ዘለዎውን ምሩጽ ዘርኢ ኣይጥቀምን። ናይ ዘርኢ እዋን ብተለምዶ ዝሓዘ እምበር ምስ ናይ ኣየር ምቕይያር ኣብ ግምት ኣእትዩ ምስትኸኻል ኣይገብርን። ኣብ ኣዘራርኦ የጽዕኽ ወይ የስሕዞ። ናይ ጸህያን ናይ በላዕቲ ሓሳኹን እንስሳን ብቐዕ ቁጽጽር የብሉን። ናይ መሬት ልሙዑነት ንምሕላው ዝኸለሎ ምድኳዕ ወይ ናይ ዘራእቲ ምቕይያር/crop rotation/ ብግቡእ ኣይገብርን። ጉልበት ክቐጥበሉን ስራሕ ከስልጠሉን ዝኸለል መሳርሒ እቶት የብሉን። ድሑር ባህልታት ከም በዓል ዝመሰሉ ኣብ እዋኑ ከይዘርእ ይገብር። መሬትን ማይን ዝዕቅቡሉ ኣግባብ ኣይፈልጥን። እዞም ኩሎም ተደማሚሮም እቶት ትሑት ይገብርዎ። ኣብዚ እዋን ኣብ መብዛሕትኡ ቦታታት ካብ ጽምዲ ዝርከቡ እቶት ካብ 1 - $\frac{1}{2}$ ኩንታል እዩ። ኣብ ጽቡቕ መሬት ዘለዎ ኣብ ደጉዓ ስገም $\frac{1}{2}$ ኩንታል እዩ፣ ኣብ ቆላ ድማ መሸላ ካብ 3 - 4 ኩንታል ይርከብ።

ኣብ ርእሲ እቶት ምውሓድ ናይ መሬት ጽብትውን ዓብይ እዩ። ካብ ናይ ክፍሊ ህዝቢ ገምጋም ዝተረኸበ ድሕሪ መሬት መቐሎ ናይ ሓደ ቤተሰብ ትሕዝቶ ከም ኣብነት እዞም ዝሰዕቡ የቐርብ።

ወረዳ	ናይ ሓደ ቤተሰብ ትሕዝቶ /ማእከላይ መሬት/ ብጽምዲ
አንከረ	6
ፅምብላ	6
ላዕላይ አስገደ	6
ታሕታይ አስገደ	8
ናዕደጋር	3
ሓሳይላ	3
ተምቤን	3 $\frac{1}{2}$
አበርገላ	6
ዓጋመ	2 $\frac{1}{2}$
ክልተአውላዕሎ	3
ዓዲ ሃገራይ	18 ገና አይተመቐለን

ሰደቻ ቁ.7

ናይ መሬት ዓይነት ረገድ፣ ማእከላይ፣ ረቂቅ ተባሂሉ እዩ ዝኸፈል። ዝበዝሕ መሬት ትግራይ ረቂቅ እዩ። በብወረድኡ ኣብ ሞንጎ ረገድ፣ ማእከላይ፣ ረቂቅ ዘሎ ዝምድና(equivalence) ይንጸር እዩ። ንኣብነት 1 ጽምዲ ረገድ ከንዲ 2 ጽምዲ ማእከላይ ወይም ከንዲ 3 ረቂቅ ክኸውን ይኸእል። ኣብቲ ላዕላዊ ሰደቻ ናይ ሕድሕድ ቤተሰብ ናይ ሰለስቲኡ ዓይነት መሬት ትሕዝቶ ኣብ ግምት ብምእታው እዩ ተሰሊሑ ናብ ማእከላይ መሬት ተለዊጡ።

ገፊሕ መሬት ዘለዎ አድያቦ፣ ወልቃይት፣ ራያን ገዲፍካ እቲ ዝተረፈ ዝበዝሕ ህዝቢ ዝነበረሉ ናይ መሬት ትሕዝቶ ንቤተሰብ ከብ 3 – 6 ጽምዲ እዩ።እቲ ገፊሕ መሬት ዘለዎ ከም አድያቦ እቲ መሬት ልሙዕ ስለዘይኮነ እንዳ ኣሓደርካ ዝዝራእ እዩ። ስለዚ ካብቲ መሬት ካብ 25% -50% ይሓድር እዩ ይበሃል። ድሕሪ 1972ዓም መሬት መቐሎ ሓድሽ መሬት ዝተወሰኸ የለን። ካብ መሬት ጽብት ዝነቐለ ንበረኻ ክኸውን ዝግባእ ገደላትን መውዓሊ ክፍትን ዝነበረ ክሕረስ/ክጫኽር ተገይሩ እዩ። ኣብ ዝሓለፈ 10 ዓመታት ናይ ዝናም ዋሕዲ ኣብ መብዛሕትኡ ቦታታት ትግራይ ስለዝነበረ ኣብ ማእከላይ ምቕናስ ግደ ነይርዎ። ካብዚ ኩሉ ደማሚርና ክንሪኦ ንኸእል እንተሃለወ ናይ መብዛሕትኡ ህዝቢ እቶት ብቤተሰብ ካብ 4 $\frac{1}{2}$ - 7 ኩንታል ብዓመት ምዃኑ እዩ። ሓደሰብ ንምንገር ዘድልዮ ዓመታዊ ምግብ 215 ኪሎ ክኸለ እዩ። ስለዚ ሓደ ቤተሰብ/ብ 5 አባላት ሓሳብ/ 11 ኩንታል ብዓመት ብውሕዱ ንምግብ ጥራሕ የድልዮ። ናይ ሓደ ቤተሰብ እቶቱ ግን ካብዚ ንታሕቲ እዩ። በዚ አንጻር ክንሪኦ ከለና ገባር ትግራይ ካብቲ ንመነባሮ ዘድሊ ንታሕቲ/below subsistence/ ከምዝነበር እዩ። ካብ ምግብ ንላዕሊ ንክዳኑ፣ ንጸብሒ፣ ጨው፣ በርበር፣ ማሕረኻ ወዘተ. ተወሰኸቲ ወጻኢታት አለዎ።

ኣብ ዝሓለፉ 4 ዓመታት ካን እንተወሲድና/ድሕሪ መሬት መቐሎ ማለት እዩ/ ዝሕረስ መሬት ከይወሰኸ እቶት ዝመሓየሹሉ አግባብ ዘይተገበረ ጥራሕ ዘይኮነስ ብማይ ሕጽረትን በላዕቲ ሓሳብን እቶት ዝቐነሱ ባኣንጻሩ ድማ ናይ ህዝቢ ዕብየት ብ2.5% ብዓመት እንዳወሰኸ ኣብ መነባብሮ ህዝቢ ክፈጥሮ ዝኸእል ተወሳኺ ውጥረት ንምግማቱ አየጸገምን። ገባር ትግራይ ንመነባብርኡ ወቲፉ ንምንገር ኣብ ገሊኡ ከባቢ ካብ ማሕረስ ወጻኢ ዝገብሮም ጸዕርታት አለው። ኣብ ክልተአውላዕሎ፣ ተምቤን፣ ሳምረ ናይ ጨውን ካልእ ንግድን ይፍትን። ከም ዓጋመ፣ ክልተአውላዕሎ ንክሸቑሉ ናብ ከተማታት ይኸዱ። ከም ሓሳይላ ሽጉርትን ጌሾን ይንግዱ። ኣብ ደጉዓ ይኹን ቆላታት ኩሎም ጥሪት ብምርባሕ ብምሻጥ ወይም ጸባ ብምርካብ እቶት ክውሰኹ ይፍትኑ እዮም። በዚ ኩሉ ለጋጊቡውን መነባብርኡ ካብቲ ክሸፍኖ ዝግባእ ንታሕቲ እዩ። ካብ ናይ ሃንቲንግ ጽንዓት/1975ዓምፈ/ ኣብ ከባቢ ክልተአውላዕሎ፣ እንደርታ፣ ተምቤን ዝተወሰደ ጽንዓት ናይ ሓደ ቤተሰብ ካብ እኸልን ጥሪትን ዝረኽቦ ዓመታዊ እቶት ብዋጋ ተተሚኑ \$282 ነይሩ። ኣብቲ እዋን ንሓደ ቤተሰብ ንምግብን ካልእ ዘድልይዎ ወጻኢታት ብንእሸቲኡ ንምምላእ \$459 ነይሩ። ካብዚ ነቐሎውን እቲ ጽንዓት እዞም ዝሰዕቡ ግምገማ ነይሩ።

ሀ. ናይ ሓደ ገባር ዓመታዊ እቶት/ካብ እኸልን ጥሪትን/ ካብቲ ነቲ ቤተሰብ ብንእሸቲኡ ንምንገር ዘድልዮ እቶት ንታሕቲ ምዃኑ

ለ. እቲ ንምንገር ዘድሊ ዝነአሰ እቶት ከእትወ ዝኸእሉ ካብቲ ማእከላይ እቶት ናይ ምህርቲ ንላዕሊ ክፍርዩ ዝኸእሉ ገፊሕ መሬት ዝሓዙ ጥራሕ ምዃኖም

ሐ. በቲ ሕዚ ዘሎ ና ምፍራይ ክኣለት ብንእሽቲኡ ንምንገር ዘኸኣል ምህርቲ ከፍሪ ከምዘይኸኣል፣ ኣብቲ ጽንዓት ዘይኣተወ ሓድሓደ ነገራት ዝተረፉ ጽልዋኳ እንተሃለዎም ነቲ ገምጋም ከምዘይቅይር

መ. ካብቲ ጽንዓት ነቲ ናይ ቤተሰብ እቶት ግምገማ ኣብ ናይ ህዝቢ በዝሕን ናይ ዝሕረስ መሬት ገፍሕን ምቅይያር ኣጸቢቐ ዝጸልዎ ምዃኑ። /4

እዚ ገምጋም ነቲ ቅድም ኢልና ዝበጸሕናዮ ገምጋም ዘጠናኸር እዩ። ገባር ትግራዊ መነባብርኡ ካብቲ ብንእሽቲኡ ክኸኖ ዝግባእ ንታሕቲ ምዃኑ፣ በቲ ሕዚ ዘሎ ኣሰራራሓ ድማ እቶት ክመሓየሽ ከምዘይኸኣል፣ ህዝቢ እንዳወሰኸ መሬት ከይወሰኸ እንተቐጸሉ መነባብርኡ ዝገደደ ከምዘኸውን እዩ ዝገልጽ። እቲ ጽንዓት ብሸቐሊ ክርከብ ዝኸኣል እቶት ክንደይ ምዃኑ ኣይሓወሰን። ኣብዚ ዘለናዮ እዋን ናይ ሸቐሊ ዕድል ብጣዕሚ ትሑት ስለዝኾነ ኣብ ግምት ኣይኣቱን።

4.2.2 ጥሪት ዝምልከት

ጥሪት ኣብ ኢኮኖሚ ናይ ገባር ትግራዊ ዓብይ ቦታ ኣለዎ። እቲ ኣብ ማሕረስ ዝናበር ንሕርሻ ዘገልግልዎ ኣብዑርን ንሸኽሚ ዝጠቐመኦ መጽዓኛን ኣጣሚሩ ከፍሪ ይግደድ እዩ። ከምቲ ቅድም ኢልና ዝረኣናዮ ጥሪት ከምተወሰኺ ናይ እቶት ፍልፍል ስለዝኾነ የፍርዮን እዩ። ካብዚ ወጻኢ ግን ሙሉእ ብሙሉእ ኣብ ጥሪት ጥራሕ ዝናበሩ ከም ዓፋርውን ኣለው። ኣብ ትግራይ ዘለዎ ጥሪት/ከፍቲ፣ ጤለበጊዕ፣ መጽዓኛ፣/ ብስታቲስቲክስ ብንጹር ኣይፍለጥን እምበር ትግራይ ካብ ኣፍሪካ ብኸፍቲ በዝሒ ተፈላጢት እያ። ካብ ሰደቓ ቁ. 5 ከምንርደኦ ናይ ናዕደር፣ ፀድያን እንዳማርያምን እንተወሲድና ብቤተሰብ ደረጃ 3.9 ከፍቲ ከምዘለዎ ንርኢ።

ናይ ጥሪት ኣታሕዛ በዝሒ እምበር ብቐፅ ኣመጋግባን ክንከንን ኣይግበርን። ናይ ጥሪት ዘርኢ ምምራጽን ጽቡቕ ናይ ጸባን ስጋን ጥሪት ምርባሕን የለን። ናይ ጥሪት ምፍራይ ብቐዳምነት ንሕርሻ ግልጋሎት/ማሕረሻ ንምጉታት፣ ድኹዒ ንምርካብ፣ ንመጽዓኛ/ ዝጠቐሙ ዝጥምት ኮይኑ ከምተወሰኺ ግን ከም ሓደ ፍልፍል ናይ ኢኮኖሚ እቶት ነቲ ገባር ስለዝኾነ ነቲ ናይ ሕርሻ መሬት ብዘየጸብብን ኢኮኖሚያዊ ጥቕመንን ተመዚኑ ክፈርይ ዝግበኣን ጥሪትን በዝሒን ምንጻር ኣገዳሲ እዩ። ብሕማምን ድርቅን በብዓመቱ ዝሞታ ጥሪት ብጣዕሚ ብዙሓት እዮን። ካብ ናይ 1974ዓም ኣሃዛት/ሰደቓ ቁ. 8/ ከምንርደኦ በብዓመቱ 23.3% ካብ ከፍቲ፣ 45% ካብ ጤለበጊዕ፣ 28.7% ካብ መጽዓኛ ዝሞታ ምዃንን ንርዳእ። እዚ ድማ ኣብቲ ናይ ገባር ኢኮኖሚ ዘለዎ ኣሉታዊ ጽዕንቶ ክሳብ ክንደይ ዓብይ ከምዝኾነ ምግማቱ ኣየጸግምን።

	ከፍቲ			ጤለበጊዕ			መጽዓኛ		
	በዝሒ	ብሕማም ዝሞታ	%	በዝሒ	ብሕማም ዝሞታ	%	በዝሒ	ብሕማም ዝሞታ	%
ወረዳ									
ዓዲኣሕፈሮም	5769	1007	17.4	9335	5910	47.2	2979	190	6.3
እምባሰነይቲ	10380	1725	16.6	11595	6258	53.2	2049	650	31.7
ገረዓልታ	10944	9722	88.9	10700	5312	49.6	1788	949	53.4
ፅምብላ	31616	646	4.7	12781	1581	19.5	987	452	45.8
ፅምብላ ብድርቂ		575			915				

ሰደቓ ቁ. 8

- ካብዚ ኣሃዛት እንርደኦ ሕማም ኣብ ጥሪት ዘብጽሖ ጥፍኣት ብጣዕሚ ዓብይ ምዃኑ
- እዚ ኣሃዝ ዝተወሰደሉ እዋን ድርቂ ብዙሕ ስለዘይነበረ ሳዕቤኑ ዝዚፉ ክረኣ ኣይከኣለን
- እዚ ኣሃዝ ናይ 1974ዓም እዩ። ናይ ፅምብላ ግን እቲ ናይ ዝሞታ እንስሳ ናይ 1975ዓም እዩ።

4.2.3 ድርቅን ጥምቅን/famine/

አብ ትግራይ ካብ ነዊሕ ዘበን ጀሚሩ ጥምቅ ከምዝነበረ ካብ ክርከቡ ዝተኸለሉ ናይ ጽሑፍ ታሪኽ ይግለጽ እዩ። ቅድሚ ሓደ ሸሕ ዓመት ኣቢሉ ኣብ ዓዲ ሓበሻ ዓብዩ ጥምቅ ከምዝነበረ ናይ ኢትዮጵያ ንጉስ ናብ ናይ ኣለክሳንደሪያ ዝነበረ ጳጳስ ዝጸሓፎ ከም መረዳእታ ተረኺቡ እዩ። ብድሕሪሉ መረዳእታ ናይ ጽሑፍ ዝተረኸበም ኣብ መበል 12 ክ/ዘመን 1252፣ 1258-59 ፣ 1261-62 ፣ 1274-75 ፣ 1314-44 ፣ 1435-36 ፣ 1540 ፣ 1543 ፣ 1567 ፣ 1611 ፣ 1623 ፣ 1625 ፣ 1633 ፣ 1634 ፣ 1635 ፣ 1650 ፣ 1653 ፣ 1678 ፣ 1700 ፣ 1702 ፣ 1747 ፣ 1748 ፣ 1752 ፣ 1783 ፣ 1789 ፣ 1796 ፣ 1797 ፣ 1800 ፣ 1828- 29 ፣ 1888 – 92 ፣ 1916 – 1920 ፣ 1927 -28 ፣ 1934 -35 ፣ 1947 -50 ፣ 1957 -58 ፣ 1964 -65 ፣ 1972 -74 ፣ 1984 – 85 ፣ /ኩሉ ብዓመተምህረት ፈረንጂ እዩ/። /5

አብዚ ውሽጢ ሃደ ሺሕ ዓመት ናይ ጽሑፍ መረዳእታ ዘለዎም 41 ናይ ጥምቅ እዋናት ንርኢ ኣለና። ኣብ ናይ ታሪኽ ጽሑፋት ዘይተመዘገቡዎን ክህልው ይኸእሉ እዮም። እዞም ናይ ጥምቅ እዋናት መብዛሕተኣም ኣብ ትግራይውን ዝነበሩ እዮም። ናይዞም ዓባይትን ገፋሕትን ናይ ጥምቅ መንስኤ ድርቁ፣ በላዕቲ ሓሳኹ/አንበጣ/ን ኣራዊትን፣ ተመሓራ ናይ ሰብን እንሰሳን ሕማማት፣ ከምኡውን ኩናት ከምዝኾኑ ይግለጽ። ፓንክረስት ኣብ መጽሓፉ ቅድሚ ክልተ ሚእቲ ዓመት ናብ ኢትዮጵያ/ትግራይ/ ኣትዮም ዝነበሩ ኣልቮሬዝን ብሩስ ዝበሃሉ ኣውሮጳውያን ናይ ዓዲ ሓበሻ ልሙዕነት ብጣዕሚ ዝድነቑሉ ከምዝነበሩን ፣ ዓመት ሙሉኡ ክሕረስ ዝኸእልን ኣብ ዓመት ሰለስተ ጊዜ እቶት ዝርከቦ ምንባሩን/ኣልቮሬዝ/ ይገልጽ። ናይቲ ህዝቢ ናይ ማሕረስ ክእለት ግን ትሑት ምንባሩ ብሩስ ይገልጽ። /6

እቲ ዓዲ ሃፍታም እንዳሃለው፣ ሰለስተ ጊዜ እቶት ከእቱ እንዳኸለለ፣ እቲ መሬት ልሙዕ ኮይኑ ብዙሕ ጸዕሪ ዘዩድልዮ እንዳሃለው፣ እቲ ህዝቢ ግን ድኻን መነባብርኡ ዘሕዝን እዩ ነይሩ። ተደጋጋሚ ጥምቅ የጋጥም ነይሩ ኣብ ትግራይ ድማ ብፍላይ ኣንበጣ ብተደጋጋሚ የጥቅዖ ነይሩ። /7

አብ ዘርኢ ጥራሕ ዝበጸሕ ጉድኣት ዘይኮነስ ብሕማም ተላገብ ምኽንያት ኣብ ህዝብን ክፍትን ዝበጸሕ ጉድኣት ጥምቅ የኸትል ነይሩ። ክሓርስ ዝኸእል ጉልበት ናይ ሰብን ኣቡዕርን ብሕማም ምኽንያት እንተበሪሱ ብኡ መጠን እቲ ሕ/ሰብ እኸለ ክሓጽርን ክጠምን ግድነት ይኸውን። ሕ/ሰብና ብተደጋጋሚ ብጥምቅ ዝጥቃዕ ምንባሩ እንዳረኣየ ካብዚ ሓደጋታትዚ ንምድሓን ዝኸእሎ ፍታሓት ክግበር ኣይከኣለን። ነዚ ሓደጋታት ኣብ ግምት ኣእትዮ እኸለ ኣይዓቁርን። እንተዓቕረውን ሰላም ስለዘይነበረ ዓቀይታይ የጥፍእ። ኣብ ኣጠቓቕማውን ቁጠባ ኣይነበሮን። ካብ 1967ዓም ንዝ ዘለዎ ናይ ጥምቅ ኩነታት ቀንዲ መንቀሊኡ ናይ ዝናም ምሕጻር እዩ። ኣብዚ ሕዚ ዘለዎ ናይ ኣየር ምቅይያር ሕ/ሰብና ዝፈልጦ ናይ ዝናም ምቕዳም ወይ ምድሓር ወይ ጨሪሱ ምጥፋእ፣ እንትወቐዕ ድማ ኣብ ሓጻር እዋን ጥራሕ ምዝናም ዝረኣየሉ እዩ። ደሓን ዓመት ተባሂሉ ኣብ ዝዝረበሉ እዋንውን እቲ ገባር ዘእትዎ ፍርያት ነታ ሓንቲ ዓመትውን ዝዘልቐ ኣይኮነን። ናይ መሬት ጽብት ኣሎ። እዚ ለዘበን 1977ዓም ኣጋጢሙ ዘለዎ ናይ ጥምቅ ሓደጋ ንምክልኻል ክግበር ዝግበኣም ጊዚያዊ መፍትሒታት ንበይኑ ዝረኣ ክኸውን ኣለዎ፣ እቲ መሰረታዊ ፍታሕ ግን ምስቲ ናይ ሓፈሻዊ መደባት ናይ ሕርሻ ክረኣ ዘለዎ ክኸውን እዩ። ናይ ሕርሻ መደባትና ብድርቅን ብሕማማትን ዝመጽእ ጥምቅን ንምቁጽጻር ብዝኸእለና ኣግባብ ክትለም ይግባእ።

4.3 ናይ ማይን፣ ሓመድን፣ ኣግራባትን ዕቀባ

ናይ ዝንም ምውሓድን ናይ ሓመድ ትሕዝቶ ምብልሻውን ካብ ድሑር ኣገባብ ኣተሓራርሳን ብዘይቅጥዒ ኣግራባት ምቕራጽን/ምብራሕን ዝነቅል ካብቶም ምኽንያታት ሓደ ምክንያም ብሳይንስ ተረጋጊጹ እዩ። ኣብ ትግራይ መሬት ንነዊሕ ጊዜ ብዘይ ተወሳኺ ድኹዒ ኣብ ልዕሊ ምጥቃም እቲ መሬት ብማይ ከይሸርሸር ዝተገበረሉ ጥንቃቄ ትሑት እዩ ጥራሕ ዘይኮነስ ኣጠቓቕማ መሬት ብዝበለጸ ክሸርሸር ዘበራትዕ እዩ ነይሩ። ኣብ እዋን ማሕረስ ማይ ከየዕቁር ተባሂሉ ናይ ወሑጅ መትረብ ሒዙ ክሕረስ ስለዝግበር ሓመድ ብቐሊሉ ተሓጺቡ ክኸይድ ይግበር። ንመሬት ዝሸፍን ቆማትን ሳዕርን ቅጥዒ ብዘይብሉ ኣግባብ ስለዝቐረጸ ሓመድ ንናይ ማይ ምሽርሻር ቅሉዕ ኮይኑ ንነዊሕ ዘመናት ጸኒሑ፣ ዝተበላሸወ መሬት ገፊሕ እዩ። ብናይ ዱራት ምብራሕ ምኽንያት ናይ ዝናም ኩነታት ኣብ ትግራይ እንዳወሓደ ከይዱ። ከምዚ እንዳኾነውን እተን ዝዘንባ ማይት ብጉቡእ ዓቁብካ ደሓን ፍርያት ንምርካብ ዝግበር ጸዕሪ ወይ ፍልጠት የለን። መሬት ብዑምቀትን ናይ ማይ ሚዛን/contour farming/ ሓሊዮ ክሕረስ ኣይግበርን። እቲ ዝዘንም ማይ ናብ መሬት ብዘይምስራጹ ወሑጅ ኮይኑ ጸራግዎ ዝኸይድ ሓመድ ብዙሕ እዩ። ንሸንጥርታትውን ገሪሕካ ናብ ግራት ብምእታው ናይ ምጥቃም ክእለት/ፍልጠት የለን። ኣብ ትግራይ ናይ መሬት ምሽርሻር ኩነታትን ናይ ዝናም ዋሕድን ኣብ ብጣዕሚ ሓደገኛ ኩነታት ከምዘሎ ይግለጽ እዩ። ሃንቲንግ ኣብ ከባቢ ሓውዜን ከምዘጽንዕዎ ብብዓመቱ ብማይ እንዳተሸርሸረ ዝኸይድ ሓመድ ካብ ሓደ ሄክታር 170 ኩንታል ከምዝኾነ ይገልጽ። ሕርሻ ብዘይ መሬትን

ማይን ከካየድ ስልዘይኸኢል ናይ ሕርሻ መደባትና ቀዳምነት ሂቡ ከጥምቶ ዝግባእ ክኸውን ኣለዎ። ናይዚ መደብ ዕብየትን፣ ኢድላይነትን፣ ህጹጽነትን ብዝበለጸ ንምርዳእ ናይ ሃንቲንግ ጽንዓት ኣብዚ ነትቢ ዘለው ኣረኣኢያ ቀጺሉ ቀሪቡ ኣሎ።

“The position is now critical... The probable consequences of the situation would be a migration of the population, with no where very obvious to go as an alternative”. TRDS believes that such a situation is not inescapable. Erosion can be controlled and without enormous capital input... or great technical skill. The remaining soil can be held in place and made more fertile than it is at the present, by better cropping methods. The rural population need not starve and the medium to long term can look forward to a modest increase in their living standards. The towns can grow and thrive on the produce of Tigray itself without being to import food from elsewhere. However none of these hopeful prospects can come about without an urgent concerted and determined effort by all concerned with soil erosion, which is the single most IMPORTANT THREAT TO THE LIVELIHOOD OF THE PEOPLE OF TIGRAI.

The threat can't be under estimated or glossed over. It must be faced and dealt within reasonably short space of time. This time scale has been suggested in the report “Drought & Rehabilitation in Wollo and Tigray.” (1975) prepared as a result of a mission to Wollo and Tigray regions in 1974. The report states that a substantial impact must be made on the problem within three years. That all organizations concerned should be set up and smoothly working together within five years. And that the problem should have been brought under control in ten years. To many this time scale seems over-ambitious and many varying objections to it are raised from the lack of detailed knowledge of the correct techniques to be used. To the number of feast and days on which people cannot or will not work for religious or customary reasons. Such objections must be overcome within the time scale suggested because if they were not the people of Tigray will starve and continue to starve with no hope of ever emerging from that condition. /8

ኣብዙይ ከምዝጠቐሶ ኩሉ ብኣፈሻ ዕቀባ ሓመድ እቲ ቀዳማይ ትኹረት ተዋሂብዎ ህጹጽ ፍታሕ ክግበረሉ ከምዘለዎ እዩ። ሓመድ ምዕቃብ ማለት ድማ ማይውን ምዕቃብ ማለት እዩ። ምኽንያቱውን ኣብ ግብራዊ ኣሰራርሓ ሓዲኦም ብዘይ እቲ ሓዲ ምዕቃብ ስለዘይከኢል እዩ።

ሓመድ መጀመሪያ ምዕቃብ ዝብለሉ ምኽንያት ሓዲ ጊዜ ሓመድ እንተጠፊኡ ከምእንደገና ንምርካብ ዘይከኢል ምዃኑ እዩ። ኣብ ‘Soil Conservation’ by Hugh Hammond Bennet ገጽ 8 ከምዝብሎ ሓዲ መሬት ብኣግራብን ብሳዕርን ዝተሸፈነ ኣብ ትሑት ፍግረመሬት ኣብዘለሉ ከባቢ ንኣዲ ኢንቲርጉዲ ሓመድ ንምፍጣር ካብ 300 ስጋብ 1000ዓመት የድልይ ይብል። እኸሊ ንምዘራእ ብውሑድ 12 ኢንቲርጉዲ ሓመድ የድሊ። ነዚ ርጉዲ ሓመድ ንምፍጣር እንተወሓደ 12x300= 3600ዓመት የድሊ ማለት እዩ።

ናይ ኣግራባት ምብራስ ኣብ ናይ ኣየር ኩነታት ምልውዋጥ ጥራሕ ዘይኮነስ ሕ/ሰብና ንነዳዲ ዝጥቀሙ ብምዃኑ ናይ ዕንጨይቲ ዓብይ ሕጽረት የጋጥም ኣሎ። ካብ ናይ ሃንቲንግ ጽንዓት ኣብ መቐለ 45000 ህዝቢ ዝነብረላ ኣብ ዓመት 8400 ቶንስ ዕንጨይቲ ይጥቀም። ንኣዲ ሰብ ዳርጋ 2 ኩንታል ንዓመት ማለት እዩ። /

ኣብ ገጸር ዘሎ ህዝቢ ዘንድዶ ካብዚ ዝዓቢ እንተዘይኮይኑ ኣይንእስን። ኣብ ትግራይ 3 ሚልዮን ህዝቢ እንተልዩ ብዓመት 600,000 ቶንስ ዕንጨይቲ ይነድድ ማለት እዩ። ስለዚ ኣብ ናይ ኣግራባት ምሕላውን ምግፋሕን መደብና ነዚ ንነዳዲ ዝጠፍእ ንምትካእውን ኣብ ግምት ዘእተወ ወይ ድማ ህ/ሰብና ዝጥቀሙ ካልእ ናይ ነዳዲ መፍትሒ ምድላይ ክኸውን ይግባእ።

ብምጥቕላል እንትረክ ኣብዚ እዋን ኣብ ሕርሻ ዘለው ጸገማት በዚ ዝስዕብ ሕጽር ኢሉ ክቐርብ ይኸኢል፤

1. ናይ መሬት ምሽርሻርን ልሙዕነት ምቕናስን
2. ናይ ዝናም ምቕናስን እቲ ዝርካቡውን ኣብ ሓጺር እዋን ስለዝዘንም/ኣብ ሓምላን ነሓሰን/ ብዕምቆት ናብ መሬት ስለዘይሰርጸን ዘራእቲ ይጉዳእ
3. ናይ ኣግራብ ምብራስ ኣብ መሬት ትሕዝቶን ኣየር ጠባይን ኣሉታዊ ሳዕቤን ምፍጣሩ
4. ናይ ኣግራብ ምብራስ ዝነድድ ዕንጨይቲ ክኣጽር ምግባሩ
5. በቲ ሕዚ ዘሎ ኣተሓራርሳ ናይ መሬት ጽብት ምህላው
6. ካብ ሕርሻ ወጻኢ ካልእ ናይ ስራሕ ዕድል ዘይምህላው ወይ ብጣዕሚ ንኡሽተይ ምዃኑ

7. ድሁር ናይ ሕርሻ ልምድን አሰራርታን ምህላው/አተሓራርሳ፣አዘራርአ፣ ዘርኢ አመራርጻ፣ ምድኳዕ፣ ናይ ሰብን እንስሳን ጉልበት አጠቓቕማ ወዘት፣/
8. ናይ ከፍቲ ምፍራይን አተሓሕዛን ትሑት ምዃኑ፣ ብፍላይ ድማ ድርቅን ሕማምን ዝፈጥርዎ ጉድኣት
9. ትሑት መነባብሮ ህዝቢ ብምህላው ንዝኾነ ዓይነት ናይ ሕርሻ ልምዳት መደባት ሓጋዚ ዝኾውን ካፒታል ዘይምህላው ናይ ውድብ ዓቕማውን ትሑት ምዃኑ
10. እኹላት ናይ ሕርሻ ኪኢላታት ዘይምህላው
11. ማሕበራዊ ግልጋሎት ትሑት ምዃኑ/ትምህርቲ፣ ሕክምና፣ ትራንስፖርት፣ ዕዳጋ፣ ናይ ልቓሕ ትካላት . . . /
12. ናይቲ ሕ/ሰብ ቴክኖሎጂያዊ ትሕዝቶን ክእለትን ትሑት ምዃኑ

ናይ ሕርሻ ፖሊሲናን መደባትናን ነዞም ኣብ ላዕሊ ተጠቒሶም ዘለው ጸገማት ዝፈትሕን ነቶም ተጥቀላሞም ዘለው ገደባት/limitations/ ኣብ ግምት ዘእቱን ክኾውን ይግባእ።

ማስታወሻ ዝተጠቐሱ ጽሑፋት፣

1. Huntings p.23
2. Huntings p.25
3. Ibid p.25
4. Ibid p.24
5. Ethiopia the challenge of hunger by Graham Hankok ,London Victor Gallauze Ltd. 1985 pp 66-71
6. Punkhurst pp 202-207
7. Ibid pp 235-237
8. Huntings p36
9. ቅርጽን መምርሕን ኣካላትን ክፍልታትን ህወሓት ነሓሰ 72ዓም ገጽ 34
10. TIS annex 7 conservation p. 2

5 እንታይ ፖሊሲታትን መደባትን ይሃልወና

አብ ዝሓለፈ ርእሲ አብ ሕርሻ ዘለውና ጸገማት ጠቀሚ ኣለኹ። ቀጺልና እንገራ ነዞም አብዚ ዘለናዮ መድረኽ ዘለው ጸገማትና ንምፍታሕ ዝህልወና ፖሊሲታትን መደባትን ክኸውን እዩ። ቅድሚ ፖሊሲታትናን መደባትናን ምርኣይ መበገሲ ክኾኑና ዝኸእሉ ሓፈሻዊ ኣረኣኣያታትን ንመምርሒታትና ዝሕግዙ እዞም ዝሰደዱ ነጥብታት አብ ግምት ምእታው የድሊ።

ሀ. አብ ትግራይ አብዚ እዋን ብዘይካ አብ ዓፋርን ኣበርገለን ሳምረን ቆላታት ከምኡውን አብ ወልቃይት ዘሎ መሬት ከገፍሖ ዝኸእል ናይ ሕርሻ መሬት የለን። እቲ ሕዚ አብ ሕርሻ ዘሎ መሬት ነቲ ዘሎ ህዝቢ ጸቢቡ ዘሎን ገሊኡውን ካብ ንሕርሻ ምጥቃም ንበረኽታትን መውዓሊ ጥሪት ብምግባር ዝበለጽ ውጽኢት ክህልዎ እዩ። ነቲ አብ ሕርሻ ዝናበር ህዝቢ መነባብር ንምምሕያሽ ናይ ማሕረስ ቦታ ምግፋሕ ከም መፍትሒ ክውሰድ ኣይኸእልን። ናብቶም ገፋሕቲ ቦታ ኣለዎም ዝበልናዮም ከባቢታት መጠነኛ ናይ ህዝቢ ሰፊራ ክግበር ይከእል። እዚውን ገሊኡ ልዕል ዝበለ ቴክኖሎጂካዊ ትሕዝቶን ካፒታልን ዝሓትት አብ ገሊኡውን ፖለቲካዊ ሳዕቤናት ዝሕልዎ እዩ። ብፍላይ አብ እዋን ቃልስና ብሰፊራ መልክዕ ወይም አብዞም ዝተጠቀሱ ከባቢታት አብ ምልማዕ ዝህልወና ዓቕሚ ውሱን ስለዝኸውን መሬት ምግፋሕ ከም ዓብዩ መፍትሒ ዝረኣ ኣይኸውንን። ስለዚ ነቲ ናይ ሕ/ሰብ መነባብር ንምምሕያሽ እንወስዶም ፖሊሲታትን መደባትን፤

1. አብቲ ህዚ ንማሕረስ ዘገልግል ዘሎ መሬት ጽዑቕ ጉልበትን ካፒታልን ኣፍሲስካ ልሙዑነት ናይቲ መሬት ምቕያርን አብ ዓመት ክልተ ሰለስተ ጊዜ እቶት ከምዘእቱ ምግባርን ምህርታማነት ናይ ዘርኢ ምምሕያሽን እዩ ክኸውን።
2. እቲ አብ ማሕረስ ብጸዕቂ ተዋፊሩ ዘሎ ናይ ሰብ ጉልበት ካልእ ናይ ስራሕ ሜዳ ከፊትካ ክንቀሳቐስ ምግባር ክኸውን ይግባእ።

ለ. ናይ ሕርሻ ኩነታት ምምሕያሽ ማለት ናይቲ ህዝቢ መነባብርውን ምምሕያሽ ኣጣሚሩ ክሕዝ ይግባእ። ስለዚ አብ ትግራይ ናይ ሕርሻ ምምሕያሽ ማለት ብዝማዕበለ መሳርሒ እቶት ጌርካ አብ ውሱናት ፕሮጀክታት ናይ እኽለ/ጥሪት እቶት ምውሳኽ ማለት ኣይኮነን። ናይ ሕርሻ ምምሕያሽ ቦቲ አብ ማሕረስ ተዋፊሩ ዘሎ ህዝቢ አብ ሕድሕድ ገባር ዝምዝገብ ምምሕያሽ ድምራዊ ውጺት እዩ ክኸውን ዘለዎ። ብሕድሕድ ገባር ከመጽእ ዝኸእል ምምሕያሻት ቦቲ ዘለዎ ትሑት ኢኮኖሚያውን ባህላውን ቴክኖሎጂያውን ትሕዝቶ ዝግዛእ/ዝግደብ ስልዝኸውን ዕብዮቱ ቀስታዊ እዩ። ይኹን እምበር መነባብር ናይቲ ገባር ንምምሕያሽ ቀጥታዊ ጽልዎ ስለዝህልዎ እቲ ዝበለጽ ኣግባብ ክኸውን እዩ። እዚ ክንበል ከለና ናይ ሕ/ሰብ መነባብር ምምሕያሽ ከም ሸቶ እንተውሲድና እዩ። ብኢኮኖሚያዊ ዕብዮትን መከሰባይነትን ንምምዛን እንተኾይኑ ግን እቲ ብውሱን ፕሮጀክታት ምስራሕ ዝበለጽ መከሰባይ/ውጽኢት ዝህብ ክኸውን ይኸእል። እዚ እቲ ዝድለ ኢኮኖሚያዊ ምስራሕ/calculation/ ኣካይድካ ክውሰን ይኸእል። ሓፈሻዊ ገምጋም ንምውሳድ ክጠቕመና አብ ክልቲኡ ኣግባብ ዝህሉ መኸሰብን ጉድኣትን/advantages and disadvantages/ ንምርኣይ ምስ ናይ ቃልስና ኩነታት ብምዝማድ ቀሪቡ ኣሎ።

ብሕ/ሰብ ደርጃ ሕርሻ ምምሕያሽ ዘለዎ፤

መክሰብ፤

- ብብንእሽተይ እቲ ሕ/ሰብ ንባዕሉ እንዳኸእለን እንዳማላየሽን ክኸይድ ይገብር
- ናይ ሕ/ሰብ ጉልበት ብሙሉኡ ስለትጥቀም ብዙሕ ካፒታል ኣይሓትትን
- አብ እዋን ቃልሲ ብናይ ጸላኢ ምንቅስቓስ ብዙሕ ኣይዕንቀፍን ወይ ኣይፈርስን

ጉድኣት፤

- እቲ ዝካየድ ናይ ልምዓት መደብ አብቲ ድኹም/ዘይልሙዕ መሬት ናይቲ ገባር ስልዝኸነ ጽቡቕ መሬት ናይ ምምራጽ ገደብ ኣለካ ስለዝኾነውን ትሑት እቶት ይህልወካ
- ቲክኒካውን ባህላውን ናይቲ ገባር ትሑት ብምጂኑ ምህርታማነቱ ትሑት ይኸውን
- እቲ ገባር ዝተበተነ ስለዝኾነ አብ ገፊሕ ቦታ ክዋፈር ዝኸእል በዝሒ ክኢላታት ይሓትት

ብፕሮጀክት ዝካየድ ሕርሻ፤

መኸሰብ፤

- ጽቡቕ መሬት ክትመርጽ ስለትኸእል ካብ ልሙዕ መሬት ዝርከብ ምህርታማነት ትኸሰብ
- ምዕቡል መሳርሒ እቶትን ኣግባብ ኣተሓራርሳን ክትጥቀም ስለትኸእል ዝለዓለ ምህርታማነት ኣለዎ
- ብውሑድ ክኢላታት ክትኣልዩን ክተመሓድሮን ትኸእል

ጉድኣት፤

- ብዙሕ ካፒታል ስለዝሓትት ብፍላይ አብ እዋን ቃልሲ ኣግፊሕካ ክተካይዶ ይጽግም

- ናይ ሕድሕድ ገባር መነባብሮ ኣየመሓይሸን። ብሓፈሻ ናይ ሕ/ሰብ እቶት ክውስኽ ይኸእል ነቲ ውልቀ ገባር ግን ኣይበጽሖን። ብነጻ ኣይትህቦን ብኢኮኖሚ ዓይነ ኪሳራ እዩ። ቁሩብተይ ሸቃሎ ይቐጽር ይኸውን ነቲ ዝበዝሕ ገባር ግን ለውጢ ኣየምጽእን።
- ጸላኢ ብቐሊሉ ክጥምቶ ይኸእል ንሓዲጋ ዝተቐለበ እዩ። ብቐሊሉውን ክዕንቀፍ ይኸእል እዩ።

ስለዚ ኣብዚ እውን ናይ ሕ/ሰብና መነባብሮ ምምሕያሽ ጊዜ ዘይህብ ሕቶ ብምኸኑን፣ ብካፒታል ዓይነውን ዓቕምና ስልዝግድብን፣ ናይ ጸጥታ ኩነታትውን ኣብ ግምት ብምእታው ናይ ሕርሻ ፖሊሲና ሕ/ሰባዊ መልክዕ ሒዞ ክኸይድ እዩ። ስለዚ ምስቲ ዓቕሚ ፣ ባህሊ፣ ክእለትን ናይ ህዝብና ዝኸይድ ምምሕያሻትን ናብ ኩሉ ክባጸሕ ዝኸእል/ሰታንዳርዳይዝ/ ብምግባር ዝትልም ፖሊሲን መደባትን ይህልወና። እዚ ክንብል ከለና ግን ብፕሮጀክት መልክዕ ክስርሑ ዝኸእሉ መደባት ኣይህልውን ማለት ኣይኮነን ብካልኣይ ደርጃ እንዳትረኣዩ ናይ ካፒታልን ኪኢላታትን ጉልበትን ምደባ ዝነኣሰ ይኸውን ማለት እዩ።

ኣብ ናትና ኩነታት ናይ ገባር ተለምዳዊ ኣሰራርሓ ክመሓየሽ ብምግባርን ዝናም ብምጥቃምን ክምዘገቡ ዝኸእሉ ለውጥታት ኣናእሹቱ እዮም ኸኾኑ። ናይ ሃንቲንግ ጽንዓት ከምዝጥቁም ናይ ኢንዱስትሪ ሓገዝን፣ ማዳበርያን ደሓን ዕዳጋን፣ ናይ ልቓሕ ትካላት፣ ናይ ጽንዕትን ምርምርን ትካላት ወዘተ. ኣብ ግምት ኣኣትዮም ዝጽበይዎ ናይ እቶት ዕብየት 1.5% ጥራሕ እዩ ነይሩ። እዚ ምስ ናይ ህዝብና በዝሒ ዕብየትን ናትና ናይ ቃልሲ ኩነታትን መነባብሮ ገባር ዝቐይር ኣይኸውንን። ብናትና ትሕዝቶን ዓቕምን ዝበለጸ ውጽኢት ከነመዝገብ ንኸእል ኣብ ማይ ምዕቃብን ውሑጃት ምጥቃምን እንገብር ምርብራብ እዩ። ስለዚ መደባትና ንማይ ምዕቃብን ውሑጃት ምጥቃምን ዝለዓለ ጠመተ ክህብ ኣለዎ።

እቲ ኣብ ምንጎ ብፕሮጀክት መልክዕ እቶት ምውሳኽ ድዩ ወይስ ኣብ ሕ/ሰብ ቀስታዊ ለውጢ ብምምዘጋብ እቶት ናይ ሕ/ሰብ ምምሕያሽ ዝበለጸ ዝኸውን ንዝብል ምስ ናይ ሃንቲንግ ዝነበረ ገምጋም ኣዛሚድና ቀጺልና ክንርኢ ኢና፣ ካብ ናይ ሃንቲንግ ግምገማ፣

- በቲ መደብም መሰረት ኣብ 10-12 ዓመት እቶት ብ 30% ክውስኽ ይግምቱ
- ኣብዚ 12 ዓመት ዝግበር ወጻኢ ኢትዮ ብር 1300 ንሓዲ ቤተሰብ፣ ን190000 ቤተሰብ ኢትዮ ብር 247 ሚልዮን
- ኣብ ናይ መጀመሪያ 5 ዓመት ዝተመደበ ኢትዮ ብር 69.52 ሚልዮን

እዚ ኣብ ላዕሊ ኣሃዛት ኣብ ግምት ብምእታው ብፕሮጀክት መልክዕ ከም ሓጽባዊ መስኖ ኣብ ዓፋር ክስረሐሉ እንተዝግበር፣

- ንሓዲ ሄክታር ሓጽባዊ መስኖ ንምስራሕ ብዝለዓለ ግምት ኢትዮ ብር 5000 ይውድእ። ናይ ሓሙሽተ ዓመት ባጀት ጥራሕኳ እንተወሲድና፣

$$\frac{69.52 \times 10^6}{5 \times 10^3} = 13904 \text{ ሄክታር ክልምዕ ይኸእል}$$

- ኣብ ሓዲ ሄክታር 30 ኮንታል ብንእሽቲኡ ከእቱ ይኸእል እዩ/ካብ ናይ ሸዋጣ ተሞክሮ/። ስለዚ ካብ 13904 ሄክታር 417160 ኮንታል ይርከብ ማለት እዩ። ብናይ ሃንቲንግ ፕላን ግን ኣብ ዓመት 1.5% ናይ እቶት ወሰኽ ሒሳብ ኣብ 5 ዓመት 165237 ኮንታል ይርከብ።

ካብዚ ሒሳብ ንርደኦ እቲ ናይ ሃንቲንግ ባጀት ኣብ ናይ መስኖ ፕሮጀክት እንተዘውዕልዎ ዝሓሸ እቶት/ውጻኢት ከምዝነበሮ እዩ። ካብ ናይ ውድብ ጽንዓት ኣብ ዓፋር ብሓጽባዊ መስኖ ክስራሕ ዝኸእል ካብ 150000 ሄክታር ዘይንእስ መሬት ምህላው ይግለጽ። ኣብ ሰላም ጊዜን ብመንግስቲ ደረጃን ኮይንካ ናይ ሓጽባዊ ኣሰራርሓ ካብቲ ሕዚ ነካይዶ ዘለና ብዝሰለጠን ብዝሓሰረን ንምክያድ ይከኣል እዩ።

ካብ ናይ ሃንቲንግ ፕላንን ጽንዓትን ከምንርደኦ ኣብታ ጽንዓት ዘካየዱላ ከባቢ ዓመታዊ ናይ ሕርሻ እቶት 220316 ቶንስ እዩ። በቲ ፕላኖም ኣብ 5 ዓመት 165523.7 ቶን ምወሰኹ ነይሮም። እቲ እቶት ከኣ ናብ ሕድ ሕድ ገባር ክከፋፈል ነይሩ እዩ። ብፕሮጀክት መልክዕ ብሓጽባዊ ገይሮም እንተዝነበሩ ኣብ 5 ዓመት እቲ እቶት ብ 12.6 ጊዜ ክውስኽ ምኸኣለ ነይሩ። ነቲ ፕሮጀክት ምምሕዳርን፣ ኪኢላታትን ከምኡውን እቲ እኸሊ ናብቲ ተጠቓሚ ንምብጻሕ ዘድሊ ናይ ትራንስፖርት፣ ወዘተ. ዝመሳሰሉ ዋጋ ኣብቲ ሂሳብ ኣይኣተወን። ንሱ ተሓሲቡውን እቲ ፕሮጀክት ዘኸሰብ ምኸኡ ብሩህ እዩ።

ስለዚ እቲ ናይ ሃንቲንግ ፕላን ብኢኮኖሚያዊ መመዘኒ ጥራሕ እንተሓረገናዮ ብሓጽባዊ ፕሮጀክት እንተዝገብርዎ ምሓሽ ነይሩ ክንብል ኢና። ናይ ሃንቲንግ ፕላን ግን ካልእ ንሕ/ሰብ ዝጠቓም መኸሰብ ኣለዎ፣

1. መሬት ክይሸርሸር ዘኸእል ስለዝነበረ ብገንዘብ ጥራሕ ክግምገም ዘይኸእል ሃብቲ ናይ ሕ/ሰብ ምኸኡ

2. እቲ መነባብሮ ናይቲ ሕ/ሰብ በብእዋኑ ካብ ምንቁልቋል የድሕኖ ምምሕያሽውን ከርኢ ይኸእል። ብነጻ ንቲ ገባር ካብቲ ብፕሮጀክት ዝተረኸበ ትርፌ እቶት ምሃብ ዝበለጸ ናብርኡ ከመሓይሾ ምኸአለ ግን ነቲ ህዝቢ ዝገደደ ጽግዕተኛ እንዳጥነ ክኸይድ ዝገብር ክፍታሕ ዘይኸእል ሱር ዝሰደደ ኢኮኖሚያዊ ጸገም ንሓዋኑ ዝፈጠር ይኸውን። ንሓደ ቤተሰብ ኢትዮ ብር 1300 ኣብ 12 ዓመት ወጻኢ ገይርካ ንባዕሉ ክኸእል ምግባር ዝሓሸ መሰረታዊ ፍታሕ እዩ።

ኣብ ወያነናውን ኣብዚ መድረኽ ነዚ ዝምልከት ዝልዓሉ ክልተ ሕቶታት ኣለው። ንሳቶምውን፡

1. ናይ ውድብና ኢኮኖሚ ዓርሱ ንምኸእል ናይ ውድብ ሕርሻዶ ወይስ ናይ ሕ/ሰብ ሕርሻ ቀዳምነት ክንህብ ይግባእ?
2. ኣብ ናይ ሕ/ሰብና ናይ ሕርሻ መደባት ኣብ ፕሮጀክት ከም ናይ ሸዋጣ ዓይነት ቀዳምነት ምሃብዶ ወይስ ብገፊሑ ነቲ ሕ/ሰብ ዝጠቐሙ ናይ ኣሰራርሓ ለውጥታት/ husbandry improvement and standardization/ ሃንቲንግ 18 69.

ካብ ናይ ሸዋጣ ተሞክሮ ንሓደ ሄክታር ዘድሊ ናይ ሰብ ጉልበት ካብ 700 መዓልታዊ ሰብ ጉልበት ንታሕቲ ምዃኑ፣ ብገንዘብ ሒሳብ ድማ ብ\$3 ኣሜሪካ ዶላር ንሓደ ሰብ ሒሳብ \$2100 ኣሜሪካ ዶላር ንሓደ ሄክታር ምዃኑ ተፈሊጡ ኣሎ።

ነታ ቀዳመይቲ ሕቶ ንምምላስ ይ ውድ ብኢኮኖሚ 75% ጅኦት ኣብ ስንቁ ዝጠፍእ እዩ። ነዚ ስንቁ ንምምላእ ብዘመናዊ ዝኾነ ኣግባብ እንተሓረሰና ክነማልኦ ንኸእል ኢና። ሕዚ ዘድለየና ስንቁ 100000 ኩንታል ኣቢሉ እዩ፣ ካብ 1000 – 2000 ሄክታር መሬት 2 ወይ 3 ጊዜ ብምሕራስ ክፈሪ ይኸእል እዩ። ነዚ ንምልማዕ ኣብ ምብራቕ ሓጽባዊ መስኖ ብምጥቃም 5 – 10 ሚልዮን ኢትዮ ብር የድልየና። ብዘለና ናይ ኪሊታት ሓይልን ካፒታልን ክነማልኦ ንኸእል ኢና። ግን ኣብ ቃልሲ ስለዘለና ናይ ጸላኢ መጥቃዕቲ ክበጽሖ ስልዝኸእል ዘተኣማምን ኣይኮነን።

ነቲ ካልኣይ ሕቶ ንምምላስ ቅድም ክብል ከምዝረኣናዮ ብነኣሽቱ ምምሕያሻትን ለውጥታትን/ husbandry improvement and standardization / እቲ ኣብ ሕ/ሰብ ከመጽእ ዝኸእል ዕብየት ብጣዕሚ ንኡሽተይ (ካብ ናይ ሃንቲንግ 1.5%) ብዓመት እዩ። እዚ ምስቲ ዕብየት ናይ ህዝቢ ዘይመጣጠን ብምዃኑ ናይ መነባብሮ ምንቁልቋል እዩ ከስዕብ ዝኸእል። ኣብዚ እዋን ቃልሲ ናይ ወያነና ሰረት እቲ ሕሰብ እዩ። ኣብ ቃልሲ ንክድግፍን ንክሳተፍን እንትነኣስ ንመነባብሮ ዝኸኸሎ ኢኮኖሚ ክህልዎ ይግባእ። ከምኡ እንተዘይኮይኑ ብናይ ጸላኢ ሻጥራት ክደናገርን ነቲ ወያነ ክጸረርን ይኸእል። ነቲ ወያነውን ክሸከም ዝኸእል ትሕዝቶ ይስእን። ስለዚ ናይ ሕ/ሰብና ናይ ሕርሻ ኩነታት ብቐዳምነት ተራእዩ ካብ ዘለና ኪሊላታትን ካፒታልን ክንዋፈረሉ ይግባእ። ክንዋፈረሉ ኣለና ክንብል ከለና ኣብ ናይ ውድብ ሕርሻ ተዋፊርና ንረኸቦ እቶት ካብቲ ሕ/ሰብ ረኺብና ናይ ስንቁ ድልየትና ከማልኣልና እዩ ካብ ዝብል ጥራህ ዘይምዃኑ ምርዳእ የድሊ። እቲ ናይ ኪሊላታትናን ካፒታልናን ኣወፋፍራ ንውድብ ክንደይ ኩንታል ክረከብ ይኸእል ካብዝብል ዘይኮነስ ኣብቲ ሕ/ሰብ ብዘምጽኦ ለውጥን ብኡ ኣቢሉውን ዝፈጠሮ ፖለቲካዊ ኩነታትን እዩ ከምዘን ዝግባእ። ስለዚ ኣብዚ ናይ ተከዘ ኣኼባ ማ/ኮሚቴ/1975 ዓም/ ንሕ/ሰብና ሕርሻ ቀዳምነት ክንህብ ኣለና ዝብል ውሳኔ ብዓይኒ ናይ ውድብ ስንቅን ኢኮኖሚን ዘድሊ በዝሒ ኣብ ሓጺር እዋን ንምርካብ ዘይኮነስ ርጉእ ኢኮኖሚያዊ ኩነታት ኣብ ሕ/ሰብን ምፍጣር ብዝብል ክረ ዝግበኦ ምዃኑ ይረኣየን።

እታ ካልኣይቲ ሕቶ ድህሪ ምምላስ ኣብ ክሊ ሕ/ሰብ ሕርሻ ነየናይ ኣግባብ ዝበለጸ ጠመተ ጌርና ንንቀሳቕስ ዝብል ይኸውን። ኣብዚ እዋን ብናትና ኣሰራርሓ ደረጃ ዘለው ኣረኢያታት ካብዘም ዝስዕሩ ክልተ ሓሳባት ነየነኣም ትኹረት ንሃብ ዝብል እዩ።

1. ናይ ኣሰራርሓ ልምድ/ husbandry and standardization/ ምግፋሕ ነቐድም ዝብል
2. ናይ ሸዋጣ ዓይነት ፕሮጀክትታት ምግፋሕ ቀዳምነት ይወሃብ ዝብል

ኣብዚ ናይ ሕዚ ዘሎ ናይ ሕርሻ ኩነታትን ልምድን ኣሰራርሓን ኣብ ትግራይ ናይ ዝናም ሕጽረትን ናይ መሬት ጽበትን እቲ መሰረታዊ ጸገም ናይ ሕርሻ እዩ። መሰረታዊ ምምሕያሽ ኣብ ሕርሻ ንምምጻእ ድማ ነዘም ክልተ ጸገማት ንምፍታሕ ዝዕልም ክኸውን ይግባእ። እቲ ዘሎ ድሕር ልምዳዊ ኣሰራርሓ ብምምሕያሽ ከመጽእ ዝኸእል ናይ እቶት ለውጢ ኣብቲ ናይ ገባር መነባብሮ ርኡይ ለውጢ ኣየምጽእን። ከምቲ ደጋጊምና ዝረኣናዮ ነቲ ናይ ገባር ናብራ ከየንቆልቋል ዝሕግዝ እንተኾይኑ እምበር መነባብሮ ከመሓየሽ ኣይገብሮን። ከም ናይ ሸዋጣ ፕሮጀክታት ዝፈሱ ውሕጃት/ማያት እንዳ ገራህካ ናብ ግራውቲ ክኣቱ እንዳገበርካ ማይን ሓመድን ዝዕቅብ ኣሰራርሓ ውሕስነት ዘለው እቶት ይኸውን እቲ እቶትውን ብ10 ኢድ/10000% ይውሰኹ። ብውጹት ዓይኒ ክልቲኡ ኣሰራርሓ ዝወዳደርውን ኣይኮነን ናይ ሸዋጣ ዓይነት ሓጽባዊ ኣሰራርሓ ክንመርጽ ኢና። ይኹን እምበር ዘለና ናይ ኪሊላታት ዓቕሚ ነዚ ሓጽባዊ ፕሮጀክት ብትግራይ ደርጃ ንምክያድ እኹል ኣይኮነን። በዚ ዘለና ናይ ኪሊላታት በዝሒ ብብዓመቱ ክንሰርሖ ንኸእል ብጣዕሚ ውሱን ክኸውን እዩ። ነዚ ከም ስትራቴጂካዊ መፍትሒ መሪጽና ክንንቀሳቕሱ ዝግባእ ኮይኑ ኣብዚ እዋን ግን ጊዜ ዘይህብ ሕቶ እቲ ናብራ ገባር ካብቲ ዘለዎ ከየንቆልቋል ገደብ ኣብ ምግባር ክንረባረብ

ይግባእ። ነቲ ልሙድ አሰራርሓታት ንምምሕያሽ ዘኸኸል ናይ ሰብ/ኪላታት ሓይሊ ብትሕት ዝበለ ደረጃ ብበዝሒ ኣምሂርካ ብዘቐልጠፈ ምውፋር ክግበር ይከኣል እዩ። ነዚ ጎረቤት ንጎረቤት ንጎረቤት ክባዕሩ ዘኸኸሉ ናይ ምሁራት በዝሒ ክስልጥኑን ስራሕ ክጅምሩን ክግበር ይከኣል። ኣዝመራ እንተሊዩ ኩሉ ገባር ኣብ ዓመት ናይ ግራፍ ሓደ ሲሶ ሓጽባዊ መስኖ ክሰርሕ ይኸኣል እዩ። ናይ መሳርሒ/ባዴላ፣ መኸግቲ፣ መጉሓፊ . . . / ሕጽረት ስለዘሎ ነዚ ንምምላእ ካፒታል የድሊ። ናብ ሰብ ናይ ትራንስፖርት ጽም እንተዘየልዩ ነዚ ንምምላእ ዘድሊ ካፒታል ብጣዕሚ ብዘሕክኡ ኣይኮነን። ኣዝመራ እንተዘየልዩ ግን እቲ ገባር ኣብ ግራፍ ክሰርሕ ኣይኸኣልን ወይ ስንቂ ክትቅርቡ ኣለካ። እዚ ድማ ካብ ዓቕሚ ውድብና ንላዕሊ ስለዘኸውን እቲ ስራሕ ብትግራይ ደረጃ ንምፍጻሙ ብዘሕክኡ ዓመታት ክወስድ ይኸኣል።

ሐ. ናይ ጉልበት ሕቶ

ኣብ ትግራይ ሕርሻ ሙሉእ ብሙሉእ ኣብ ናይ ማሕረስ ዕዮ ክካፈል ዝኸኣል እቲ ካብ 15 – 55 ዓመት ዕድሜ ዘለዎ ወዲተባዕታይ እዩ። እዚ ኣካል ሕ/ሰብ 25% ናይቲ ህዝቢ እዩ። እዚ ማለት ሓደ ሰብ ን4 ሰብ ይጸውር ኣሎ ማለት ይኸውን። በዚ ሕዚ ዘሎ ናይ አሰራርሓን ባህልን ሓደ ገባር መሬትን ጽምዲ ብዕራይን እንተረኺቡ ምስ ቤተሰቡ ኮይኑ 3 ሄክታር ክሓርስ ይኸኣል/ማሕረስ፣ ጸህያይ፣ ዓጺድ፣ ዓውዲ፣ ወዘተ. የጠቓልል/። ብተደጋጋሚ ክፍሊ ህዝቢ ብምኽንያት ብዘሓት ብምግዳሎምን ኣባላት ውድብ ብምጂኖምን ኣብ ሕርሻ ዝካፈል ናይ ሰብ ጉልበት ይቕንስ ኣሎ። ካብዚ ዝነቐለውን ብግቡእ ዘይሕረስ መሬት ኣሎ። እቶትውን ክቕንስ ሓደ ምኽንያት እዩ ዝብል ጸብጻባት ይቐርብ እዩ።

ብግቡእ ዘይሕረስ ናይ ወየንትን ስድራ ተጋደልትን ናይ ኣባላት ውድብን ከምዘሎ ዘየካትዕ ሓቂ እዩ። ነዚ ምኽንያት ዝሓርስ ጉልበት ስልዝወሓደ እዩ ዝብል ግን ትኸክል ኣይኸውንን። ቃልሲ ካብ ዝጅመር ዝተሰለፈ በዝሒ ካብ 40000 ኣይበዝሕን። ኣብ ትግራይ ናይ ሕዝቢ ዕብየት ብ2.5% ኣብ ዓመት እዩ። ድሕሪ መሬት መቐሎ/1972ዓም/ ኣብዚ 4 ዓመት ውሽጢ ዝህሉ ናይ ሰብ ወሰኽ ብንእሽቲኡ ኣብ ሓራ መሬትና ዘሎ በዝሒ ሰብ 2 ሚልዮን እንተወሲድና ኣብ ዓመት 50000 ይውሰኽ፣ ኣብ 4 ዓመት ድማ 200000 ኣቢሉ ክኸውን እዩ። ስለዚ ብትግራይ ደርጃ ብምኽንያት ምግዳል ዝጎደለ ናይ ሰብ ሓይሊ በቲ ሓድሽ ትውልዲ ዝተተከአን እንድያውም ሕልፊ ጉልበት ከምዘሎን ኢና ንርዳእ። ፍርቂ ናይዚ ደቀንስትዮ እየን እንተይልና ድሕሪ መሬት መቐሎ ኣብ ዝሓለፈ 4 ዓመት ካብ 100000 ዘይውሕድ ሓድሽ ጉልበት ተወሲኹ ኣሎ። ፍሉያት ወረዳታት ከም ኣብነት ብምውሳድ ብዝርዝር ምርኣይውን ይከኣል።

ኣሃዛት ናይ ናዕዴርን እንዳማርያምን ናይ 1975ዓም እዩ። ናይ ማይቅነታልን እንዳባጻሕማን ናይ 1974ዓም እዩ።

ወረዳ	በዝሒ ህዝቢ	ካብ 0-7 ዓመት ዘለው	በዝሒ ኣቡዑር	ገፍሒ መሬት ብጽምዲ	በዝሒ ዝተጋደለ	በዝሒ ኣባላት ውድብ
ናዕዴር	34471	4658	13363	33253	1194	---
እንዳማርያም	25709	4150	8503	31360	934	194
ማይቅነጣል	23028	3459	-----	26501	800	146
እንዳባጻሕማ	26669	2270	-----	29993	1200	195

ወረዳ	በዝሒ ጉልበት 15-55 ደ/ተባዕትዮ	ዝሕዝቡ ቤ/ሰብ	ዝሕረሰሎም መሬት ብጽምዲ	ዘድሊ መዓልታዊ ጉልበት
ናዕዴር	8131	-----	1790	5389
እንዳማርያም	6266	552	5041	13952
ማይቅነጣል	7556	557	1906	2562
እንዳባጻሕማ	7231	293	1650	2769

ሰደቓ ቁ.9

እቲ ዘለና ናይ ዕድመ አሃዛት ብዕድመ ክጸሓፍ ከሎ ካብ 0-7 ዓመት ስለዝተባል ንምስልሑ ክጥዕመና ናይ 7 ዓመት ከይዲ ክንገሪ ኢና።

ከም ኣብነት ናዕዲና እንተወሲድና ዝሓለፈ 7 ዓመት 4658 ደቂ ተባዕትዮ ተወሲኹም። ኣብ ሙሉእ ዕዮ ክሳተፍ ዝኸእል ካብ 15 ዓመት ንላዕሊ ዘሎ እዩ ኢልና እንተወሲድና ቅድሚያ 7 ዓመት ኣብ ክለ 7-15 ዓመት ዕድመ ዝነበሮም ደቂ ተባዕትዮ ሃዲኻ ናይ ዕዮ ጉልበት ኣብ ዝሓለፈ 7 ዓመት ተወሲኹ ኣሎ ማለት እዩ። ስለዚ ኣብ ናዕዲና 4658 ሓዲሽ ጉልበት ክውሰኽ ከሎ ዝተጋደሉ ድማ 1194 እዮም። ኣባላት ውድብ ወሲኹ ክሳብ 1500 ይኹኑ እንተበልና 3000 ሰብ ሓዲሽ ጉልበት ተወሲኹ ኣሎ ማለት እዩ። ኣብ ናዕዲና ወያነና ካብ ዝጅመር ዝተወሰኹ ሃዲሽ መሬት የለን። ስለዚ እቲ ዝነበረ መሬት ብዋሕዲ ናይ ሰብ ጉልበት ከይተሓረሰ ዝተርፈሉ ምኽንያት የለን ማለት እዩ።

ብኸልእ ኣግባብ ክንግምግም እንተኾይንና ድማ ኣብ ናዕዲና እኹል መሬትን ጽምድን እንተረኺቡ ሓደ ቤተሰብ 12 ጽምዲ/ካብ ታሃዲ ጽንዓት/ ዘውዕል ግራት ክሓርስ ይኸእል እዩ። ኣብ ናዕዲና ዘሎ ናይ ሰብ ጉልበት 8131 ሰብ፣ መሬት ድማ 33253 ጽምዲ ስለዝኾነ ኣብ ውሽጢ 4 መዓልቲ ክሕረስ ይኸእል እዩ። ብናይ ኣቡዑር ትሕዝቶ ናይቲ ዓዲ እንተረከብና ድማ 6000 ዝኸውን ጽምድ ስለዘሎ እቲ ኣብ ናዕዲና ዘሎ ሙሉእ መሬት ኣብ 6 መዓልቲ ክሕረስ ይኸእል እዩ። እቲ ናይ ሰብ ጉልበትን ናይ ብዕራይ ኩነታትን ከምቲ ኣብ ሓሳብ ዝተጠቐምናሉ ዝተወሃሃደ ከይኸውን ይኸእል። እቲ ኣፈላላይ ግን ብዘሕ ስለዘይኸውን ነቲ ንበጽሑ መደምደምታ ኣይቐይርን። ኣብ ናዕዲና ካብ 1-2 ብዕራይ ዘለዎም 5401 ፣ ካብ 3 -4 ብዕራይ ዘለዎም 1354 ፣ ካብ 5-10 ብዕራይ ዘለዎም 4 ገባራት ኣለው። ስለዚ እቲ ዝተወሰደ ግምት ከም ቁቡል ጌርካ ምውሳድ ትኸክለኛ እዩ። ኣብ ናዕዲና ዘሎ ግራት ንምሕራስ 6 መዓልቲ ጥራሕ ይኣክል ማለት እዩ። ምስቲ ሕዚ ዘሎ ናይ ዝናም ዋሕዲ ኣዛሚድካ እንተረከብ ካብ ግንቦት ክሳብ ሓምሌ ኣራጢጥካ ክሕረሰሉን ክዝረኡሉን ዝኸእል እኹል እዩ። እዚ ኣብ ግምት ኣትዮ ኣብ ናዕዲና ዘሎ መሬት ካብቲ ዘሎ ፍርቂ ጉልበትን ኣቡዕርን ክሕረስ ይኸእል እዩ። ካብዚ ክንርደኡ ንኸእል ኣብ ሕ/ሰብና ዘሎ ጉልበት ብምኽንያት ናይ መሬት ጽባታ ከምቲ ዝግባእ ዘይንጥቀመሉ ከምዘለናን ካብቲ ሕ/ሰብ ካብ 50% ዘይንእስ ጉልበት ናብ ካልእ ናይ ስራሕቲ መደይ ክዋፈር ከምዝኸእልን እዩ።

ናይ ትግራይ ህዝቢ 3 ሚልዮን ይኸውን እዩ ኢልና እንተወሲድና ብ 2.5% ዓመታዊ ወሰኽ ሓሳብ ብብዓመቱ 75000 ሰብ ይውሰኽ ማለት እዩ። ናይ ሕርሻ እቶት ነቲ ሕዚ ዘሎ ህዝቢ ንመነባብር ክኸእል ብንእሸቲኡ ብ 40% ኣቢሉ ክውሰኽ ኣለዎ ብድሕሪኡውን ነቲ ተወሳኺ ናይ ህዝቢ ዕብዮት ንምሽካም ብብዓመቱ ናይ ፍርያት እቶት ብ2.5% ክውሰኽ ኣለዎ ማለት እዩ። ናይ እቶት ምምሕያሽ ክግበር ዝኸእል ዝሕረስ መሬት ብምግፋሕ ዘይኮነን ኣብ ማሕረስ ብዝረከኦ ተክኖሎጂያዊ ለውጢ እዩ። እዚ ለውጢ ኣብ እዋን ቃልሲ ንኸተማልእ ቀሊል ኣይኮነን። ስለዚ ብናትና ኩነታት እቲ ብብዓመቱ ዝውሰኽ በዝሒ ህዝቢ ካልእ ናይ ስራሕ መዳያት ክረከብ ምጽዓር ተወሳኺ መማረጺ ይኸውን። ሃንቲንግ ኣብቲ ጽንዓት ዝገበረሉ ናይ ሕርሻ ከባቢ መነባብርኡ ከይተናገሶ ርጉእ ኮይኑ ክቐጽል እቲ ብብዓመቱ ዝውሰኽ በዝሒ ህዝቢ/30,000 ኣቢሉ/ ኣብ ካልእ ቦታ ከይዱ ክሰፍር እንተተገይሩ እዩ ይብል።

ብናይ ሃንቲንግ ፕላን ናይ ሕርሻ እቶት ብ 1.5% ክንውሰኽ ንኸእል ኢና ዝብል ግምት ሓዞም ዝተበገሱ እንተኾነ ካብቲ ሕ/ሰብ ዝተወሰነ በዝሒ ብብዓመቱ ናብ ካልእ ናይ ስራሕ መዳይ ወይም ናብ ሰፈራ ቦታ ክኸይድ ከምዘለዎ ዝሕብር ምዃኑ ንርኢ። ርግጽ ናይ ሕርሻ ኩነታት ንምምሕያሽ ጻዕቂ ናይ ጉልበትን ካፒታልን/ labour and capital intensive/ ዝሓትት ምዃኑ እንተተረዳእናውን እቲ ናይ መሬት ገፍሒ ምስቲ ዘሎ ድሑር ናይ ማሕረስ ኣግባብ ካብቲ ዝኸእሎ ንላዕሊ ሰብ ክበዝሕ ምግባር ነቲ ጸገም ዘግድዶ እምበር ዝፈትሕ ኣይኸውንን።

ስለዚ ብቐልሲ ምኽንያት መንእሰይ ስለዝተጋደለ እቲ ዝተርፈ ገባር ጉልበት ስለዝውሕዶ ብጉቡእ ከይተሓረሰ ዝተርፍ መሬት ኣሎ ዝብል ኣቀራርባ ግጉይ እዩ። እቲ ገባር ኣብ እዋን ክረምቲ ናይ ስድራ ተጋደልትን ኣባላት ውድብን ዝገብሮ ሓገዝ ይበዝሖ እዩ ዝብል ኣቀራርባውን ትኸክለኛ ኣይኮነን። ካብዚ ናይ ናዕዲናን እንዳማርያምን ኩነታት ከምንርደኡ ኣብ ናዕዲና ኣብ ናይ ኣባላት ውድብን ስድረኡምን ዝገብሮ ሓገዝ ሓደ ገባር ሓደ መዕልቲ እዩ። ኣብ እንዳማርያም ድማ ክልተ መዓልቲ እዩ። እዚ ካብ ማሕረስ እስካብ ዓውዲ ዘጠቓለለ ማለት እዩ። ናይ ማይቅነጣልን እንዳግጸሕማንውን ካብኡ ንታሕቲ እዩ።

ኣብ ናይ እንዳማርያም ኣሃዝ ከምዘመልከቶ 552 ዝሕዝቡ ስድራ 5041 ጽምዲ መሬት ከምዝተሓረሰሎም ይገልጽ። እዚ ማለት ገሊኡ ግራት ክልተ ጊዜ ይሕረስ ማለት እዩ። ሓደ ጊዜ ጥራሕ ዝሕረስ እንተኾይኑ ግን ንሓደ ቤተሰብ 10 ጽምዲ መሬት በጺሕዎ ኣሎ ማለት እዩ። እዚ ድማ ምስቲ እንዳማርያም ሓደ ገባር 8 ጽምዲ መሬት ይበጽሖ ዝብል ይጋጮ። ጉጉይ ኣሃዝ ክኸውን እዩ ወይ ድማ ናይ ገባር ጉልበት ብግቡእ ኣይተጠቐምናሉ።

ከምእብነት ተወሲደን ዘለዎ ወረዳታት ብበዝሒ ዘጋደላ እየን። ዋላ እቲ ዝኸፈ ኩነታት ወሲድና ንምርአይ ተባሂለን ዝተመረጸ እየን። ብጣብያ ደርጃ ዝህሉ ሚዛን ምናልባት ዝተፈለየ ስእሊ ክህሉ ይኸእል ይኸውን፤ እንተተኸኢሉ ብጣብያ ደርጃ ንቕድሚት ምምዛን ከድሊ እዩ። በዚ ናይ ወረዳ ገምጋም ግን እቲ ንስድራ ተጋደልትን አባላት ውድብን ዝግበር ናይ ጉልበት ሓገዝ ነቲ ገባር ኣብ ስርሒ ጽዕንቶን ምዝባዕን ዘምጽእ ኣይኮነን። እቲ ገባር ስራሕ ይበዝሖ ኣሎ ዝብል ትኸክለኛ ኣይኮነን። ስራሕ ይበዝሖ እንተሊዩ ናይ ኣወዳድባ ድኽመት ኣለና ማለት እዩ። ናይ ደቀንስትዮ ጉልበትውን እንተተጠቐምና እቲ ኣብ ሓገዝ ዝጠፍእ ጊዜ ኣጸቢቐ ክትሕት ከምዝኸእል ኣየካትዕን። ካብ ማሕረስ ወጻኢ ንውድብ ዝጠፍእ ጉልበት ንበይኑ ክረክ ኣብዚ ኣብ ግምት ኣየእተኹዎን።

ካብዚ ኣሃዛት እቲ ገባር ስራሕ ይበዝሖ ኣሎ ኣብዝብል ከብጽሕ ኣይከእልኩን። ስራሕ ይበዝሖ ኣሎ ናብ ዝብል ዘብጽሖና ኩነታት እንተሊዩ ብወገይ ዝረኣዩ እቲ ብነጻ ጉልበት ዝግበር ዘሎ ሓገዛት ተሪፉ ነቶም ስድራ ተጋደልቲ ከም ሃገሮም መሬቶም ኣውፊሮም ክሓርሱ ምግባር እዩ። ተጋደልቲ ዝነበሮም መሬት ምስ ስድራኦም ስለዝተርፍ እቲ መሬት ነቲ ናይ ወደም/ጓሎም ወይም ናይ ሰብኡተን ጉልበት ክትክእ ይኸእል እዩ። ኣብ ዓዲ ኮይኖም ንዝጋደሉ ግን ከም ቀደሙ ካብ ህዝቢ ሓገዝ ይግበረሎም።

ኣብዚ እቲ ክረክ ዘለዎ ኣገዳሲ ነጥቢ ኣብ ሕ/ሰብ በቲ ሕዚ ዘሎ ደረጃ ናይ ዝሕረስ መሬት ጽበትን ትርፊ ናይ ሰብ ጉልበትን ከምዘሎ እዩ። እዚ ትርፊ ጉልበት ብግቡእ ክጥቀሙሉ ብምግባር ናይ ሕርሻ ኩነታትን ኣሰራርሓን ንክመሓየሽ ዘኸእል ዓብይ ጸጋ ምዃኑ ምግንዛብ የድሊ።

5.1 ኣብ ሕርሻ ዝህልዎና ናይ ልምዓት ስትራተጂን ፖሊሲን

ከሳብ ሕዚ ኣብ ሕርሻ ዘለውና ጸገማት ብምጥቋም መምርሒ ንምውጻእ ጠቐምቲ እዮም ዝበልናዮም ኣረኣይታት ተገሊጾም ኣለው። ካብዚ ቀጺልና ናይ ሕርሻ ልምዓት ንምክያድ ዝህልዎና ስትራተጂን ብፍላይ ድማ ኣብ እዋን ቃልሲ ክነካይዶም ዘለና መደባትን ቀጺልና ክንርኢ ኢና።

ሀ. ሓፈሻዊ ዕላማ ሕርሻ

ሓፈሻዊ ጉዕዞ ሕርሻ ካብ መሬት መቐሎ ጀሚሩ መሬት ክሳብ ማሕበራዊ ኮይኑ ኣብ ትሕቲ ዴሳዊ መንግስቲ ዝኣትወሉን ብማሕበራውን ኢኮኖሚያውን መዳይ ብብደረጃኡ ከርእዮም ዘለዎ ምዕባሊታት ብገፊሑ ኣብ ስግግር ናብ ዴስነትን ዴስነትን ዝብል መጽሕፍ ተገሊጹ ስለዘሎ ኣብዚ ኣይደግሞን እዩ። ኣሕጻር ኣቢልና ግን እቶም መሰረታዊ ዕላማታት ከምዚ ዝስዕብ ክንገላገም ንኸእል፤

- 1. ንሕ/ሰብ ዝኣክል ምግቢ ምፍራይ
- 2. ኣብ እዋን ስግግር ንኢንዱስትሪ ዝኸውን ናይ ካፒታል ፍልፍል ክኸውን ምግባር
- 3. ንኢንዱስትሪ ዝኸውን ናይ ሰብ ጉልበት ንምርካብ
- 4. ሕርሻ ናብ ዴሳዊ ትሕዝቶ ክቐየር ምግባር
- 5. ምስ ሕርሻ ዝኸዱ ኢንዱስትሪታት ምትካል/ካብ ምግቢ ምእግግ ጀሚሩ ከሳብ ናይ ሕርሻ መኻይን ዝሰርሕ ማለት እዩ/
- 6. ንኢንዱስትሪ ዝኸውን እኸለ/ጥሪት/ዕጽዋት ምፍራይ
- 7. ማ/ኢኮኖሚያዊ መነባብሮ ህዝቢ ምምሕያሽ

ለ. ዕላማና ኣብ እዋን ቃልሲ

ኣብ እዋን ቃልሲ ኮይንና ክነካይዶም ንኸእል ናይ ሕርሻ ምምሕያሽ ዕላምኡ ነቶም ቅድም ኢልና ኣብዚ እዋን ኣብ ክለ ሕርሻ ዝረኣዩ ዘለው ጸገማት ንምፍታሕ ይኸውን። ካብዘም ከም ጸገማት ዝተጠቐሱ ብወድዳውነቶም ክንቅይሮም ዘይንኸእል ኣብ ክለ ንሱም ኮይና፤ ናታቶም ሳዕቤን ከምቅቡል ጌርና እንወስዶም ኣለው። ንሳቶምውን ብተፈጥሮ ዘሎ ናይ ኣየርን ዝናምን ምልውዋጥ፤ ናይ ሕ/ሰብና ኢኮኖሚ ትሑት ምዃኑ ንሕርሻ ካፒታል ዘይምህላው፤ ንሕርሻ ዝሕግዝ ኢንዱስትሪ ኣብ ትግራይ ዘይምህላው፤ ናይ ጸጥታ ጸገም፤ ዝመሳሰሉ እዮም። ነቶም ዝተርፉ ጸገማት ግን ካብ እዋን ቃልሲ ጀሚርና ክንፈትሖም ዘለናን መደብ ክወጸሎም ይግባእ። ስለዚ እቶም ዝህልውና ዕላማታትን መደባትን ከምዚ ዝስዕብ ኣቕሪቡም ኣለኹ፤

ዕላማ፣

1. ንሕ/ሰብ ዝኣክል ምግብ ምፍራይ
2. ኣብ ሕርሻ ዝኖበር ሕ/ሰብ መነባብርኡ ክመሓየሽ ምግባር፣ ነዚ ዝድግፍ ካልእ ናይ ስራሕ ጨንፈር ክህሉ ምግባር
3. ንቃልሲ ዝጸውር እቶትን ናይ ዝጋደል ሓይሊ ሰብ ምርካብን
4. ናይ መሬትን ማይን ዕቀባ ምክያድ
5. ናይ ኣግራባትን በረኻታትን ምግፋሕ
6. ንማሕረስ ዘገልግሉ ጥሪት ብቐዳምነት ምፍራይ፣ ብኻልኣይ ደረጃ ድማ ንተወሳኺ ኢኮኖሚያዊ ፍልፍል ዝኾኑ ጥሪት ምፍራይ
7. ማሕበራዊ ግልጋሎት ክመሓየሽ ምግባር። ከም ናይ ሕክምና፣ ቤት ትምህርቲ፣ ዕዳጋ፣ ልቓሕ ወዘተ. ትካላት ምግፋሕ

እዞም ዝተጠቐሱ ዕላማታት ኣብ ግብሪ ንምውግል ክህልወና ዝግበእም መደባት ቀጺለ ክቐርቦም እዩ። እዞም መደባት ኩሎም ብሓደ ጊዜ ክንቀሳቐሱ ዝግባእ ኮይኖም ዝርዝር ናይ ኣፈጻጸምኦምን ኣብ ሕድሕድ ጨንፈር ዝህሉ ቅደም ተኸተልን/ፕላንን ፖሊሲን መደባትን/ ምስ ዝምልከቶም ኣካላት/ክፍሊ ሕርሻ 054 ፣ ክፍሊ ጥዕና 03 ፣ ክፍሊ ኢደጥብብ 055 ፣ . . . / ኮይንካ ክዝርዝሩ ምግባር የድሊ፣ ገሊኡውን ዝተጀመረ መደባት እዩ።

መደብ፣

1. በቲ ዘሎ ትሕዝቶ ገባር ናይ ኣተሓራርሳ ኣግባብ ክመሓየሽ ምግባር እቶት ክውስኽ ምግባር
  - ኣጠቓቕማን ኣተሓሕዞን መሬት ምምሃር፣ ከም ምድራት፣ ምድኳዕ፣ ማይሚዛን/contour/ ምሕላው፣ ዝመሳሰሉ ናብ ቤት ትምህርቲ ሕርሻ ብምስሓብ፣ ኣብ ኣኼባታት፣ ኣብ ትምህርት ቤት ዘለው ተምሃሮ፣ ንተጋደልቲ፣ ወዘተ. ክጠቓልል ይኽእል
  - ዘርኢ ምምራጽ። ካብቶም ሕዚ ዝጥቀሙሎም እቶም ዝበለጹ ዘርኢ ክጥቀሙ ምግባር
  - ኣግባብ ኣዘራርኣ ምምሃር። እዋን ናይ ማሕረስ፣ ኣግባብ ኣተሓራርሳ/ ዕሙቀት፣ ክንደይ ጊዜ ክምዝሕረስ፣ ጸዕቂ ዘርኢ ኣብ ጽማድ፣ ናይ መትረብ ኣተሓራርሳ፣ ብመስመር ምዝራእ፣ ናይ እኽሊ ምቕይያር፣ ወዘተ.
  - ኣግባብ ኣተዓቓቕባ እኽልን ኣሕምልትን፣ ኣሰራርሓ ቆፎ፣
  - ተፈጥራዊ ድኹዒ/ ናይ ክፍቲ ድኹዒ፣ ናይ ውሑጅ ልሙዕ ሓመድ፣ ካብ ሳዕርን ኣቐጽልትን/ ምጥቃም
  - ቅድሚ ሕዚ ንማሕረስ ዘይጥቀሙሎም ዝነበረ እንስሳ ክጥቀሙሎም ምግባር
  - ኣሕምልትን ዱባን ካልኣት ተመሳሰልቲ ኣትክልቲ ብዉሑድ ናይ ክረምቲ ማይ ክቦቕሉ ስለዝኽእሉ ክፍርይን ንሓጋይ ዓቕሩ ክጥቀሙሎም ምግባር
  -
2. ውሑጃት ምጥቃም
  - ሩባ/ሸንጥሮ ኣግሊስካ/ገሪህካ ምጥቃም
  - ሓጽባዊ መስኖ ምስራሕ/ ከም ናይ ሸዋጣ ዓይነት/
  - ናይ ክረምቲ ማይ ዓቕሩ ክጥቃም
  - ዒላታት/ሩባታት ብቡምባ ሲሒብካ/ ብናይ ሰብ፣ እንስሳ፣ ሞተር ጉልበት/ ምጥቃም ኣብ ናይ ነዊሕ መደብ ክጥመት ዘለዎ ክኾን እዩ።
  -
3. መሳርሒ እቶት ምምሕያሽ
  - ጊዜን ጉልበትን ንምቕጣብ ዝሕግዝ ከም ማሕረሻ፣ ንዓውዲ መዝበጢ/መዝረዊ፣መዝርኢ፣ መጉሓፊ ሓመድ፣ ወዘተ.
  - ከም መኹዓቲ፣ ፋስ፣ ባዴላ ብገፍሒ ምስራሕን ምዕዳልን
  - መሳርሒታት ከም መጥሃን፣ ማይ መገለሊ ቡንቧታት፣ ምስራሕ
  - ተክኒሽያናት ምስልጣን
  -
4. ናይ ጥሪት ኣተሓሕዞ ምምሕያሽ
  - ናይ ምፍራይ ክእለተን ምምሕያሽ/fertility rate ምምሕያሽ ማለት እዩ/
  - ብዝሒ ምስቲ ናይ ወፍሪ መሬትን መግብን ክመጣጠን ምግባር፣ ሕዚ ናይ ጥሪት ብዝሒ/overstocking/ ኣሎ ይበሃል።
  - ንሕርሻ ዘገልግሉ ጥሪት ከም ብዕራይ፣ ኣድጊ፣ በቕሊ፣ ፈረስ ቀዳምነት ሂብካ ምፍራይ
  - ንመሻጣ ዝቐርቡ ኣተሓሕዞን ኣመጋግባን ምምሕያሽ። ብኒሽቲኦም ከለው ክሸየጡ ምግባር። እዚ ነቲ ናይ ምግብ ምጽባብ ይቐንሶ ነቲ ገባርውን ብዙሕ ጸዕሪ ከይገበረ ደሓን እቶት ክረክብ የኽእሎ። ናይ ዕዳጋን ናይ ባህላዊ ኣረኣኦም ምምሕያሽ

- ሕማምን ሐሳብን ምክልካል
- አመጋግባ ምምሕያሽ
- ናይ ቆርበት አተሓሕዛን አጠቓቕማን ምምሕያሽ/ ናይ ቆርበት ስራሕ ከም ሃደ ጨንፈር ከጋፋሕ ይኸኸል እዩ/
-
- 5. ናይ ሕርሻ ምርምር ምክያድ፣ ዘጽንዕ አካል ምፍጣር
  - ናይ ምሩጻት ዘርኢ ፈተነ ምክያድ/ ናይ ዓድን ናይ ወጻኢን
  - ናይ አተሓራርሳ አግባብ ምጽናዕ
  - አግባብ ኢደጂኸ-ዓ ምጽናዕ
  - ናይ ሙሩጻት እንስሳ ካብ ዓድን ካብ ወጻኢን ምድቓል/ ንስጋ፣ንጸባ፣ንጉልበት ወዘተ.
  -
- 6. ናይ መሬት ዕቀባን ግረባን
  - ክዕቀብ ዝግበኦ በረኻታት ክዕቀብ ምግባር
  - ከይሸርሸር ዝፍርሑ ከባቢታት ዳግመ ግረባ ምክያድ። እቶም ዝትከሉ አግራብ መሬት ከይሸርሸር ዝሕግዙን ንዕንጨይቲ ዘገልግሉን ንእንስሳውን ከም ምግቢ ዘገልግሉን፣ ንቕድሚትውን ንናይ ዕንጨይቲ ስራሕ/timber/ ዘገልግሉ ክኸውን ይግባእ። ማይ ብዙሕ ዝሰሕብ ከም ቀላሚጦስ ምትካል አዩድልን።
  - ነዳዲ ዕንጨይቲ ዝቕንስ ካልእ ናይ ነዳዲ ፍልፍል ምጥቓም ከም ባዮጋዝ
  -
- 7. ናይ ሕርሻ ኪኢላታት ምስልጣን
  - ናይ ሕርሻ ቤ/ትምህርቲ ክፈትካ ቡብደረጅኡን ዓይነቱን ተምሃሮ ምፍራይ /ካብ ገባርን ተጋደልትን
  -
- 8. ማሕበራውን ባህላውን ኩነታት ምምሕያሽ
  - ቤ/ትምህርቲ ምግፋሕ። ተምሓሮ ብበዝሒ ክመሃሩ ዘተባብዕ ኩነታት ምፍጣር
  - ሕክምናዊ ግልጋሎት ምግፋሕ
  - ናይ ዕዳጋ ኩነታት ክመሓየሽ ምግባር። ፍርያት ገባር ደሓን ዋጋ ክረኽቡ ምግባር፣ ንሕርሻ ዘድልዩ አቕሑ ብበዝሒ ክርከቡ ምግባር፣ ስሉጥ ናይ ሸቕጥ ምቕይያር ክህሉ ምግባር
  - ዝተፈለለዩ ናይ ስራሕ ጨንፈራት ክህልው/ክጋፍሑ ምግባር/ከም ንግዲ፣ ናይ ቆርበት ስራሕ፣ ናይ ኢደጥበበኛታት ስራሕ፣
  - ናይ ጥሪት ሕክምናታት ምቕም/ምግፋሕ
  - አብ ሕ/ሰብ ዘሎ ጉልበት አጠቓቕማ ምምሕያሽ/ ውዳብ፣ ደቀንስትዮ፣ ሰገናት
  - በዓላት ምቕናስ
  - ዘለቅሕ አካል ምቕም/credit institution/
  - ንህዝቢ ገፊሕ አስተምህሮ ብዛዕባ ሕርሻ ምሃብ/ ብአኼባ፣ ጽሑፋት፣ብት ትምህርቲ፣ ፊልም .../
  -

ከምቲ ቅድም ኢሉ ዝተገለጸ እዞም ክሳብ ቁጽሪ 8 ተዘርዘርም ዘለው መደባት አብ ሕድሕዶም ዘለው ንኡስ ርእሰታት/መደባት ዝርዝር ዝኾነ ጥላንን ናይ መደብ አፈጻጸማን መምርሕን ክወጸሎም ይግባእ። እቲ መደብ ወድዓውነት ክህልዎ ብትግራይ ደርጃ ሓዳሽ ስታቲስቲካዊ መጽናዕቲ ዩድሊ። ብፍላይ ናይ 1977ዓም ድርቂ ኩነታት አብ ሕ/ሰብና አብ ናይ ሰብን ጥሪትን ህልቀት ስለዘኸተለን እቲ ኢኮኖሚያዊ ኩነታትውን ተናጊዑ ስለዘሎ ካብ ጭቡጥ ኩነታት ንምብጋስ ዘኸኸል ስታቲስቲካዊ መጽናዕቲ ምክያድ ዩድሊ። እዚ ጽንዓት ናይ ለዘበን ክረምቲ ጽቡቕ እንተኾይኑ አብ ከባቢ ቀውዒ 1978ዓም እንተተገበረ ዝበለጸ ይኸውን።

እዞም ከም መፍትሒ ተጠቂሶም ዘለው ቴክኒካዊ ምምሕያሻት አብ ናይ ሕርሻ እቶት ዕብየት ከመዝግቡ እዮም ኢልና ክንተሓማመነሉ ምክንያት ንምብራህ ሓድሓዲአም ቀጺልና ክንሪእም ኢና።

ሀ. ምህርቲ ናይ እኽሊ ምምሕያሽ ዝምልከት

1. ናይ ዘርኢ ምምራጽ አብዚ እዋን ካብቶም ናይ እኽሊ ምህርቲ ክትሕት ዝገብርዎ ምክንያታት አብ ዘርኢ ዝፍጠር ሕማምን ምስ ዘርኢ ተሓዊሱ ዝበቅል ጸህያይን እዩ። እዞም ሕማማትን ጸህያይን ምስ ዝዝራእ እኽሊ ስለዝዘርኡ እንዳተጋፍሑ ይኸዱ እዮም። ብዙሕ ናይ ሕርሻ ልምድን አሰራርሓን ከይቀየርካ ኩልጊዜ ገባር ካብ ግራቱ ውሱን ቦታ ካብ ዘለዎ ጽሩይ ዘርኢ ከባዝሕ እንዳገበርካ ነቲ ብሕማም ወይ ብጸህያይ ዝተጠቐመ ዘርኢ ምጥፋእ ይከኣል እዩ። በዚ መገዲ ብቐሊሉ ናይ እኽሊ ምህርቲ ምምሕያሽ ይከኣል። ካብዚ ብዝተረፈ ግን ካብ ካሊእ ከባቢታት/ሃገራት ጽቡቕ ፍርያት ዝህቡ ዘርኢ እንዳተመረጹ ተምኪርም ዝጋፍሑሉ አግባብ ክግበር ይከኣል።

2. ንእንስሳ ዝኸውን ሳዕሪ/እኸሊ ምዝራእ። ኣብ ትግራይ ናይ ጥሪት በዝሕን ናይ መውዓሊ ከፍቲ ጽቡትን ስለዘሎ ጥሪት ካብቲ ዝግበሉን ንታሕቲ እየን ዝምገባ። ከፍቲ እኹል ሳዕሪ ዘይምርካብን ኣብ ማሕረስውን ብግዲኡ ይጸሉ እዩ። ኣብ ከባቢ ሚዮዝያን ግንቦትን ቅድሚ ማይ ምውቕዑ መሬት ክሕረስን ክለሳለስን እንዳተገበአ አቡዑር ጠምዮም ስለዝሓገዩ ክሓርስዎ ኣይኸእሉን። እዚ ድማ ኣብ እቶት ምውሓድ ግደ አለዎ። ካብኡ ንላዕሊ ግን ጥሪት ክጎበራን እቲ ዝግባእ ናይ ስጋን ጸባን እቶት ክቕንስን፣ ናይ ምፍራይ ክለለተን/fertility rate/ ክንእስን ይገብር። ስለዚ ሕዚ ብቐጥታ እቲ ሕጻን ኮይኑ ዝኸርም መሬት ንጥሪት ክገልግል ዝኸእል ዘራእቲ ብምዝራእን ነቲ መሬትውን ዝድኩዕን ክግበር ይከኣል። ድሕሪ ጽንዓት ምስ እኸሊ ሓቢሩ ክዝራእ ዝኸእል ወይ እቲ ዝዝራእ እኸሊ ቃንጭኡ ንጥሪት ጽቡቕ ምግቢ ክኸውን ክግበርውን ይከኣል።
3. ናይ ምዝራእ እዋን ምቕዳም። ኣብ ሕዚ ዝረአ ዘሎ ናይ ዝናም ሕጽረት ኣቐድም ኣቢልካ ብምዝራእ ደሓን እቶት ክርከብ ይከኣል እዩ። ኣብዚ ክልተ ነገር ኣብ ግምት ክኣቱ ይግባእ። ኣቐዲምካ ንምዝራእ ኣቐዲምካ ቅድሚ ዝናም መሬት ምልሰላሰን ምድላውን የድሊ። እዚ ድማ ኣብ ከባቢ ሚዮዝያን ጉንቦትን ክግበር እንተኸይኑ አቡዑር ብጥምት ዝዳኸምሉ እዋን እዩ። ነዚ ንምፍታሕ እኸሊ ምስተዓጸደ ብቐጥታ ምሕራስ። ኣብቲ ግራት ድሕሪ ዓጺድ ዝተርፍ ቃንጫ ንኸፍቲ ምግቢ ይኸውን ስለዝነበረ ኣሉታዊ ሳዕቤን ክህልዎ እዩ። ዳርጋ 19% ምግቢ ናይ ጥሪት ካብኡ እዩ ነይሩ።

እቲ ካልኣይ ኣብ ግምት ክኣቱ ዝግበእ ማይ ብጸዕቂ ኣብ ዝዘንበሉ እዋን እቲ ኣቐዲሙ ዝተዘርአ ማይ ከይበዝሐ ኣግባብ ኣተሓራርሳን እቲ ቀዲሙ ክዝራእ ዝግበእ እኸልን ማይ እንተበዘሓውን ዘይጉዳእ ኸኸውን ይግባእ። ተወሳኺ ጽንዓት ዘድልዮ ምዃኑ ይግለጽ።

4. ናይ ጸህያይ ምቕጽጻር። ጸህያይ ብዙሕ ጊዜን ጉልበትን ዝሓትት ስራሕ እዩ። ጸህያይ ብመድሓኒት ጌርካ ብቐሊሉ ክትቆጸጸረሉን፣ ጉልበትን ጊዜን ክትቁጥቡሉን ትኸእል ኣግባብ ኣሎ። ንግዚኡ ምስ ዓቕሚ ናይ ወያነና ብፍላይ ድማ ናይ ትራንስፖርት ጸገም ጸረ-ጸህያይ መድሓኒት ንምጥቃም ኣይንኸእልን። ካልእ መገዲ ግን እቲ መሬት ቅድሚ ምዝርኡ ኣጸቢቐካ ኣገላቢጥኻን ብተደጋጋሚ ክሕረስ ብምግባር ጸህያይ ክጥፍእ ይኸእል ወይ ጸህያይ ምስባቕላ ፍረ ከየውጸአ ምሕራስ።
5. መሳርሒ ምምሕያሽ። ሕዚ ገባር ዝጥቀሙሉ ዘሎ ማሕረሻ ግፍሓት ዘይብሉ ብዕምቀትውን ዘይሓርስ እዩ። ንሓደ ሄክታር ንምሕራስ ዝወስዶ ጊዜ ብዙሕ እዩ። እቲ ገባርውን ካብ 80 – 100ኪሎሜትር ዝኸውን ብምምልላስ ይኸይድ። እዚ እቲ ማሕረሻ ተገልባጢ ብምግባር፣ ዝሓሸ ግፍሕ ዝበለን ብዑምቀት ክሓርስ ዝኸእል ብምግባር ክመሓየሽ ይኸእል። ዝተመሓየሸ ማሕረሻ ኣብ ደቡብ ኢትዮጵያ፣ ኣብ ህንዲ ወዘተ. ኣሎ። እዚ ጉልበትን ጊዜን ይቐጥብ እቶትውን የመሓይሽ። መሬት ብዑምቀት ክሕረስ እንተተገይሩ ማይ ኣብ ላዕሊ ከይዓቕር ይገብር። ብተወሳኺ እቲ ተኸሊ ሱር ክጋፍሕን ማይ ክረክብን ዕድል ይህቡ። ካልኣት መሳርሒታት ከም ማዕጺድ፣ ብመስርዕ መዝሪኢ፣ ንዓውዲ መእትዊ ፣ ክስርሑ ይኸእሉ እዮም። ጊዜን ጉልበትን ስለዝቕንሱ ብዕራይን ሰብን ካልእ ስራሕ ክስልጡ ዕድል ይኸፍት።
6. ናይ ኣሕምልቲ ዕቃባ ምምሕያሽ። ኣሕምልቲ ብውሑድ ናይ ክረምቲ ማይ ክበቐሉ ዝኸእሉ እዮም። ኣብ ሓጺር እዋን ድማ ካብ 3 ወርሒ ዘይበልጽ ንምግብነት የርክቡ። ሙብሓትኡ ጊዜ ገባር ኣብ ክረምቲ እኸሊ ስለዝውድእ ኣሕምልቲ ብጸዕቂ ይምገብ። ስለዝስልቶ ድማ ይጸልኡም እዩ። ናይ ምዕቃብ ተኸእሎ ስለዘይብሉ ንሓጋይ ዝኸፍ ሓምሊ ኣየቐምጥን። ኣታዓቓቕባ ሓምሊ እንተተማሂዙ ብኸረምቲ ሓምሊ ከም ተደራቢ ናይ እኸሊ ወይድማ ዘይሕረስ በረኻታት ዘሪኣካ ብዘይክንክን ዝበቐል እዩ። እዚ ብድርቂ ንዝመጽእ ጥምትውን መከላኸሊ ክኸውን ይኸእል። ኣብ እዋን ድርቂ ህዝብና ዝብላዕ ሲኢኑ ዝኸነ ቆጽሊ ሸምጢጡ ክበልዕ ዝግደደሉ ኩነታት ከምዘሎ ሪኢና ኢና። ምስዚ ብተደራቢ ከም ዱባ ዝመሰሉ ተኸሊ ክትከል ምግባር ናይ ጥምት ሓደጋ ንምክልኻል ይሕግዝ። ሓደ ዱባ ክሳብ 40 ዝኸውን ፍረ የፍሪ፣ ሃደ ፍረ ድማ ክሳብ 20 ኪሎ ይምዘን። ሓደ ወይ ክልተ እግሪ ኣብ ኣፍደገኻ ተኸልካ ዋላ ካብ ሩባ ማይ እንዳተሸከምካ ክተፍሪ ይከኣል። ብጥምት ምኸንያት ዝበጽሕ ዘሎ ናይ ሕ/ሰብ ምንጋዕ ኣብ ምክልኻል ዓብይ ግደ ክጸወት ይኸእል እዩ።

ለ. ናይ ጥሪት እቶት ምምሕያሽ

1. አተሓሳዛ መውዓሊ ከፍቲ ምምሕያሽ። ክሳብ ሕዚ ንኸፍቲ ዝኸውን ምግቢ ተባሂሉ ዝዘራእ ሳዕሪ/እኸሊ የለን። ነቲ ባዕሉ ዝበቓል ሳዕሪውን አጠቓቕምኡ ከምቲ ዝድለ ኣይኮነን። በቲ ናይ ማይን ሓመድን ዕቀባ መደብና ዝገሃጽ ሳዕሪ አበላልዓውን ቡብተራ ክብላዕ ዘለዎ ከባቢ እንዳውሰንካ ዝሓሸ አጠቓቕማ ክግበር ይከኣል። ካልእ ሳዕሪ/ቃንጫ ቀውዒ ዓጺድካ ብምዕቃብ/silage ብምስራሕ/ ዝሓሸ ምግቢ ክዳሎ ይኸእል። ክልእ ነተን ዘለዎ ጥሪት መውዓሊ ክኸውን ዝኸእል እኹል መሬት ክምደበለን ምግባር። ካብ ተሓሪሱ ንኸፍቲ መውዓሊ እንተዝኸውን ዝበለጸ ፍርያት ዝህልዎ መሬት ብዙሕ እዩ።
2. ናይ ከፍቲ ሕክምና ምግባር። ብተመሓላላፊ ሕማም ዝሞታ ጥሪት ብዙሓት ስለዝኾና ተምሓላላፊ ሕማማት ከም ጉልሓይ ዝበለ ምክልኻል ከም ሓደ መደብ ክተሓዝ ይግባእ።
3. መፍረ ምምሕያሽ። ሕዚ ዘሎ ናይ ጥሪት ምፍራይ ትሑት እዩ። ዋላ ኣብቲ ደሓን ምግቢ ይርከበሉ ዝበሃል ቦታ ኣድያቦ ካብተን ክወልዳ ዝግበአን 60 -70% ጥራሕ እየን ዝወልዳ። ብእዋኑ ዘይምፍራይ ምክንያት ግቡእ አመጋግባ ዘይምህላው እዩ። ዘሎ ናይ ጥሪት ትሕዝቶ ብዙሕ ኮይኑ ብዓይነት ግን ትሑት እዩ። ንሕርሻ ዘገልግሉ አቡዑር ብዘይውሕዱሉ አግባብ ዘሎ ጥሪት ክቕንስ ጌርካ ንዝተረፉ ብጽቡቕ ምክንኻን ዝበለጸ ኢኮኖሚያዊ ውጺት ከምዘለዎ ይግለጽ እዩ። ሕዚ ዘሎ ንጥሪት ዝኸውን ምግቢ ብጣዕሚ ውሑድ ስለዝኾነ 50% ናይቲ ክረኸበኦ ዝግባእ ምግቢ እየን ዝረኸብ ዘለዎ። ናይ 1977ዓም ድርቂ ክሳብ ክንደይ ጥሪት ቀንሱ ከምዘሎ ምርእይን ካብኡ ተደራኸካ መደብ ምውጻእን የድሊ።
4. ናይ ሓመድን ማይን ዕቀባ። ብሓደ ወገን መሬት ከይሸርሸር ናይ ምሕላው አገባብ ኮይኑ ናቱ ቀጥታዊ ውጽኢት ድማ ዝሓሸ ፍርያት ናይ እኸልን ሳዕርን አግራብን ክርከብ ዝኸእል ምዃኑ እዩ። ዝተፈለለዩ አግባባት ናይ መሬትን ማይን ዕቀባ ኣብ ሃንቲንግ 1976ዓምፈ ሪፖርት ገጽ 76 -79 ዝተሓበረ እሎ።

ሐ. ውሑጃት ምጥቃም

መሰረታዊ ፍታህ ኣብ ሕርሻ ናይ ማይ ሕጽረት ዝፈትሕ ክኸውን ኣለዎ። ተለምዳዊ አሰራርሓታት ብምምሕያሽ ክምዘገቡ ዝኸእሉ መጠናዊ ናይ እቶት ዕብየት እዩ። ኣብ ርእሲኡ ግን ናይ መሬት/ሓመድ ምዕቃብ ሕቶ ጊዜ ዘይህብ ብምዃኑ ተለምዳዊ አሰራርሓታት ከመሓየሽ ምግባር ኣብ መሬት ከይሸርሸር ምግባር ዝህልዎ አስተዋጽኦ ዓብይ እዩ። ተለምዳዊ አሰራርሓ ምምሕያሽ ርኡይ ዝኾነ ኢኮኖሚያዊ ለውጢ ከምጽእ እዩ ካብ ዝብል ዘይኮነስ እቲ ዘሎ ናብራ ብዝገደድ ከየንቆልቁልን ናይ ምሽርሻርን ናይ መፍረይነትን ምንቅልቋል ንምክልኻልን እዩ። ካብዚ ብምብጋሕውን ናይ ገባር ተለምዳዊ አሰራርሓ ምምሕያሽ ብቐዳምነት ተራእዩ ምንቅስቓስ ዘድልዮ እዩ ንብል። ነዚ ንምትግባር ሓንቲ መዓልቲውን ክትሓልፍ ዝግባእ ኣይኸውንን። ጊዜ ዝህበና ኣይኮነን። ካልኣት ዝሓሸ ፍርያት ከመዘግቡ ዝኸእሉ ከም ሓጽባዊ መስኖ ብናይ ኪኢላታትን ካፒታልን ሕጽረት ምክንያት ኣብ ሙሉእ ትግራይ ንምትግባርም ነዊሕ ጊዜ ክወስዱ ዝኸእሉ እዩም። ስለዚ ተለምዳዊ አሰራርሓ ንምምሕያሽ ዝኸእለና ናይ ኪኢላታትን ካፒታልን ምደባ ኣብ ቀዳማይ መስርዕ ሰሪዕና ክንዋፈር ይግባእ። ነዚ ዘድሊ ናይ ሰብ ሓይልን ክእለትን ብቐሊሉ ክነማልእ ስለንኸእል ኣብ ሓጺር እዋን ኣምሂርና ክንዋፈር ይግባእ። ብዘባ ደረጃ ክጥርንፉ ዝኸእሉ ብናይ 2ይ ደርጃ ትምህርቲ ዘለዎም ኮይኖም ዝተረፉ ካብኡ ንታሕቲ ብዘለው ክሰራሕ ዝኸእል ክኸውን እዩ። ሓደ ናይ ውድብ ናይ ሙከራ ኣካል/ trial and demonstrati center/ ሃሊዩ ዝተረፈ ብዘባ ደርጃ እንዳተዘርገሐ ክግበር ይከኣል።

ድሕሪዚ ምምላእ ግን እቲ ዘተሓማምን ናይ እቶት ለውጢ ከመዘግብ ዝኸእል ናይ ውሑጃትን ሓጽብን ገሪሕካ ምጥቃም እዩ። ነዚ ንምክያድ ዘድሊ ናይ ሰብ ሓይሊ ናይ ማይ ኢንጂነሪንግ/water engineering/ ትምህርቲ ክቐበሉ ዝኸእሉ ካብ 2ይ ደርጃ ንላዕሊ ኣምሂርና ክነዋፍር የድሊ። ኣብ ወረዳ ክንደይ ኪኢላታት ከምዘድልዩ 054 ዝውሰንዎ ኮይኑ እንተኺኢልና ንኹለን ወረዳታት ንምምላእ ምጽዓር እንተዘይኪኢልና እቶም ዝርከቡም ኣብተን ናይ ማይ ሕጽረት ዘለዎን ወረዳታት ብቐዳምነት ክዋፈሩ ይግበር። ሓጽባዊ መስኖ ይኹን ካልኣት አግባባት ብህዝቢ ዓብዩ ተቐባልነት ኣለዎም። ግቡእ ውዳብን ናይ መሬት መቐሎ ምስትኸኻልን ጌርካ ክሰራሕ ይከኣል እዩ። ብዙሕ ጉልበት ስለዝሓትት ናይ ሰብ ጉልበትን መሳርሒ እቶትን ዝሓሸ ውጽኢት ዝርከበሉ ኣውዳድባ የድሊ። ሓደ ሰብ ኣብ ዓመት ምስ ስድርኡ 100 መዓልቲ እንተሰሪሑ 2 ወይ 3 ጽምዲ ሓጽባዊ መስኖ ክሰርሕ ይኸእል እዩ። ስለዚ ኩሉ ገባር ግራቱ ብሙሉኡ ኣብ 2 ወይ 3 ዓመት ሓጽባዊ መስኖ ክሰርሓሉ ይኸእል እዩ።

ካብ ሓጽባዊ መስኖን /basinflooding/ ካብ ሩባታትን ሽንጥሮን ኣሊኻ ምዝርጋሕን/floodspreading/ ኣየንኡ ምቕዳም ዝብል ሕቶ ክለዕል ይኸእል። ሩባታትን ሽንጥሮታትን ኣሊኻ ናብ ግራት ምዝርጋሕ ብውሑድ ኪኢላን ጉልበትን ገራሕ ከባቢ ክተልምዕ ስለትኸእል ዝሓሸ እቶት/ድምራዊ እቶት/ ክርከብ ይኸእል። ነዚ ምቕዳም ድማ ትኸኻል ይኸውን።

መ. ናይ ጉልበት አጠቃቅማ ምምሕያሽ

ናይ ትግራይ ሕርሻ ምምሕያሻት ከመጽእ ዝኸለል ጻዕቂ ናይ ጉልበትን ካፒታልን/labour and capital intensive/ ኣብ መሬት ክውዕል ብምግባር እዩ። ናይ ጉልበት አጠቃቅማና ምትዕርራይ ኣብ ሕርሻ እቲ ዝለዓለን ዝቐልጠፈን ዕብየት ዘመዝግብ ክኸውን እዩ። ኣብ ሕ/ሰብና ዘሎ ጉልበት ብዝበለጸ ክንቀሳቐስ ንምግባር ናይ በዓላት ምቕናስን፣ ቅድሚ ሕዚ ኣብ ዕዮ ዘይውዕል ዝነበር ናይ ደቀንስትዮን ናይ መጽዕኛን ጉልበት ኣብ ዕዮ ክኣቱ ምግባርን፣ ነቲ ሕ/ሰብ ዝበለጸ ውዳባ/ ብጾታ፣ ብዕድመ፣ በመሳርሒ እቶት፣ ወዘተ./ ምግባርን ይኸውን። ኣብዚ እዋን ብዘይ ስንበት ኣብ ዓመት 189 በዓላት ይኸበሩ እዮም። ዝርዝር ኣብ ሰደቓ ቁ. 10 ተመልከት።

ወርሒ	ፈጸሙ ዘይስረሕሎም ሰንበት ሓዲግካ	ድምር	ከምከባቢኡ ዝኸበሩ	ድምር
መስከረም	1, 3, 10, 17, 21, 24, 29	7	2, 5, 7, 9, 14, 16, 19, 23, 30	9
ጥቅምቲ	1, 8, 12, 15, 21, 22, 29	7	7, 14, 16, 24, 27, 28	6
ኅዳር	6, 12, 13, 20, 21, 27, 29	7	5, 7, 14, 16, 19, 24, 26	7
ታሕሳስ	4, 11, 12, 18, 21, 25, 29	7	3, 5, 7, 10, 14, 16, 17, 19, 24, 27	10
ጥሪ	2, 9, 11, 12, 16, 21, 23, 30	8	1, 5, 7, 8, 14, 15, 19, 22, 24, 27	10
የካቲት	7, 12, 14, 21, 28, 29	6	5, 6, 13, 19, 20, 24, 25, 27	8
መጋቢት	5, 12, 19, 21, 26, 29	6	4, 7, 11, 14, 16, 18, 24, 25, 27	9
ሚያዝያ	3, 10, 12, 15, 17, 18, 21, 24, 29	9	2, 5, 7, 9, 14, 16, 19, 23, 27, 30	10
ግንቦት	8, 12, 15, 21, 27, 29	6	5, 7, 14, 17, 19, 24, 27, 28	8
ሰኔ	6, 12, 13, 20, 21, 27, 29	7	5, 7, 14, 16, 19, 24, 26	7
ሓምለ	4, 11, 12, 18, 21, 25, 29	7	3, 5, 7, 10, 14, 16, 17, 19, 24, 27	10
ነሐሴ	2, 9, 12, 16, 21, 23, 29, 30	8	1, 5, 7, 8, 14, 15, 19, 22, 24, 27	9
ጳጉሜ			5	1
ጠቕላላ		85		104

ሰደቓ ቁ.10

በዝሒ በዓላት ካብ ናይ ሃንቲንግ ጽንዓት

- ኣብ ወርሒ እንተወሓደ 16 መዓልቲ በዓል ኣሎ
- እቶም ከም ከባቢኦምን ደብሮምን ዘይስረሕሎም ኮይኖም እቲ ውልቀ ገባር ዘየኸብሮ እንተኾይኑ ይሰርሕሎም ማለት እዩ።

ቡቲ ዘሎ ልምዳዊ አግባብ ናይ ማሕረስ እዋን ዝብዝሕ ካብ ወርሒ ሰኔ ክሳብ ታሕሳስ ዘሎ 6 ወርሒ ጥራሕ እዩ። ካብዚ 6 ወርሒ ፍርቂ ብበዓላት ምኽንያት ስለዘይስራሕ ኣብ ዓመት 90 መዓልቲ ኣቢሉ እዩ ዝሰርሓሉ። ቡቲ ዘሎ ናይ መሬት ትሕዝቶን ናይ ኣተሓራርሳ ልምድን ንሓደ ገባር ካብ 90 መዓልቲ ንላዕሊ ኣየድልዮን። እቲ ዝለዓለ ግምት ብምውሳድ ንማሕረስ ዘድሊ ናይ ሰብ መዓልታዊ ጉልበት ካብ 100 ኣይበዝሕን። ነዚ ብዝበለጸ ንምርዳእ እዚ ዝስዕብ ሰደቓ ምራይ ይከኣል።

ዓይነት ስራ	ትሕዝቶ መሬት ብጽግድ	ካብ ሓደ ቤተሰብ ዝድለ መዕልታዊ ጉልበት	ካብ ሓደ ሰበካይ ዝድለ መዕልታዊ ጉልበት	ዝድለ ጉልበት ብዕራይ ብጽግዳ	ር.ኢ.ቶ
ማሕረስ	6	24	24	24	4 ጊዜ ክሕረስ
ጸህያይ	6	48	24	--	1 ጊዜ ይጸህ ደቀንስትዮ
ዓጺድ	6	36	18	18	ይካፈላሉ
ዓውዲ	6	12	6	16	ይካፈላሉ
ሓለዋ ባልዕ	6	30	--	--	ቆልዑ ዝካፈሉሉ
ድምር	6	150	72	30	

ሰደቓ ቁ. 11

- እዚ ኣሃዛት ካብ ውድብና ዝትረኽበ ናይ ኣበርገለን ሳምረን ጽንዓት ዝተወሰደ ግምት እዩ። ካብቲ ጽንዓት ዝተርኽበ ከምዚ ኣብታሕቲ ዘሎ ሰደቓ ቁ. 12 ዘመልከቶ እዩ።

ንሓደ ጽምዲ ዝወግሎ ዘድሊ ጉልበት

ዓይነት ስራ	ሳምረ	ኣበርገለ
ጸህያይ	5	8
ዓጺድ	6	4
ዓውዲ	2	2

ሰደቓ ቁ.12

- ኣብቲ ሰደቓ እቲ ዝለዓለ ክወሰዶ ዝኸኸል ናይ ሰብ ጉልበት ኣብ ግምት ብምእታው እዩ ተወሲዱ። ንጸህያይ 8 ሰብ ጉልበት/ካብ ናይ ኣበርገለ/ ንዓጺድ ድማ 6 ሰብ ጉልበት/ካብ ናይ ሳምረ። ክልቲኡ ብናይ ጣፍ ሒሳብ እዩ እምበር ንስርናይ 2 ሰብ ንመሸላ 3 ሰብ ከዓጽድዎ ከምዝኸኸሉ ይግለጽ እዩ። ንዓውዲ ድማ 2 ሰብን 2 ጽምዲ ብዕራይን ሒሳብ እዩ ተወሲዱ።
- ትሕዝቶ መሬት ናይ መብዛሕትኡ ገባር ካብ 6 ጽምዲ ንታሕቲ እዩ።

ካብ ናይ ታሃዱ/TAHADU- Tach Adiabo and Hadebti Development Unit/ ጽንዓት ብክልሰ ሓሳብ ደረጃ ካብ ሓደ ቤተሰብ ብቲ ዘሎ ናይ ስራሕ ልምዲ ክሳብ 40 መዕልታዊ ናይ ሰብ ጉልበት ብወርሒ ክርከብ ይከኸል እዩ። ብንእሽቲኡ ግን 35 መዕልታዊ ናይ ሰብ ጉልበት ከም ቅቡል ጌርካ ክውሰድ ይከኸል። ብናይ ብዕራይ ጉልበት ድማ ኣብ ወርሒ ብንእሽቲኡ 25 መዕልቲ ኣብ ወርሒ ክሰርሕ ይኸኸል እዩ ይብል። ምናልባት ኣብ መብዛሕትኡ ከባቢ ኣብቡር ስልዝጠምዩ ሙሉእ ወርሒ ክሰርሑ የጸግም ይኸውን። በዚ ሒሳብ ካብ ግንቦት ክሳብ ጥሪ ዘሎ ናይ ስራሕ እዋን ክሳብ 315 መዕልታዊ ጉልበት ናይ ሰብ ካብ ሓደ ቤተሰብ ክርከብ ይከኸል እዩ። በዚ ሒሳብ 5 ሄክታር መሬት ኣብ ኢድያቦ ንምልማዕ/ንምሕራስ ዘድልዩ ጉልበት 252 መዕልታዊ ጉልበት ከምዝኸኸሉን ብንይ ሓደ ቤተሰብ ዓቕሚ ክሰርሕ ከምዝኸኸልን ይጥቁም። /3

ኣብዚ ናይ ሕርሻ ስራሕ ናይ ዕዮ ምክፍፋል ቅርጺ ክንርኢ ከለና ደቂ ኣንስትዮ ዝካፈላሉ ናይ ስራህ መዳይ ጸህያይ፣ ዓጺድ፣ ዓውዲ፣ ሓለዋ ባልዕ እቲ ዝብዝሕ ጊዜ ከምዝኸኸሉን ከምቲ ሰበይ ማዕረ ክካፈላ ከምዝኸኸሉን እዩ። ካብቲ ሰደቓ ከምንርደኦ 42% ናይ ዕዮ ብደቂ ኣንስትዮ ክሰራሕ ዝኸኸል እዩ። ኣብ ማሕረስ ኣቲ ዝበለጸ ኣሰራርሓ ኣብ ግምት ብምእታው 4 ጊዜ ክሕረስ፣ 1 ጊዜ ክጸህ፣ ናይ ዕዮ ሓለዋ 1 ወርሒ፣ ተሓሲቡ ሃደ ቤተሰብ እንተበዘሐ 150 መዕልቲ ክሰርሕ ከምዘለዎ ካብቲ ሰደቓ ንርዳእ። ኣብ ጸህያይ ናይ ደቀንስትዮ ጉልበት፣ ሓለዋ ዒፍ ብቑዕ- ክግበር ዝከኸል እዩ። ስለዚ ናይ ሓደ ገባር ናይ ስራሕ እዋን ኣብ ዓመት ካብ 72 መዕልቲ ከምዘይበዝሕ ኢና ንርኢ። ናይ ደቀንስትዮ ተኸፋፋይነት ካብቲ ሕዚ ዘለዎ ከመሓየሽ ይኸኸል እዩ። ኣጠቓሊልካ ክረኦ ከሎ ብግቡእ ዘይንጥቀመሉ ዘለና ጉልበት ኣብ ስራሕ ብምውጻል ብውሕድ 300% ጉልበት ክንውስኽ ከምንኸኸል ብኣህ እዩ። ናይ ኣብቡር ኣጠቓቕማውን ብተመሳሳሊ መገዲ ክረኦ ይከኸል እዩ። ጭቡጥ ናይ ሰብን ኣብቡርን ጉልበት ኣጠቓቕማን ኣውዳድባን ንምግባር ቡብቦትኡ ዘሎ ኩነታት ዝገልጽ ኣሃዛዊ ጽንዓት የድሊ። ካብ ናይ 1975ዓም ናይ

ውድብ ከምንርደኦ በብወረድኡ ዘሎ በዝሒ ኣብዑር ነቲ ዘሎ መሬት ንምሕራስ እኹላት እዮም ጥራሕ ዘይኮነስ ሕልፊ እዮም። ኣብ መብዛሕትኡ ቦታም ዘለው ኣብዑር እቲ መሬት ኣብ 6 መዓልቲ ውሽጢ ዝሕረስ እዩ። ክልተ ጊዜ ዝሕረስ እንተኾይኑ 12 መዓልቲ ይውድእ ማለት እዩ። ኣብ ሙሉእ ክረምቲ ካብ 12 መዓልቲ ንላዕሊ ክሕረስ ይከኣል እዩ። ናይ 77ዓም ድርቂ ብዙሕ ናይ ጥሪት ህልቂት ኣብጸሑ ስለዘሎ ኣብ ሕርሻ ዝፈጥሮ ኩነታትን ዘድሊ ውዳብን መደብን ንምንጻር ናይ 1978ዓም ሓዲሽ ጽንዖት የድሊ።

ሰ. ካብ ማሕረስ ወጻኢ ካልእ ናይ ስራሕ መዳይምግፋሕ

ገባር ካብ ሕርሻ ዝረኽቦ ዘሎ እቶት ትሑት ምዃኑ ርኪና፡፡ ብተወሳኺ ቦቲ ሕዚ ዘሎ ኩነታት ናይ ኣተሓራርሳ ኣግባብን ናይ መሬት ጽብትን ናይ ሰብ ጻዕቂ ኣሎ። እቲ ሕ/ሰብ ንመነባብርኡ ደጋፊ ዝኸውን ካልእ እቶትን ነቲ ትርፌ ዘሎ ሰብውን ከዋፍር ዝኸእል ካልእ ጨንፈራት ናይ ስራሕ ኣድላይቲ እዮም። ርግጽ ናይ ማሕረስ ኣግባብ ብምምሕያሽ እቲ ገባር ካብ ንኡሽተይ መሬት ዝሓሸ ምህርቲ ክረክብ ብምግባር ንባዕሉ ዝኸእለሉ ኩነታት ክፍጠርን ብዙሓት ሰባትውን ኣብ ማሕረስ ክዋፈሩ ምግባር ይከኣል። ንኣብነት ናይ ሸዋጣ ዓይነት ሕርሻ ክጋፋሕ እንተተገይሩ ካብ ሓደ ሄክታር/ 4 ጽምዲ ማለት እዩ/ ካብ 30 ኩንታል ንላዕሊ ክረክብ ስለዝኸእል ንሓደ ቤተሰብ ትሽከም ዝነበረት ክሳብ 3 ቤተሰብ ክትሽከም ትኸእል ኣላ ማለት እዩ። ስለዚ ናይ ገባር ምህርታማነት ምውሳኽ ብዙሓት ገባራት ኣብ ሕርሻ ክናበሩ ዝኸእለሉ ኩነታት ክፈጥር ይኸእል እዩ። ቦቲ ናይ ወያነናን ናይ ሕ/ሰብናን ናይ ቲከኖሎጂ ትሕዝቶ እቲ ናይ ምህርታማነት ፍጥነት ዕብየት ምስቲ ፍጥነት ናይ ሰብ በዝሒ ዕብየት ከመጣጠን ኣይኸእልን። ብፍላይ ኣብዚ ናይ ቃልሲ እዋን ብጣዕሚ ትሑት እዩ። ኣብዚ እዋንዚ እቲ ገባር ንመነባብርኡ ካልእ ናይ እቶት ፍልፍል ዝደለየሉ ኩነታት እዩ። ስለዚ ካልእ ተደራቢ ወይ ናይ ስራሕ መዳይ ክፍጠር ምግባር ኣገዳስን ጊዜ ዘይህበን እዩ። ርግጽ ካልኣት ናይ ስራሕ መዳይት ክጋፍሑ ትርፌ ናይ ሕርሻ እቶት ክህሉ የድሊ። እቲ ዝግበዩ ዕዳጋ ኣብ ሓራ መሬትና ስለዝኸውን እቲ ገባር ትርፌ እቶት እንተዘይበሉ ብካልኣት ዝምረቱ/ዝፈርዩ ሸቕጣት ናይ ምግባር ዓቕሚ ኣይህልዎን፤ ካልእ ናይ ስራሕ ጨንፈራትውን ክምዕብላ ኣይኸእላን። ኣብዚ እዋን እዞም ዝሰዕቡ ናይ ስራሕ ጨንፈራት ንምግፋሕ ይከኣል፤

1. ናይ ሸዋጣ ዓይነት ሕርሻ ወይ ካልእ ተመሳሳሊ ምህርቲ ከውስኽ ዝኸእል ፕሮጀክት ክጋፋሕ ብምግባር እቲ ዝግበዩ ፍታሕ እዩ። እዚ ንምግፋሕ እቲ ገባር ናይ ዓመት ስንቂ ክረክብ ኣለዎ። ባዕሉ እንተዘይከኢሉ ብሓገዝ ዝርከበሉ መገዲ ምድላይ።
2. ንግዲ ክጋፋሕን ክልመድን ምግባር፡፡ ኣብዚ እዋን ዝብዝሕ ንግዳዊ ምንቅስቃስ ብመጽዓኛን ብማእገር ሰብን ዝካየድ ስለዝኾነ ናይ ሸቕጥ ኣቕሑ ሕጽረት ኣብ ዕዳጋታት ኣሎ። ንግዲ ብዙሓት ሰባት ክሓቁፍ ዝኸእል ጨንፈር እዩ። ንግዲ ክገፍሕን ስለጥ ክኸውንን ምግባር ነቲ ኣብ ንግዲ ዝተዋፈረ ጥራሕ ዘይኮነስ ነቲ ገባርውን ዘድልዮ ሸቕጥ ብእዋኑን ብርካሽ ዋጋን ንክረክብ ይሕግዝ። እቲ ገባር ንግዲ ከም ተደራቢ ወይ ሙሉእ ስራሕ ገይሩ ከይዋፈር ዝግግትዎ ክልተ ነገራት ኣለው። እቲ ሓደ ናይ ንግዲ ልምድን ፍልጠትን ስለዘይበሉ፤ እቲ ካልኣይ ድማ ናይ ካፒታል ሕጽረት ስለዘለዎን እዩ። ነዞም ጸገማት ንምፍታሕ መደብን ምንቅስቃስን የድሊ።
3. ሕ/ሰብና ዘድልይዎ ኣቕሑት ክፍርዩ/ክሰርሑ ዝኸእሉ ነኣሽቱ ትካላት ክጋፍሑ ምግባር፡፡ ከም ናይ ሓጺን ስራሕቲ ማሕረሻ፤ ፋስ፤ መኹዓቲ፤ ወዘተ. ፤ ከም ናይ ቆርበት ስራሕቲ ምልፋዕ ማእሲ፤ ማሕዘል ወዘተ. ፤ ከም ናይ ክዳን ስራሕቲ ዝመሳሰሉ ክጋፍሑን ክመሓየሹን ምግባር፡፡
4. ካብ ሓራ መሬትና ወጻኢ ዕዳጋታት ብምድላይ ካብ ሓራ መሬትና ዝፈርዩ ሸቕጣት ክሸየጡ ምግባር ከም ዕጣን፤ ቆርበት፤ ካብ ቆርበት ዝሰርሑ ኣቕሑት ወዘተ.
5. ስደት ምፍቃድ፡፡ እቶም ላዕለዎት ፍታሓት ብዘዕገብ መገዲ ከማልኡ እንተዘይከኢሎም ስደት ከም ናይ መወዳእታ መፍትሒ ክረኣ ኣለዎ። ቅድሚ ወያነና ገባር መነባብርኡ ንምምላእ ናብ ሸቕሊ ናብ ከተማታት ክሳብ ኤሪትራን ሑመራን ጅማን ይኸይዱ ነይሩ። ናብ ከተማታት ዕንጨይቲ ይሸይጥ ነይሩ። ካብ ናይ ሃንቲንግ ጽንዓት ካብ ትግራይ 31000 ኣቢሉ ብጊዚያዊ ስደት ይኸይዱ ከምዝነበረ፤ ካብ ኢትዮጵያ ስደተኛታት 27% ትግራዊ ምንገሩ ናይ ማእከላይ ስታቲስቲክስ ቤ/ጽሕፈት ብ1961ዓም ዝገበሮ ጽንዓት ከምዝሕብር ይግለጽ። /4

ድሕሪ ወያነና ናብ ከተማታት ምእታው ስለዝተኸልከለ እቲ ብሸቕሊ ይኹን ዕንጨይቲ ብምሸጥ ዝረኽቦ ዝነበረ ተወሳኺ እቶት ከምዝነደሎ ምግንዛብ የድሊ። ርግጽ ብመሬት መቐለና እቲ ድኻ ገባር ተጠቐሙ እዩ። ካብ ሰደቓ ቁ.4 ከምንርደኦ ኣብ ኣርባዕቲኡ ዞባታት/ እገላ፤ እንዳባጻሕማ፤ ተምቤን፤ ሳምረ/ ብማእኸላይ ግምት እንተወሲድና 39% ንኡሽተይ መሬት ዝነበሮም መሬቶም ብዕጽፊ ከምዝወሰኹ፤ ጨሪሶም መሬት ዘይነበሮም 18.8% ድማ ክሳብ 5.3 ጽምዲ መሬት ከምዝረኽቡ ንሪኢ። እዚ ማለት ድማ ድኻ ገባራት ኣብ እዋን ወያነና ገሊኦም ኢኮኖሚያዊ እቶቶም ብ100% ወሲኹ፤ ገሊኦም ድማ ብ500% ወሲኹ ማለት እዩ። ከምዚ እንዳሃለው ግን ሓፈሻዊ መነባብር ገባር ከምቲ ቅድም ክብል ዝረኣናዮ ካብቲ ክኾኖ ዝግባእ ንታሕቲ/below subsistence/ እዩ ዝነበር። ነዚ ንምምላእ ካልእ ተወሳኺ

ሸቕሌ የድልየ። ስለዚህ አብ ሓራ መሬትና በቶም ዝተጠቆሙ ላዕለዎት ኣርባዕተ መፍትሒታት ወይም ብካሊ እ ብዘዕግብ እንተዘይተፈቲሑ ንሸቕሌ ስደት ምፍቃድ ከም መማረጺ ክውሰድ ይግባእ።

አብ መወዳእታ እግረመንገድና ናይ ደርጊ ናይ ሰፈራ ፕሮግራም ተንኪፍናዮ እንተሓለፍና ጽቡቕ ክኸውን እዩ። ብሓፈሻዊ ኣረኣእያ ሰፈራ ካብቲ መሬትን ቴክኖሎጂን ዝኸእሎ ንላዕሊ ናይ ገባር ጻዕቂ እንተሊዩ ገለ ኣካል ናይቲ ሕ/ሰብ ገፊሕ መሬት ናብ ዘለዎ ወሲድካ ምስፋር ይከኣል እዩ። ብዘለካ ዓቕምን ክእለትን እቲ መሬት ዝበለጸ ምህርታማነት ክሕልዎ ምግባር እንዳተኸእለ ግን ሰፈራ ምውሳድ ትኽክል ኣይኸውንን። ብፍላይ ናይ ደርጊ በዘም ዝስዕቡ ክልተ መመዘንታት ዘይቕኑዕን ጉጉይን እዩ።

1. ብማሕበራውን ኢኮኖሚያውን ኩነታት ክንመዘኖ ከለና አብዚ እዋን ናይ ትግራይ ገባር ምህርታማነት ምንእስ ብወሳኝነት ካብ ብጣዕሚ ትሑት ዝኾነ ናይ ኣተሓራርሳ ክእለትን ፍልጠትን ዝነቐለ እዩ። ነዚ ናይ ኣተሓራርሳ ኣግባብ ምቕያር ምህርታማነት ናይ መሬት ብዝተዓጸጸፈ ክዓቢ ከምዝኸእል ብግብሪ ናይ ሸዋጣ ተመኩሮና ይሕብር። ደርጊ ነቲ ገባር ካብ መነባብርኡ ኣፈናቂሉ ናብ ሰፈራ ዝወስዶ ዘሎ አብ ዓዲ ከሎ ስንቁ እንዳሃበ ከም ናይ ሸዋጣ ዓይነት ኣሰራራኣ ክሰርሕ እንተዝገብሮ ዝበለጸ ውጽኢት ምሃለዎ። ብወጻኢ ዓይነውን ዝቐነሰ ምኾነ። ናብ ሰፈራ ዝወስዶ ዘሎ ብቕንዕና ከስፍሮ እንተኾይኑ ስንቁ፣ መሳርሒ ናይ ገዛ፣ ኣብዑር ወይ ትራክተር፣ ገዛ ዝመሳሰሉ ክሕግዝ ይግደድ። እቲ ገባር አብ ዓዲ ከሎ እንተዝሕግዞ ግን እንተበዘሐ ስንቕን ቁሩብተይ መሳርሕን እዩ ከውጽእ ነይሩ። ስለዚ ብኢኮኖሚ ዓይነ እንተመዘኖና ናይ ደርጊ ሰፈራ መኽሰርን ትኽክለኛ ዘይምዃኑን እዩ። ብማሕበራዊ ዓይነ እንተሪፍዮውን ህዝብና ካብ ዓዲን ቤትሰቡን ርሒቑ ንኸኸይድ ኣይፈቱን። አብቲ ዝኸደሉ ናይ ሰፈራ ቦታ ዘሎ ህዝቢውን ተሓገሱ ዝቐበሎ ኣይኮነን። ካብኡ ንላዕሊ ድማ ዘይለመዶ ከባቢ ብምዃኑን ሕማም ዝበዘሐ ብምዃኑን ይጎሳቕል። ስለዚ ደርጊ ዘካይዶ ዘሎ ሰፈራ ኢኮኖሚያዊ መክሰቡ ትሑት አብ ርእሲ ምዃኑ ናይ ሕ/ሰብና ልምድን ድልየትን ጥሒሱ ብግዲ ምውሳዱ ተደራቢ ጌጋ እዩ።
2. ቃልሲ ንምድኻምን ናይ ባዕሉ ኢኮኖሚ ንምጥንኻርን ዝገበሮ ዘይቕኑዕ ሰፈራ ምዃኑ። ደርጊ አብ ትግራይ ዘጋጥሞ ዘሎ ተቓውሞ ንምድኻም እቲ ናይ ወያኔ ጉልበትን ኢኮኖሚያዊ ፍልፍልን ዝኾነ ህዝቢ ክውሕድ ንምግባር ወይ ንምንጻል ዝፍተን ዘሎ ጸረ ወያኔና ምንቕስቃስ ስለዝኾነ ንቃወሞ። ብኻልእ ገጽ ድማ ደርጊ አብቲ ዘቐሞ ዘሎ መንግስታዊ ሕርሻ ናጻ ወይ ርካሽ ጉልበት ብምርካብ ነቲ ገባር ንምምዝማዝ ዝገብሮ ዘሎ ምንቕስቃስ ብምዃኑ ንቃወሞ።

6 ቀጺሉ ክግበር ዘለዎ

1. ንቐጻሊ ጭቡጥ መደባት ንምውጻእ ዘኸእል ኣሃዛዊ ጽንዓት ናይ 1978ዓም ምእካብ የድሊ። እቲ ጽንዓት መደብ ንምውጻእ ክጥዕም ብጣብያ ደርጃ እንተተገበረ ዝበለጸ ይኸውን።
2. አብዚ ተጠቒሶም ዘለው ፖሊሲታትን መደባትን እንድሕር ተቐቢልናዮ እተን ዝምልከተን ኣካላት ናይ ውድብ/03 ፣ 054 ፣ 011 ፣ ወዘተ./ ብብጨንፈረን ክሰራሕ ዝኸእል መደባት ብፕሮጀክት መልክዕ ክቕርብ ምግባር። ኣቀራብኡ ዝስዕቡ ነጥብታት አብ ግምት ከእቱ ኣለዎ፣
  - ብዛዕባ እቲ ርእሲ ዝነበረን ዘሎን ኩነታት
  - እቲ ጸገማት ምንጻር
  - ዕላማ
  - ናይ ሓጺርን ነዊሕን መደባት
  - ኣወዳድባ ናይቲ ጨንፈርን ሰብ ምስልጣንን
  - ኣግባብ ኣፈጻጽማ መደብ
  -
3. አብ ማሕበራዊ ኩነታት፣
  - ሀ. ኣወዳድባ ናይ ሕ/ሰብ ንዕዮን ንትምህርትን ብዝጥዕም
    - ያታ፣ ዕድመ፣ ትሕዝቶ መሳርሒ እቶት አብ ግምት ይእቶ
    - ደቂንስትዮ አብ ዕዮ ዝካፈላሉ ኣግባብ
    - ሰገናት አብ ትምህርትን ዕዮን ዝካፈሉሉ ኣግባብ

- ዝግብዩ ውዳበ ልፍንታዊ ኮይኑ ዝግባእ ስሪት ምውጻእ
-
- ለ. ናይ ልቓሕ ትካላት
  - አግባብ ኢቃውመኡንን ፍልፍል ናይ ካፒታልን
  - ከገብረኦ ዝኸለላ ስራሕቲ ምንጻር/ አቡዑር ምክራይ፣ ዘርኢ ምልቃሕ፣ እኽሊ ዓቀብካ ንክረምቲ ምልቃሕ ወይ ብርካሽ ምሻጥ፣ ናይ ዕዳጋ ግልጋሎት ምሃብ፣ ወዘተ./
  - ነተን ናይ ልቓሕ ትካላት ከመሓድሩ ዝኸለሉ ሰብ ምስልጣን

4.

7 አሃዛት ዝምልከት መዘኻኸሪ

ብውድብ ካብ 72ዓም ጀሚሩ ዳርጋ ቡብዓመቱ ዝእከብ አሃዛት ኣሎ። እዙ አሃዛት መብዛሕትኡ ኢኮኖሚያዊ ገምጋም ክትገብረሉ ዘጸግም ብሙሉእነት ዘይተመልኦ እዩ። ንኡብነት ናይ ህዝቢ በዝሒ ሂሳብ ናይ ጥሪት ትሕዝቶ ዘይገልጽ ይኸውን፣ በዝሒ ህዝቢ ሂሳብ ብይታን ዕድመን ዘይንጽር ይኸውን ወዘተ. ። ካብዚ ብዝተረፈ ኡብ ካድረ ዝመሃሩ ዝነበሩ አባላት ክፍሊ ህዝቢ ሰሚናር ጌርና ከምዝተረዳእኹም ቅድም ክብል ዝሰርሑ ዝነበሩ ስታሲቲካዊ ጽንዓት ተዋፊርም ዝእከቡ ዝነበሩ ብቐዓት ዘይብሎም ወየንቲ፣ ሽግ ወየንቲ፣ ጠርነፍቲ ማሕበራት ስለዝነበሩ ዘተኣማምን ዘይምዃኑ እዩ። ናይ 74ዓምን ናይ 75ዓምን ዝሓሸ ጽንዓት ምዃኑ ይገልጹ።

በዚ መሰረት እቲ ብሙሉእነት ክርከብ ዝኸለል ናይ ገሊኡን ወረዳታት መብዛሕትኡ ናይ 75ዓም ናይ ውሑዳት ድማ ናይ 1974ዓም ተጠቒመ ኣለኹ። ትኸኸለኛ ምዃኑ ንምምዝዛን ምስ ዝሓለፉ ናይ ካልኣት ጽንዓታት ከም ናይ ሃንቲንግን ታሃዱን ከመዛዝኖም ፈቲነ ኣለኹ፣ ብዙሕ ኣይፈላለን። ኡብ ውሑዳት ጌጋታት ከምዘለዎን ዘጠራጥርን ይርከብ እዩ። ንኡብነት ኡብ 1974ዓም በዝሒ ህዝቢ 23000 ኢሉ ኡብ 1975ዓም ናብ 19000 ዝተመዝገበሉ ኩነታት ይርከብ። ብሓፈሽኡ ግን ኡብዚ ተወሲዶም ዘለው አሃዛት ሓፈሻዊ ኩነታት ንምርዳእ እኹላትን ትኸኸልን እዩ ኢልካ ክውሰድ ይከኣል።

ኡብዚ ጽሑፍ አሃዛት ዘድልዮም ክፍቲ ዝተገደፉ ኣለው። ካብቶም ዘለውና መጽሓፍቲ/ጽንዓት ክርከቡ ዘይከኣሉ ወይም ጊዜ ስለዝሓጸረኒ እዩ። መብዛሕትኦም ብምትራፎም ነቲ መልእኽቲ ንምርዳእ ዘዐንቅፉ ኣይኮኑን፣ ከምልኡ እንተኺኢሎም ግን ነቲ ኩነታት ብዝበለጸ ንምርዳእ ይሕግዙ እዮም። ኡብ ናይ ጉልበት ሕቶ ንምምላስ ክሕግዙ ዝኸለሉ አሃዛት ዘይተመልኡ ኣለው። ንሶም ከይተነጻፉ ከለው ዝበጸሕኩም መደምደምታ ኣሎ። ብዝተፈላለዩ አሃዛት ዝተበጸሑ ገምጋም ንግዚኡ ናብቲ መደምደምታ ክበጸሑ ከምዝኸለልን ናይ ባዕለይ ግምት ብምውሳድን እቲ ገምጋም ትኸኸል እዩ ዝብል እምነት ኣለኒ። እቲ ክፍቲ ተሪፉ ዘሎ ብዝበለጸ ንምርግጋጽ ጽንዓት ክእከብ ኣዋፊር ኣለኹ፣ ምስተኣከበ ክምላእ ይኸኣል እዩ።

ኡብ ክፍሊ III ዝተጠቐሱ ጽሑፋት<

1. Hunting TRDS Phase One and Two p.26
2. Hunting TRDS Phase Two main report p. 76-79
3. Shire Lowlands Development project Appendix “O” pp. 7-8
4. Hunting TRDS Phase One and Two p. 24
- 5.

8 ሰደቓታት

- ሰደቓ ቁ. 1 ገጽ 7
- ሰደቓ ቁ. 2 ገጽ 9
- ሰደቓ ቁ. 3 ገጽ 12

ሰደቻ ቁ. 4 ገጽ 19
 ሰደቻ ቁ. 5 ገጽ 24
 ሰደቻ ቁ. 6 ገጽ 28
 ሰደቻ ቁ. 7 ገጽ 29
 ሰደቻ ቁ. 8 ገጽ 30
 ሰደቻ ቁ. 9 ገጽ 37
 ሰደቻ ቁ. 10 ገጽ 44
 ሰደቻ ቁ. 11 ገጽ 45
 ሰደቻ ቁ. 12 ገጽ 45

9 ዝተጠቐሱ ጽሑፋት

1. Imperial Ethiopian Govt. Shire Lowlands Development projects
2. The Tigrai Rural Development Study Report Phase I & II 1975
3. The Tigrai Rural Development Study Phase Two Main Report July 22, 1976
4. Ethiopian Political Contradictions in Agricultural Development by Michael Stahl pt. 1974 Stockholm, Sweden
5. Tach Adiabo and Hadegti Development Project 1975
6. The Agrarian program of Social Democracy in the First Russian Revolution 1905 – 1907 by Lenin Nov – Dec 1907, by Progress Publishers Second ed. 1977
7. Ethiopia the Challeng of Hunger by Graham Hancock London Vitor Gollaucz ltd. 1985
8. An Introduction to the Economic History of Ethiopia from early times to 1800 by Richard Pankhurst 1961
9. መሬት መቐሎ አብ ዞባ ዛና ጽንዓት ህወሓት መስከረም 1977ዓም
10. መትከልን ሕንጻጽን ተጋድሎ ሓርነት ህዝቢ ትግራይ ቀዳማይ ሕታም የካቲት 1968ዓም
11. ቀዳማይ ውድባዊ ጉባኤ መትከልን ሕንጻጽን ህወሓት የካቲት 1971ዓም
12. ቅርጽን መምርሕን አካላትን ክፍልታትን ህወሓት ነሐሴ 72ዓም